

**19. YÜZYILDA CİSR-İ ERGENE KAZASINDA
NÜFUS VE SOSYAL YAPI**

Mehmet ŞİMŞEK
Yüksek Lisans Tezi
Tarih Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. H. Veli AYDIN

2019

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

19. YÜZYILDA CİSR-İ ERGENE KAZASINDA NÜFUS VE SOSYAL YAPI

Mehmet ŞİMŞEK

TARİH ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: DOÇ.DR. H. VELİ AYDIN

TEKİRDAĞ-2019
Her hakkı saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin çalışmasının bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

23/08/2019

Mehmet ŞİMŞEK

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL
BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet ŞİMŞEK tarafından hazırlanan “19. Yüzyılda Cısr-i Ergene Kazasında Nüfus ve Sosyal Yapı” konulu YÜKSEK LİSANS Tezinin Sınavı, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği uyarınca günü saat da yapılmış olup, tezin OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Jüri Başkanı:	Prof. Dr. Ayşe KAYAPINAR	Kanaat:	İmza:
Üye:	Doç. Dr. H. Veli AYDIN	Kanaat:	İmza:
Üye:	Dr. Öğr. Üyesi Mithat ATABAY	Kanaat:	İmza:

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu adına

.../...../20.....

Dr. Öğretim Üyesi Ali Faruk AÇIKGÖZ

Enstitü Müdür V.

ÖZET

Kurum, Enstitü	: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
ABD	: Tarih Anabilim Dalı
Tez Başlığı	: 19. Yüzyılda Cısr-i Ergene Kazasında Nüfus ve Sosyal Yapı
Tez Yazarı	: Mehmet ŞİMŞEK
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Hacı Veli AYDIN
Tez Türü, Yılı	: Yüksek Lisans Tezi, 2019
Sayfa Sayısı	: 110

Günümüzde neredeyse tüm devletler nüfus ile ilgili çeşitli çalışmalar yapıp bunların istatistiki bilgilerini muhafaza etmektedir. Nüfus verileri çok çeşitli bilgiler içerdiği için devleti oluşturan toplumun potansiyelini de gözler önüne serer ve gelecek planlamalarına dayanak oluşturur. Bu sebeple dünyada modern anlamda ilk nüfus sayımları 18. yüzyılda yapılmaya başlanmıştır. Osmanlı Devleti de 19. Yüzyılın ilk yarısında modern anlamda ilk nüfus sayımını gerçekleştirmiştir. Sadece erkeklerin sayıldığı bu sayımda amaç devletin asker ve vergi ihtiyacını karşılamak olarak belirlenmiş ve 1831 yılında II. Mahmud döneminde başlamış ve bitirilmiştir. Anadolu ve Rumeli topraklarında yapılan bu sayım bize Devletin nüfusu hakkında birtakım istatistiki bilgiler sunmaktadır. Günümüzde nüfus defterlerine dayanılarak yapılmış tez çalışmaları az sayıdadır. Bu nedenle bu sayım defterlerine dayanarak “19. Yüzyılda Cısr-i Ergene Kazasında Nüfus ve Sosyal Yapı” başlıklı bir tez çalışması yapmayı planladık. Bu çalışmada, Cısr-i Ergene’nin ilk nüfus sayımındaki toplam nüfusunu, nüfusun değişimi, nüfusun yaşa göre dağılımı, nüfusun dinamizmi, kullanılan adların analizi, ödenen vergiye göre nüfusun dağılımı gibi belli başlı konuları analiz ettik. Analizlerin sonucunda da o dönemde devletin yapmış olduğu savaşların, çıkarmış olduğu kanunların ve bölgede yaşanan kıtlıkların veya salgın hastalıkların nüfusun yapısını ve sosyal dokusunu hangi yönde ve nasıl etkilediğini ortaya koymaya çalıştık. Bu çalışma ile günümüzde devletler tarafından uygulanması muhtemel nüfus ile ilgili politikaların, toplumların geleceğini hangi yönde ve nasıl etkileyeceği hakkında fikir sahibi olmayı hedefledik.

Anahtar Kelimeler: Cısr-i Ergene, Uzunköprü, Nüfus, Sosyal Yapı

ABSTRACT

Institution, Institute,	:	Tekirdag Namık Kemal University, Institute of Social Sciences,
Department	:	Department of History
Title	:	Population and Social Structure in Cisir-i Ergene Town in 19th Century
Author	:	Mehmet ŞİMŞEK
Adviser	:	Assoc. Prof. Hacı Veli AYDIN
Type of Thesis, Year	:	MA Thesis, 2019
Total Number of Pages	:	110

Today, almost all states carry out various studies about their population and maintain statistical information obtained. Since population data contain a wide range of information, they also reveal the potential of the society constituting the state, and form the basis for future planning. For this reason, the first modern census in the world was done in the 18th century. In the first half of the 19th century, the Ottoman Empire also carried out its first modern census. In this census started and finished in 1831 during the era of Mahmud II, where only men were counted, the aim was to meet the military and tax needs of the state. This census, which included Anatolia and Rumelia, gives us some statistical information about the population of the state in question. Thesis studies based on population registries are few in our time. Thus, we planned a thesis study entitled “*Population and Soscial Structure in the Town of Cisir-i Ergene in the 19th century*” based on the investigation of population registries. In this study, we analyzed the total population of Cisir-i Ergene in the first census, the population change, the distribution of the population by age, the dynamism of the population, the names used, and the distribution of the population by taxation. As a result of the analyzes, we tried to reveal how and in what way the wars, laws and famine or epidemics in the region affected the structure and social fabric of the population. With this study, we aimed to have an idea about how population policies taken by the states today will affect the future of societies.

Keywords: Cisir-i Ergene, Uzunkopru, Population, Social Structure

ÖNSÖZ

1831-1843 yıllarına ait nüfus defterlerine dayanılarak hazırlanan bu çalışma ile 19. yüzyılda Cısr-i Ergene kasabasında nüfusun ve sosyal yapının durumu ortaya çıkarılmıştır.

19. Yüzyılda Dünya’da ve Osmanlı Devleti’nde cereyan eden olayların, bölgesel anlamda nüfus ve sosyal yapı üzerine etkileri araştırılmış ve sonuçları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Devlet politikalarının nüfus üzerine etkileri belirlenmiş ve gelecekte cereyan etmesi muhtemel olayların sonuçlarının önceden tahmin edilmesi hedeflenmiştir.

Tez çalışmamın, planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve meydana getirilmesinde, ilgisini ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübesinden her fırsatta yararlandığım, çalışmamın bilimsel bilgilerin ışığında oluşmasını sağlayan, bana öğrenmeyi öğreten danışman hocam sayın Doç. Dr. H. Veli Aydın’a sonsuz şükranlarımı sunarım. Ayrıca her fırsatta beni başarıya teşvik eden sevgili eşim Uzman Kimyager Sn. Çiğdem Sayıklı Şimşek’e ve biricik kızımız İdil Şimşek’e, çevirilerde desteğini eksik etmeyen sevgili dostum Dr. Öğr. Üyesi Sn. Mehmet Oğuzhan Kuşoğlu’na, Araş. Gör. Sn. Elif Baksı’ya, çevirilerin yazımlarında yardımına koşan mesai arkadaşlarım Sn. Ayşe Usta ve Sn. Yaren Mine Kumek’e, tezin oluşumunda kahrımı çeken ofis arkadaşlarım Sn. Hasan Ilgın ve Sn. Bekir Okunakol’a ayrıca birim amirim Sn. Abdullah Yılmaz’a teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT	vi
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
ÖZGEÇMİŞ.....	xiii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM.....	4
I-I CİSR-İ ERGENE TARİHİ	4
1.1.1 -Coğrafi Konumu ve Bugünü	4
1.1.2 Tanzimat Öncesi Cisir-i Ergene Tarihi	5
1.1.2.1 Köprünün Özellikleri	6
1.1.3- Tanzimat Sonrası Dönemde Uzunköprü	14
II. BÖLÜM.....	18
2-1-NÜFUS	18
2-1-1-Nüfus ile İlgili Genel Bilgiler	18
2-2 OSMANLILARDA NÜFUS ve İSKÂN.....	19
2-2-1 Tahrir Defterlerinde Nüfus.....	20
2-2-2 Avarız ve Cizye Defterlerinde Nüfus.....	22
2-2-3 Osmanlılarda Nüfus Sayımları	23
2-2-3-1 1831 Yılı Nüfus Sayımı	23
2-2-3-2 1843/44 Yılı Nüfus Sayımı	24
2-2-3-3 1881/82 Nüfus Sayımı	26
III. BÖLÜM.....	30
3-1- OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA 1831 NÜFUS SAYIMI VE GENEL ÖZELLİKLERİ	30
3-1-2- Müslüman Nüfusun Sayımı	33
3-1-3- Gayr-i müslim Nüfusun Sayımı.....	34
3-1-4- 1831 Yılı Nüfus Sayım Sonuçları.....	36
IV. BÖLÜM	43
4.1. 1831 YILI CİSR-İ ERGENE (UZUNKÖPRÜ) NÜFUS DEFTERİ.....	43
4.1.1. Cisir-i Ergene Kasaba Merkezinin Nüfusu	50
4.1.1.1 Cisir-i Ergene’de Nüfusun Milletlere Göre Dağılımı	50
4.1.1.2 Cisir-i Ergene’de Nüfusun Mahallere Göre Dağılımı.....	51

4.1.1.3 Cısr-i Ergene’de Nüfusun Yaşa Göre Dağılımı	52
4.1.1.4 Cısr-i Ergene’de Meslekler	54
4.1.1.5 Cısr-i Ergene’de Kullanılan Lakaplar	56
4.1.1.6 Cısr-i Ergene’de Gayr-i müslimlerden Alınan Cizye Vergisi.....	58
4.1.1.7 Cısr-i Ergene’de Erkek Adları	60
4.1.1.8 Cısr-i Ergenede Ölüm-Doğum ve Doğum Hızı Oranları	64
4.1.1.9 Cısr-i Ergene Kasaba Merkezinde Nüfus Hareketliliği	68
4.1.2 Cısr-i Ergene Köylerinin Nüfusu.....	70
4.1.2.1 Milletlere Göre Dağılım	70
4.1.2.2 Müslüman Nüfusun Yaşa Göre Dağılımı.....	76
4.1.2.3 Gayr-i müslim Nüfusun Yaşa Göre Dağılımı	78
4.1.2.4 Müslüman Nüfusun Meslekleri.....	80
4.1.2.5 Gayr-i müslim Nüfusun Meslekleri	81
4.1.2.6 Müslüman Nüfusun Lakapları.....	82
4.1.2.7 Gayr-i müslim Nüfusun Lakapları	84
4.1.2.9 Gayr-i müslim Nüfusun Ödediği Vergi.....	85
4.1.2.10 Müslüman Nüfusun Kullandığı Adlar.....	87
4.1.2.11 Gayr-i müslim Nüfusun Kullandığı Adlar	88
4.1.2.12 Müslüman Nüfusun Ölüm-Doğum ve Doğum Hızı Oranları	93
4.1.2.13 Gayr-i müslim Nüfusun Ölüm-Doğum ve Doğum Hızı Oranları	94
4.1.2.14 Köylerde Yaşayan Müslümanların Nüfus Hareketliliği.....	95
4.1.2.15 Köylerde Yaşayan Gayr-i müslimlerin Nüfus Hareketliliği	96
SONUÇ	105
KAYNAKÇA	108
EKLER	111

TABLolar LIStESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1:	24
Tablo 1.2:	24
Tablo 1.3:	25
Tablo 1.4:	27
Tablo 1.5:	28
Tablo 2.1:	31
Tablo 2.2:	33
Tablo 2.3:	35
Tablo 2.4:	37
Tablo 3.1:	42
Tablo 3.2:	45
Tablo 4.1:	50
Tablo 4.2:	53
Tablo 4.3:	56
Tablo 4.4:	56
Tablo 4.5:	57
Tablo 4.6:	58
Tablo 4.7:	59
Tablo 4.8:	61
Tablo 4.9:	63
Tablo 4.10:	64
Tablo 4.11:	65
Tablo 4.12:	69
Tablo 4.13:	70
Tablo 4.14:	70
Tablo 4.15:	73
Tablo 4.16:	74
Tablo 4.17:	76
Tablo 4.18:	78
Tablo 4.19:	79
Tablo 4.20:	80
Tablo 4.21:	80
Tablo 4.22:	83
Tablo 4.23:	84
Tablo 4.24:	85
Tablo 4.25:	87
Tablo 4.26:	93
Tablo 4.27:	94
Tablo 4.28:	98
Tablo 4.29:	98
Tablo 4.30:	99

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 3.1:	42
Şekil 3.2:	47
Şekil 3.3:	48
Şekil 4.1:	55
Şekil 4.2:	57
Şekil 4.3:	61
Şekil 4.4:	62
Şekil 4.5:	72
Şekil 4.6:	74
Şekil 4.7:	76
Şekil 4.8:	77
Şekil 4.9:	78
Şekil 4.10:	82
Şekil 4.11:	83
Şekil 4.12:	84
Şekil 4.13:	97

KISALTMALAR LİSTESİ

BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	Cilt
d.	Defter
Der.	Derleyen
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
H.	Hicri
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
km.	Kilometre
K.	Köy
M.	Mahalle
Mil.	Miladi
M.Ö.	Milattan Önce
Nfs.	Nüfus
S.	Sayı
s.	Sayfa
Sad.	Sadeleştiren
TDVİA	Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TİBKY	Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
TKGMA	Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi
TTK	Türk Tarih Kurumu
Yay.	Yayın
YKY	Yapı Kredi Yayınları
yy.	Yüzyıl
Vb	ve benzeri

ÖZGEÇMİŞ

Mehmet Şimşek 28.05.1982 Uzunköprü doğumludur. İlk ve orta öğrenimini Uzunköprü’de tamamlamış olan Mehmet Şimşek, Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi 2008 mezunudur. Yüksek Lisans eğitimini 2019 yılında, Tekirdağ Namık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde, 19. Yüzyılda Cısr-i Ergene Kazasında Nüfus ve Sosyal Yapı başlıklı tezi ile tamamlamıştır. Halen Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi’nde İdari Personel olarak görev yapan Mehmet Şimşek’in araştırma alanları nüfus ve sosyal yapı çalışmalarıdır.

GİRİŞ

Avrupalı devletler nüfuslarının sayısını ve yapısını belirlemek amacıyla modern anlamda ilk nüfus sayımlarını 18. yüzyılda gerçekleştirmişlerdir. Osmanlı Devleti'nde daha önceki dönemlerde toprak ve vergi yazımı gerekçesi ile nüfus sayımları yapılmışsa da modern anlamda ilk nüfus sayımı 19. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşmiştir. Toprak yazımından bağımsız olarak tüm erkeklerin birey olarak sayıldığı bu sayımda amaç devletin asker ve vergi ihtiyacını karşılamak olarak belirlenmiş ve 1831 yılında II. Mahmud döneminde başlamış ve bitirilmiştir.

Osmanlı nüfusu ile ilgili yapılmış çeşitli çalışmalar mevcuttur. Bu önemli çalışmalardan biri, Enver Ziya Karal'a ait "*Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*" adlı eserdir. Bu eserde Osmanlı Devleti'nde 1831 yılı nüfus sayımına ait özeti çıkarılmış tüm nüfus defterleri incelenmiş ve sayımın neden, nerede, ne zaman, kimler tarafından ve nasıl yapıldığı gibi hususlar ele alınmıştır. Ayrıca Devletin bölge bölge ve toplam nüfusu ortaya çıkarılmıştır. Bu alanda başlıca çalışmalardan biri de H. Kemal Karpat'ın "*Osmanlı Nüfusu 1830-1914*" adlı çalışmasıdır. Karpat çalışmasında, Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıldan itibaren yapılmış tüm nüfus sayımlarını ele almış, bu sayımlarda karşılaşılan sorunlara değinmiş ve sonuçlarını ortaya koymaya çalışmıştır. Bölgesel bazda yapılmış çeşitli makaleler de bulunmasına karşın Uzunköprü'nün nüfusu ve sosyal yapısı üzerine nüfus defterlerinden faydalanarak yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır.

Bu çalışmada 1831 yılında Osmanlı Devleti tarafından yapılan nüfus sayımında tutulan nüfus defterlerinden yararlanarak Uzunköprü'nün nüfusunun ve sosyal yapısının ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığında 4154 demirbaş numarası ile kayıtlı nüfus defteri incelenmiş ve bu defterden elde edilen bilgiler ışığında değerlendirmeler yapılmıştır.

Tezimiz giriş ve sonuç bölümleri hariç dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Uzunköprü'nün coğrafi konumuna, ekonomik yapısına ve güncel

nüfus verilerine değinilmiştir. Tanzimat öncesi ve Tanzimat sonrası tarihi ele alınmış ve kısaca aktarılmıştır.

İkinci bölümde nüfus verilerinin neden önemli olduğu açıklanmış, nüfus hareketlerinin insanlık tarihinde ne gibi değişimlere yola açtığı örneklendirilmiştir. Ayrıca nüfus çalışmalarının önemi üzerinde durulmuş, dünyada nüfus ile ilgili ne gibi çalışmalar yapıldığına değinilmiştir.

Üçüncü bölümde, Osmanlı Devleti'nin nüfus çalışmalarına neden önem verdiği ve nüfus çalışmalarının devletin hangi uygulamalarına dayanak oluşturduğu vurgulanmıştır. Ayrıca yapılan tüm nüfus sayımları incelenmiş ve kronolojik sırayla aktarılmıştır.

Dördüncü bölüm olan son bölüm de ise Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığında 4154 demirbaş numarası ile kayıtlı nüfus defteri incelenmiştir. Bu defterden elde edilen bilgiler ışığında Edirne Vilayetine bağlı Uzunköprü (*Bundan sonra Cisir-i Ergene olarak da anılacaktır*) Kazasının nüfusu ve sosyal yapısı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Söz konusu defter “Edirne Vilâyeti Cisir-i Ergene Kasabası Müslim ve Gayr-i müslim defteri” adıyla kayıtlıdır. Hicri 21 Receb 1247 tarihli olup Miladi 21 Aralık 1831 tarihine denk gelmektedir ve Cisir-i Ergene nüfus defterleri arasındaki ilk defterdir. Talik yazı ile yazılmış, kâtibi Hacegândan Ahmed Efendi'dir. Ciltli, ebrusuz ve 163 sayfa olup 27 x 39 cm ölçülerindedir. Deftere ilk önce şehir merkezinde yaşayan Müslümanlar, Gayr-i müslimler ve Kıptiler yazılmış daha sonra köylerde yaşayanlar eklenmiştir.

Yapılan incelemede 19. yüzyılın ilk yarısında Uzunköprü'de 6 mahalle, 2 nahiye ve 72 köy olduğu görülmektedir. Mahalle ve köylere kayıtlı kişilerin adları, baba adları, yaşları, vergi durumları, varsa meslekleri, lakapları, o anda buldukları yerler ve özür durumları tek tek incelenmiş ve kaydedilmiştir. Kaydedilen bu bilgiler analiz edilmiş ve söz konusu dönemde Uzunköprü'nün

nüfusu ve sosyal yapısı ortaya çıkarılmıştır.

Nüfusun ve sosyal yapının ortaya çıkarılması, araştırmaya konu olan dönemde ve coğrafyada meydana gelen salgın hastalıkların, ekonomik buhranların, savaşların, devlet politikalarının ve bu politikaların sonucunda yapılan uygulamaların toplum üzerinde bıraktığı izleri görmek açısından çok önemlidir. Rumeli'nin önemli geçiş noktalarından biri üzerinde yer alan Uzunköprü şehrinin, 19. yüzyılda Dünyada ve Osmanlı Devleti'nde meydana gelen olayların etkisinde kalmış olduğu, nüfusunun ve sosyal yapısının da belirli bir yönde değişim gösterdiği tespit edilmiştir. Nüfus ve sosyal yapı ile ilgili yapılan bu tarz çalışmalar söz konusu dönem içinde meydana gelen olayların değerlendirilmesinde ve gelecekte gerçekleşmesi muhtemel benzer olayların sonuçlarının tahmin edilmesine yardımcı olacaktır.

BÖLÜM **I-I CİSR-İ ERGENE TARİHİ**

1.1.1 -Coğrafi Konumu ve Bugünü

Uzunköprü, Türkiye'nin en batı sınırında Edirne ilinin orta kısmında Trakya platosunun üstünde yer alır. Meriç ve Ergene havzalarında bulunan ilçe toprakları 41° 01' ve 41° 26' kuzey enlemleri ile 26° 27' ve 26° 57' doğu boylamları arasındadır. Doğusunda Kırklareli ve Tekirdağ, batısında Meriç ilçesi ile Yunanistan, kuzeyinde Edirne, güneyinde ise Keşan ve İpsala ilçeleri bulunmaktadır. Uzunköprü'nün toplam yüz ölçümü ise 1.224 km²'dir.¹

Uzunköprü'nün yeryüzü şekillerini kuzeyinde ve güneyinde yer alan küçük tepecikler, platolar ve batı yönünde akan Meriç nehri ile ilçenin hemen hemen ortasında yer alan, Ergene ırmağının meydana getirdiği; Ergene ovası oluşturmaktadır. İlçe merkezinin denizden yüksekliği 18 metredir. En yüksek yeri ise 223 metre ile Süleymaniye tepesidir. Uzunköprü'nün iklimi hem Akdeniz ikliminin hem de Orta Avrupa'ya özgü kara ikliminin geçiş alanındadır. Deniz ile kara iklimi arasında yer alan sert bir iklim tipidir. Kışlar Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü dönemlerde ılık ve yağışlı, kara ikliminin hüküm sürdüğü dönemlerde ise soğuk ve yağışlı geçmektedir. Yazları ise sıcak ve kuraktır. İlçenin bitki örtüsü kuru ormanlıktır. Ormanların bozulduğu yerlerde ise bozkır bitki örtüsü hâkimdir. Bozkır alanlarının olduğu yerlerin bir kısmı da tarım arazisine dönüştürülmüştür.²

İlçe ekonomisi tarıma, hayvancılığa ve tarıma bağlı sanayi sektörüne dayalıdır. Meriç ve Ergene nehirlerinin taşıdığı alüvyonlardan oluşan ova, bölgenin en verimli tarım arazisini oluşturmaktadır. Bu verimli arazide yetiştirilen belli başlı tarım ürünleri; çeltik, buğday, ayçiçeği, pancar, mısır, üzüm, susam, kavun ve karpuzdur. Üretilen bu tarım ürünlerinin büyük kısmı yine aynı yerde kurulan sanayi tesislerinde işlenir. İşlenen ve işlenmemiş tarım ürünleri ise ilçeden geçen demiryolu ile veya karayolu ile İstanbul'a ve Tekirdağ limanına taşınır. Tarım ve hayvancılığın dışında; Süleymaniye, Harmanlı, Çavuşlu ve Altınyazı köylerinde zengin linyit yatakları bulunmaktadır. Ayrıca Yunanistan'a sınırı olması, İzmir-

¹ Uzunköprü Kaymakamlığı Web Sitesi <http://www.uzunkopru.gov.tr/tarihce-ve-nufus> 02.03.2019

² Uzunköprü Kaymakamlığı Web Sitesi <http://www.uzunkopru.gov.tr/tarihce-ve-nufus> 02.03.2019

Edirne-Kapıkule kavşağında yer alması,1873 yılında kurulan tren istasyonunun da varlığı, ilçede turizm ve ticaretinde büyük ölçüde gelişmesine sebep olmuştur. Uzunköprü’de günümüzde toplam 16 mahalle, 1 belde ve 53 köy bulunmaktadır. 2018 yılı nüfus sayımına göre ilçede toplam nüfus 61.485 kişidir. Nüfusun 30.859 kişisi erkek 30.626 kişisi kadındır. İlçe merkezinin nüfusu 42.355, köylerin toplamı ise 19.130 kişidir.³

1.1.2 Tanzimat Öncesi Cısr-i Ergene Tarihi

Edirne’nin nüfus ve ekonomi bakımından iki büyük ilçesinden biri olan Uzunköprü hakkında ilk çağlara ait yerleşim olduğuna dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Kentin çevresinde Kırkkavak köyü yakınlarında eski çağlara ait birtakım kalıntılara rastlanmışsa da bunların kent ile doğrudan ilgisi bulunmamaktadır. Ayrıca Edirne Çardakaltı prehistorik yerleşme yeri ile Alpullu ve Lüleburgaz höyüklerinde kazılar yapılarak bölgenin tarihine ışık tutulmuş olsa da Uzunköprü yerleşim yeri ile ilgili bir bulgu yoktur. Buna rağmen Uzunköprü köylerinin bazıları eski yerleşim yerleri olan höyüklerin yakınlarına kurulmuştur. Bunun en büyük kanıtı Kavacık köyü içindeki höyük ile Kurtbey köyü yakınındaki Trak köyü olan Gölcük ören yeridir.⁴

Bölge M.Ö. 1400’lü yıllardan sonra uzunca bir süre Trakların kontrolünde kalmış, ardından da sırasıyla Pers, Yunan, Makedon, Roma ve Bizans hâkimiyetine girmiştir. Tüm bu el değiştirmelere rağmen bugünkü Uzunköprü kasabasının olduğu yerlerde bir yerleşim birimi kurulmamıştır.⁵

Ancak Roma hâkimiyeti döneminde Uzunköprü ilçe merkezinin 20km kuzeyinde Eskiköy- Çakmak- Hamitli köyleri arasında Politinopolis koloni şehri kurulmuştur. Bazı batılı kaynaklar Uzunköprü’nün ilk adının bu olduğunu ve Uzunköprü’nün bu kasabanın devamı olduğunu belirtse de bu bilgiyi doğrulayacak kanıtlara henüz rastlanmamıştır. Bu dönemde henüz kurulmamış olan Uzunköprü’nün etrafındaki en büyük yerleşim yerleri; doğusunda bulunan Çöpköy ve batısında ise bugün

³ Uzunköprü Kaymakamlığı Web Sitesi <http://www.uzunkopru.gov.tr/tarihce-ve-nufus> 02.03.2019

⁴ M. A. Müfit, *Trakya’nın Kültür ve Tarihi*, Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yay. İstanbul 1938, s.15-16

⁵ M.A. Müfit, *a.g.e.* s.22-29

zengin linyit yataklarının bulunduğu Altınyazı köyleridir.⁶

13. yüzyılın sonunda Anadolu’da yeni bir güç olarak ortaya çıkan Osmanlı Beyliği, 14. yüzyıla gelindiğinde büyüyüp genişleyerek Rumeli topraklarına doğru ilerledi. Bizans’a yardım bahanesi ile Rumeli topraklarına geçiş yapan Osmanlı kuvvetleri kısa sürede Trakya’da kalıcı olacak fetih hareketlerinde bulundu. 1361 yılında Edirne fethedilip devletin başkenti yapıldı. Bu yeni topraklarda Avrupa’ya doğru ilerleyen Osmanlı Devleti güvenliği sağlayarak üretimi destekleyecek imar hareketlerine başladı. Trakya’nın boş ve ıssız yerlerine, Anadolu’nun çeşitli bölgelerinden getirilen Türkmen ailelerini yerleştirerek bölgedeki demografik yapıyı da hızla değiştirdiler.⁷

İşte Uzunköprü şehri de bu imar faaliyetlerinin bir neticesi olarak 15. Yüzyılın ilk yarısında, Sultan II. Murad tarafından kasabaya daha sonra adını da verecek olan köprü ile beraber kuruldu.

Bu yüzyılda Osmanlı Devleti’nin gerek Anadolu’da gerekse Rumeli’deki hızlı ilerleyişi iki kıta arasında sürekli ve şiddetli bir hareketlilik meydana getirdi. O tarihlerde İstanbul’un hala Bizans’ın elinde olması, Anadolu’dan başkent Edirne’ye doğru olan ulaşımı Gelibolu üzerinden mümkün kılmaktaydı. Bu yol üzerinde Edirne’ye olan ulaşım tek engel ise sık ormanlık ve bataklık olan arazinin içinden geçen Ergene nehridir. Kış ve bahar mevsimlerinde taşan nehir ulaşımında aksamalara yol açmaktaydı. Ayrıca nehir civarındaki arazide eşkıya tayfasının da olduğu ileri sürülmektedir. Bu sorunu ortadan kaldırmak isteyen Sultan II. Murad M. 1427 (H. 831) yılında 40 km sonra Meriç Nehrine ulaşan Ergene Nehri’nin en stratejik noktasına bir köprü inşa edilmesini istedi.⁸

1.1.2.1 Köprünün Özellikleri

Köprü civar köylerden getirilen kesme taşlardan horasan harcı ile karılarak 174 kemer (göz) üzerine 1.392 metre uzunluğunda, ortalama 14 metre yüksekliğinde ve 5,50 metre genişliğinde inşa edildi. Köprünün kemerleri sivri ve yuvarlak olmak

⁶ H. J.Kissling, *17. Yüzyılda Trakya'nın Durumu*, TDVİA, İstanbul.1994, C.9, s.307

⁷ İ.H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Ankara. 1988, C.4, s.148

⁸ İ. Parmaksızoğlu, *Tacü'üt Tevarih*, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara. 1979, C.2, s.164

üzere iki çeşittir. 1823 yılında depremler ve seller dolayısıyla köprüdeki dörtlü kemer grubu yıkılmış, Sultan II. Mahmud'un emriyle yerlerine daha büyük boyutta üç kemer inşa edilmiştir. 19. yüzyılın sonlarına doğru, Trakya ve İstanbul yöresinde sık sık depremler olmuş, bu depremler sonucunda, Kırkkavak deresi ve Ergene nehrinin taşkın sularının geçtiği Soldurak deresi kolunda, köprünün üç gözü 1901 yılında büyük bir sel baskını sonucu yıkılmıştır. Yerine daha geniş iki kemer yapılması karar verilmiş, onarım 1904'de tamamlanmıştır. Tüm bu onarımlarla beraber kemer sayısı 172'ye düşmüş, günümüzde ise sekiz kemer de doğal nedenlerle dolmuş durumda olduğundan kemer sayısı 164'de düşmüştür.⁹ Köprü korkuluklarında ve bazı kemerlerin üzerinde hayvan ve motif süslemeleri bulunmaktadır. Ayrıca nehrin asıl aktığı kemerlerin üzerindeki korkuluklarda insan kafası şeklinde süslemeler de bulunmaktadır. Köprünün uzunluğu ile ilgili farklı kaynaklar farklı bilgiler verilmektedir.

1658 yılında Uzunköprü'ye gelen ünlü Türk gezgini Evliya Çelebi köprünün uzunluğu hakkında 2000 germe adım diye söz eder¹⁰. Bir adımı 65-70 cm olarak kabul edersek 1300-1400 metreye denk gelir. Bugün köprünün uzunluğu 1238,55 metre, genişliği ise 6,90 metredir.¹¹ Yapımı 16 yıl sürmüş M.1427 yılında başlamış M. 1443 (H. 847) yılında bitmiştir.

Köprü Mimar Muslihiddin ile Usta Mehmed tarafından inşa edilmiştir. Sultan II. Murad köprü inşasının yanında köprünün batı ucuna Yaylar köyünü doğu ucuna da Uzunköprü kasabasını inşa ettirmiş ve kasabanın merkezine de bir cami ile imaret ve hamam yaptırmıştır.

Kasabanın M. 1427-1443 yılları arasında köprü inşası ile paralel olarak kurulduğu anlaşılmaktadır. Hem Âşıkpaşaoğlu Tevârih-i Âl-i Osman adlı eserinde hem de Hoca Saadetin'in Tâcüt- Tevârih adlı eserinde bu bilgileri doğrulayacak şu ifadeleri kullanır.

⁹ M. K. Özkök, G. Azsöz, Ş. Erşan, *Erken ve Klasik Dönem (14.-17. yy) Osmanlı Köprülerinin Tarihsel Gelişimlerinin ve Yapım Tekniklerinin İncelenmesi*: Edirne / Uzunköprü Örneği TMMOB Bursa Şb. Bursa. 2015, s.21

¹⁰ S. Ali Kahraman, *Günümüz Türkçesi İle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, YKY, İstanbul. 2011, 8. Kitap, s.184

¹¹ N.Çiçek Akçıl. *Ergene Nehri Üzerine XV. Yüzyılın Ortalarında İnşa Edilen Köprü*, TDVİA, İstanbul. 2012, C.46, s.266-267

“Bu Ergene köprisinin yeri evvel ormanlığ idi. Çamur ve çökel idi. Ve haramiler durağıyidi. Hiç vakit olmayayidi kim anda harami adam öldürmeyeyidi. Sultan Murad Han Gazi hazine ve meblâğlar harçetdi. Ol ormanları kırdurdu. Pâketdüirdi. Ol arada bir âli binâ bile köpriyapdurdı. Köprünün iki başını ma,,muretdi. Kasaba etdi. İmâret, cum,,a mescidi yapdı. Hamam ve bazarlaryapdı. Gelen, giden müsâfirlerezıyâfetler ederler, ni,,metlerbişürürler. Ve ol vaktin kim imâretünkapusı açıldı, Sultan Murad kendüsiEdirne.enedenülemâyı ve fukarâyı aldı. Ol imârete vardı. Bir niçe gün ziyâfetleretdi. Akçalar ve filörilerüleşdüirdi. Evvel ta,,ambişdügi gün kendüsimubârekeliyilenfukarâya verdi. Ve çırağın dahikendü uyardı. Ve yapan mi,,marahil,,atgeyürdi. Çiftlik yerleri verdi. Ol kasabaün halkını cemi,, avârizdanmu,,af ve müselleme etdi. Ve hem bu tarihte yapıldı.¹²

Hoca Saadetin’in Tâcüt - Tevârih adlı eserinde ise “Söylendiğine göre Ergene köprüsünün bulunduğu yer vaktiyle çengelistan imiş çoğu bucağı bataak, ormanlık yöreleri ise haramilere sığınak olurmuş. Bu ormanlıkta gizlenen yan kesiciler, her an gelen giden yolcuların yollarını keser, nice günahsızları öldürerek, yok yere tepelerlermiş. Hiçbir gün geçmezmiş ki bu korkulu ve tehlikeli yerde bir nice biçare zulüm kılıcı ile doğranmamış, varlıkları parçalanmamış olsun. İşte bu sebeple aydın yolları tutan Padişah zulüm yollardan keder dikenlerini kaldırmak üzere ve pek çok para sarfetmek suretiyle önce bölgeyi temizledi. Orasını konaklanacak düzenli yer haline getirdi. Yüzyetmişdört yüksek kemer üzerine eşsiz bir köprü yaptırdı ki, cihana örnek oldu. Köprünün bir başında Ergene adıyla anılan güzel bir kasaba kurdurup, cami, imaret, vb. yapılarla süsledi. Böylece gelen ve gidenlerin bolluk içinde olan bu kasabadan faydalanmalarını sağladı. Sözü edilen imaret tamamlanınca Edirne’den bilginleri, fakirleri bu kasabaya çağırıp şölen eyledi. İlk yemeği kerem dağıtmaya alışkın eliyle üleştirdi. Bilginlere, olgun kişilere pek çok lütuflarda, ikramlarda bulundu. Caminin mumlarını bile kendi eliyle yakıp kerem, cömertlik ve adalet çerağıyla orada olanların, törene katılanların gönüllerini aydınlattı. Bunları yapan mimara değerli bir hil’at ile birlikte pek çok armağanlar verdi. Köprünün öte başında da bir ulu kubbe inşa

¹² N. Atsız *Tevârih-i Âl-i Osman, Osmanlı Tarihleri*, Türkiye Yayınevi, , İstanbul 1949, s. 171

*ettirerek burasını da köy haline getirdi ve gerek kasabada gerek bu köyde oturan halkı avarız-idivaniyeden beri ve müsellemler eyledi*¹³”

Bu iki eserden de edinilen bilgilerinin ışığında bakıldığında inşa edilen bu eşsiz köprünün bakımının yapılması, varlığını sürdürebilmesi için köprünün yanına güçlü bir kasaba ve kasabanın içine de vakıf yolu ile bir imaret inşa edilmiştir. Köprü kasaba için değil, tersine kasaba köprü için yapılmıştır.

Sultan II. Murad'ın kurduğu bu yeni kasabanın adının ilk önceleri Ergene olduğu da anlaşılmaktadır. Kasaba Kanuni Sultan Süleyman dönemine kadar bu adla anılmıştır. Kanuni döneminde 1529 yılında ikinci vezir Çoban Mustafa Paşa tarafından, bugün Bulgaristan sınırlarında kalan Svilengrad kasabasının başına, Meriç nehri üzerine 21 kemerli köprü yaptırdı. Köprü ile beraber kasabanın adı Cisir-i Mustafa Paşa olarak anılmaya başlandı¹⁴. Her iki kasaba da Edirne'ye bağlı olunca karışıklığı önlemek için Ergene şehri bu tarihten sonra Cisir-i Ergene olarak anılmaya başlandı. Fransız asıllı gezgin Aubry de La Mottraye Seyahatnamesinde 1727 yılında Uzunköprü'den geçtiğini ve halkın buraya Uzunköprü dediğini aktarmaktadır.¹⁵

1873 yılında Edirne -İstanbul demir yolunun tamamlanmasıyla kasabaya demir yolu gelmiştir. Kasabanın adı Cisir-i Ergene olmasına rağmen istasyona Uzunköprü İstasyonu adı verilmiştir. Ancak 1920 yılındaki iki yıllık Yunan işgali döneminde kasabanın adı Makrifere olarak değiştirilmiştir. 18 Kasım 1922 yılında işgalin sona ermesiyle kasaba tekrar Uzunköprü olan eski adına kavuşmuştur.¹⁶

Uzunköprü Rumeli'de Osmanlılar tarafından kurulan kasabalardandır. Kasaba tipik bir Türk kenti görünümünde olup, Şehristan veya şehirliyan, Rabai ve Birun olarak adlandırılan üç ögeden oluşmuştur.

Bunlardan Şehristan-Şehirliyan, kent merkezi olup yöneticiler, kasaba ileri gelenleri ve ibadethaneler bu bölümde yer alır. Rabai kısmında ise genellikle tüccar ve esnaflar bulunmaktadır. Son kısım Birun, kasabanın diğer kesimlerinin yaşadığı dış

¹³ İ.Parmaksızoğlu *a.g.e* s.164

¹⁴ S. Eyice, *Bulgaristan 'ın Türkiye Sınırı Yakınında XVI. Yüzyıla Ait Eski Bir Türk Köprüsü*, TDVİA, İstanbul. 1993, C.8, s.33

¹⁵ Ç. N. Demirtaş, *La Mottraye Seyahatnamesi*, İstikal Kitapevi Yayınları, İstanbul. 2007, s.396

¹⁶ L. Bağman, *Uzunköprü'nün Tarihi ve Belgeleri*, Ulusal Bellek Yayınları, Edirne. 2005, s. 47

mahallelerdir.¹⁷

Günümüzdeki Muradiye, Rızaefendi ve Halisehatun mahalleri, Osmanlı döneminin şehristan kısmını oluşturuyordu. Uzunköprü kurulduktan sonra civar kasaba ve köylerden zengin, çalışkan, nüfuzlu kişiler kasabanın gelişmesi için buraya iskân ettirilmiştir.¹⁸

Tablo.1.1 Sultan II. Murad- Ergene Vakfı İmaretı Muhasebe Kaydı M.1456

Mahalle	Müslüman Hane	Gayr-i müslim Hane	Bekâr
Büyük Muzruplu	85	-	-
Küçük Muzruplu	-	-	-
Şehirliyan	101	-	-
Bölük Korucu Hamza	85	-	-
Bölük İvaz	72	-	-

1456 tarihli Tapu Defterinde yani kasabanın kuruluşundan yaklaşık 13 yıl sonra kaydedilen defterde mahalle sayısı 5 olarak belirtilmiştir. Ayrıca bu mahallerde yaşayan hane sayıları da kaydedilmiştir. Tabloya göre 5 mahallede toplam 343 hane görülmektedir. Hanelerin tamamı Müslümanlardan oluşmaktadır. Kayıtlarda Gayr-i müslim hanelere rastlanmamıştır.

¹⁷ D. Kuban, *Sanat Tarihimizin Sorunlarını*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1975, s.121

¹⁸ M. Hemdemi, *Solakzade Tarihi*, Der. H.Halit Atlı, Sad.Vahit Çakır, İBB Kültür Yay. İstanbul, 2006, s.189

Tablo.1.2

Mahalle-Köy	Müslüman Hane	Gayr-i müslim Hane	Mücerred
Büyük Muzruplu M. İvaz Veledi İsa M. Şehirliyan M.	208	-	21
Salurlu K.	55	-	7
Şeyh Paşa Çiftliği K.	17	-	-
Hamidlu K.	32	-	8
Yayalar ve Yenice K.	73	-	16
Deveboynu K.	24	-	4
Kızıklı K.	24	-	4
Koç Begi (Malkoç) K.	28	3	5
Turnacı K.	35	-	11

Tablo 1.2’de gösterilen, 1485 tarihli tapu defterinde ise sadece kasabadaki mahalleler değil bugün kasaba yakınında bulunan köylerde kaydedilmiştir. Defterde mahalle sayısı 3, köy sayısı da 10 olarak belirtilmiştir. Daha önceki defterde belirtilen Küçük Muzruplu ile Bölük Korucu Hamza Mahalleleri bu defterde belirtilmemiştir. Bu sebeple hane sayısı ilk deftere göre 135 hane daha düşük gözükmemektedir.

Tablo.1.3

Mahalle	İma m	Çi ft	Ni m	Bennâ k	Mücerr ed	Müsli m Hane	Gayr-i müslim Hane
Habib Hoca M.	1	47	3	34	20	85	-
Korucu M.	-	2	3	21	18	26	-

Şehsuvarbey M.	1	11	5	11	7	28	-
Muradiye M.	-	8	5	28	9	41	-
Halise Hatun M.	1	3	5	34	13	43	-

Tablo1.3'te gösterilen 1568 tarihli tapu tahrir defterinde ilk defterde olduğu gibi 5 mahalle kaydedilmiş. Bu defterde mahalle imamları, çift sahipleri, nim sahipleri, bennâk sahipleri ve mücerred olanlar ayrı yazılmış. Daha önce Şehirliyan Mahallesi olarak belirtilen mahallenin adının Muradiye, Bölük Korucu Hamza Mahallesinin adının da Korucu Mahallesi olarak değiştirildiği görülmüştür. 1485 tarihli tapu tahrir kayıtlarında 208 olan hane sayısı da 223 olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁹

İlerleyen yıllarda kasaba, içinde bir camisi de olan toplam altı mahalleden oluşan bir kent durumuna gelmiştir. Bu mahalleler şunlardır:

-Şehirliyan Mahallesi: Cami, mEdirne.ese, vakıf ve imaret bu mahallede bulunmaktadır. (Günümüzdeki Muradiye, Halisehatun, Rızaefendi mahalleridir.)

-Büyük Muzruplu Mahallesi: Hayrabolu'nun Muzruplu köyünde yaşayan Türkmenlerin oluşturduğu mahalledir. (Günümüzdeki adı Büyük Şehsuvarbey Mahallesi.)

-Küçük Muzruplu Mahallesi: Bu mahallede aynı köyden sonradan gelenlerin kurduğu mahalledir. (Günümüzdeki adı Küçük Şehsuvarbey Mahallesi.)

-Bölük Korucu Hamza Mahallesi: Kentin köyleri olan Maksutlu, Çavuşlu, Harmanlı ve Alıç köylerinde yaşayan Türkmen aileler ile Balıkesir Çanakkale Bursa yöresinden gelen Türkmen ailelerin oluşturduğu mahalledir. (Günümüzdeki adı Mescit Mahallesidir.)

-Bölük İvaz Mahallesi: Salarlı, Kurtbey ve Balabanlı köylerinde yaşayan Türkmen ailelerin gelip yerleştiği mahalledir. (Günümüzdeki adı Habibhoca

¹⁹ TKGM Arşivi, KK 563 V.42b-44b, Hicri 976

Mahallesidir)

-Kavak Mahallesi: Kırkkavak köyü ve yöresindeki Türkmen ailelerin gelip yerleştiği mahalledir. Mahalle bugün de Kavak Mahallesi olarak adlandırılmaktadır.²⁰

Eldeki mevcut kayıtlara göre sonradan Uzunköprü adını alacak olan Ergene kasabasına bağlı köylerden sadece Koçi Begi (Malkoç) köyünde 3 hanenin Gayr-i müslim olarak kaydedildiği görülmektedir. Muhtemelen bu haneler kasabaya gelip yerleşen ilk Gayr-i müslim nüfusun öncülerini oluşturuyordu. Çünkü diğer köy ve kasaba mahallelerinde kayıtlı herhangi bir Gayrimüslim nüfusa rastlanılmamıştır.

17. yüzyılda Uzunköprü'den geçen Evliya Çelebi seyahatnamesinde; Uzunköprü'den "1.200 adet kırmızı kiremit örtülü evi, 200 adet dükkânı, camisi, hamamı olan bayındır bir kasaba" diye söz eder²¹. Bu bilgilere bakıldığında 17. yüzyılda Uzunköprü'de nüfus tahmini yapmak zordur. Ancak gerek 15. ve 16. yüzyıldaki tapu tahrir kayıtlarına, gerek 19. yüzyıldaki nüfus defterlerine bakıldığında 1.200 kiremit örtülü evin yaklaşık olarak 250 ile 350 haneye denk olabileceğini söyleyebiliriz. Fakat Evliya Çelebi eserlerinde doğrudan nüfus ile ilgili bilgi sunmadığı için 17. yüzyılda Uzunköprü'de bulunduğu tahmin edilen 250 ile 350 hanenin kaçının Müslüman, kaçının Gayr-i müslim olduğu tam olarak tespit etmek mümkün değildir.

19. yüzyıla gelindiğinde yüzyılın ilk yarısında ise tezimizin de konusu olan ve ilerleyen bölümlerde daha detaylı olarak değerlendirmesi yapılacak olan 1831 yılı nüfus sayımına göre Uzunköprü ve bağlı köylerdeki mevcut kişi sayısı 10.815 kişi olarak belirtilmiştir. Kadın ve erkek nüfusu %50 (+ / - 1) olarak kabul edersek bu dönemde Uzunköprü merkezde ve bağlı köylerinde yaklaşık olarak 22.000 kişinin yaşadığını söyleyebiliriz. Toplamda 10.815 olan nüfusun 1.929 kişisi Müslüman, 8.886 kişi ise Gayr-i müslimdir. Uzunköprü merkezde ise 1831 yılı nüfus sayımına göre toplamda altı mahalle ve 1.169 erkek nüfus sayılmıştır. Bu sayılan nüfusun 734'ü Müslüman, 321'i Gayri-müslim ve 114'ü de Kıpti'dir.²²

²⁰Latif Bağman, *a.g.e.*, s. 47

²¹ S. A. Kahraman, *Günümüz Türkçesi ile Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, YKY, İstanbul, 2011, 8. Kitap, s.184

²² BOA Nfs. d S. 4154 H. 1247 b21

1.1.3- Tanzimat Sonrası Dönemde Uzunköprü

Tanzimat Fermanının ilanıyla birlikte Osmanlı Devleti'nde toplumsal düzenden, yargıya, idari teşkilatlanmadan orduya kadar geniş bir alanda reform hareketleri başlamış oldu. Başlatılan reform hareketleri Devletin idari yapılanmasını da derinden etkilemiş ve köklü değişiklikler yapılmıştır. Tanzimat'tan önceki dönemde idari yapılanma Merkez ve merkeze bağlı Taşra teşkilatı şeklinde iki ana unsurdan oluşmaktaydı. Devlet bu yapılanmaya bağlı olarak eyaletlere ayrılmış ve bu eyaletlerin en önemlilerden biri de Rumeli eyaleti olmuştur.²³ Rumeli eyaleti de Balkanlardaki toprakların genişlemesiyle birlikte ilerleyen dönemlerde kendi içinde eyaletlere bölünmüştür. Bugünkü Trakya topraklarını içine alan eyaletin merkezi ve sınırları zamanla değişikliğe uğramıştır. Buna rağmen Uzunköprü hep Edirne sancağına bağlı kaza olarak varlığını sürdürmüştür. 1860'lı yıllara kadar varlığını koruyan eyalet sistemi 1860'lı yılların ortalarından itibaren vilayet teşkilatına dönüştü. Bu süreçte kazaların bağlı olduğu sancaklar da değişti. Bazen kazalar, nahiyeye bazen de nahiyeler kazaya dönüştü.²⁴ Fakat Uzunköprü hem coğrafi konumu hem de büyük nüfus değişimlerine uğramaması sebebiyle Edirne vilayetine bağlı kaza olarak varlığını bu süreçte de değişmeden devam ettirdi.²⁵

Kazalar, Tanzimat öncesi dönemde hem idari hem hukuki yönden kadılar tarafından idare edilmekteydi. 1871 yılında *İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi* kabul edilerek kazalara kaymakam tayin edildi ve onun başkanlığında bir de idare meclisi oluşturuldu. Vali, mutasarrıf ve kaymakamlık merkezi olan her yerleşim birimine de ayrıca belediye teşkilatları kuruldu.²⁶ M. 1871 (H. 1287) yılına ait Edirne Vilayet Salnamesinde de Uzunköprü'de kaza yönetiminin değiştiğini görmekteyiz. Buna göre Uzunköprü'de; Kaymakam: Ahmet Münir Efendi, Naip: Ahmet İzzet Efendi, Müftü: Ahmet Hayri Efendi, Mal Müdürü: Mehmed Emin Efendi, Sandık Emni: Aleksandri Ağa kasaba yöneticileri olarak tayin edilmiştir.

²³ H. Kayıcı, *Salnamelere Göre Edirne Sancağı*, Edirne Kültür Yayınları, İstanbul, 2013, s.33

²⁴K. Göktepe, *Türkiye Trakya'sında Nüfus ve İskân Politikaları*, Trakya Üni. Sosyal Bilimler Dergisi, Edirne, 2014, C.16, S.2, s.105

²⁵Edirne Vilayet Salnamesi Cıs-r-i Ergene 1893 s.358

²⁶M. Gençoğlu, *1864 ve 1871 Vilayet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma*, Çankırı Karatekin Üniversitesi SBE Dergisi, Çankırı, 2011, S.2/1, s.36

Belediye teşkilatı ise; Başkan: Sadık Efendi, Üye: Hacı Süleyman Ağa, Üye: Mehmet Ali Ağa, Üye: Yanko Ağa, Üye: İstavri Ağa, Üye: Kâtip Hafız Hasan Efendi gibi kasaba ileri gelenlerinde oluşturuldu.

Yine aynı Salnameye göre Uzunköprü’de 7 mahalle ve 76 köy olduğu belirtilmiştir. Bu mahallerin ve köylerin nüfusu toplam olarak kaydedilmiştir. Toplam (erkek) nüfusu milletlere göre tablo.1.4’te gösterilmiştir.²⁷

Tablo.1.4

Millet	Hane	Nüfus (erkek)
Müslüman	1.211	3.333
Gayr-i müslim	4.426	14.683
Kıpti	52	165
TOPLAM	5.689	18.181

Tablodaki veriler incelendiğinde 19. yüzyılın üçüncü çeyreğindeki toplam nüfusun 18.181 kişi olduğu görülmektedir. Yine sadece erkeklerin belirtildiği sayıma kadın nüfusu da dâhil ettiğimizde yaklaşık olarak 36.360 kişinin yaşadığını söyleyebiliriz. Salnamede kasaba yöneticilerinin ve idarecilerinin bilgisi, nüfus ile ilgili genel bilgi, Ergene Nehri ve Köprü hakkında temel bilgiler bulunmaktadır.²⁸

1873 yılında Edirne-İstanbul demir yolunun tamamlanmasıyla aynı yıl haziran ayında Uzunköprü istasyonu da açıldı. Demir yolunun kurulması kazanın sosyal, ekonomik ve ticari yönden gelişmesine büyük katkı sağladı.²⁹

M.1903 (H. 1319) yılında çıkarılan Edirne Vilayet Salnamesinde; Uzunköprü’nün coğrafi konumu, Edirne’ye, civar kasabalara ve demir yoluna olan uzaklığı, yetiştirilen tarım ürünleri, tarım arazilerinin durumu, hayvancılık ile ilgili bilgi ve nüfus verileri yer almaktadır. Ayrıca kasaba içinde yer alan camiler,

²⁷Edirne Vilayet Salnamesi M.1871 H.1287 C.1 s.136

²⁸Edirne Vilayet Salnamesi M.1871 H.1287 C.1 s.165

²⁹ Bağman, *a.g.e* s. 47

çeşmeler, devlet binaları, okullar ve askeri yapılar ile üretim tesisleri hakkında bilgiler içerir. Buna göre 20. Yüzyılın ilk yıllarında Uzunköprü’de nüfus verileri Tablo 1.5’te gösterilmiştir.³⁰

Tablo.1.5

Millet	Nüfus
Müslüman	16.958
Rum	18.064
Bulgar	7.346
Kıpti	520
Ermeni	8
Yahudi	7
Toplam	42.903

1900 yılında yapılan ve Tablo1.5’te belirtilen nüfus verileri incelendiğinde Gayr-i müslim nüfus ile Müslüman nüfusun, 1873 yılında kasabaya gelen demir yolunun da etkisiyle birbirine yaklaştığı gözükmektedir. Ayrıca bu yüzyılda nüfus kadın ve erkek olarak birlikte sayılmaktadır.

1912 yılında başlayan Balkan Savaşları ve ardından gelen dünya savaşının sonunda Uzunköprü 1920 yılında Yunan işgaline uğradı. 1920-1922 yılları arasında Yunanistan’ın hâkimiyetine giren Uzunköprü’nün adı Makrifere olarak değiştirildi.

³⁰ Edirne Vilayet Salnamesi M.1903 H.1319 C.1 s.990-995

18 Kasım 1922 yılında yeniden bağımsızlığına kavuştu. 1924 yılında yapılan mübadele ile Yunanistan'da yaşayan Müslümanlar Uzunköprü kasaba merkezine ve köylerine yerleştirilmiş ve böylece kasaba nüfusunun önemli bir kısmını oluşturmuşlardır. Cumhuriyetin ilerleyen yıllarında da Bulgaristan'dan kasabaya göç gerçekleşmiştir.

Tarımı, sanayisi, Yunanistan'a sınır komşusu olması, ulaşım yollarının yakınında yer alması sebebi ile Uzunköprü cumhuriyetin ilanından sonra da bölgenin önemli yerleşim merkezlerinden biri olma özelliğini korumaktadır.

II. BÖLÜM

2-1-NÜFUS

2-1-1-Nüfus ile İlgili Genel Bilgiler

Tarih öncesi dönemden günümüze kadar geçen süre zarfında tarih biliminin ağırlıklı konusu hep insan olmuştur. İnsanlık gerek toplu halde gerekse bireysel olarak ortaya koyduğu davranış biçimleriyle günümüz dünyasını şekillendirmiştir. Tabii insanı yaşadığı çevreden ve o çevreyi şekillendiren iklimden ayrı düşünemeyiz.

Nitekim tarihin en eski dönemlerinden beri insanlık kimi zaman iklim değişikliklerinden, kimi zaman yiyecek sıkıntısından, kimi zaman da güvenlik gerekçesi ile bulunduğu yeri terk edip başka bir yere göç etmek zorunda kalmıştır. Bu göç hareketlerinin bazıları dünya tarihini derinden sarsan, tarihin akışını değiştiren olayları da beraberinde getirmiştir. Orta Asya'dan Batıya doğru yapılan ve "*Kavimler Göçü*" olarak bildiğimiz bu büyük göç dalgası veya İslam Peygamberinin beraberindekilerle beraber Mekke'den Medine'ye yaptığı göç buna en iyi örneklerdir. Çünkü göçler sadece insanların toplu halde bir coğrafi bölgeye yerleşmesi meselesi değildir. Beraberlerinde iktisadi, hukuki, idari, sosyal ve sağlık gibi sorunlar da getirirler. Kuşkusuz geçmişte yaşanmış bu gibi örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bu göç hareketlerinin gücünü ve etkisini anlamaya başlayan devletler bunu gözetim ve denetim altında tutmayı denemişlerdir. Göçün kendisini engellemek her zaman mümkün olmasa da göçü meydana getirecek unsurları azaltmak ya da gerçekleşmiş olan göçü kontrollü bir şekilde takip edip kayıt altında almak devletlerin izlediği yöntemlerdir. Bazen de bu yer değiştirmeleri devlet kendisi düzenleyip bir plan çerçevesinde gerçekleştirmiştir. Örneğin 14. yüzyılda Avrupa topraklarına doğru genişlemeye başlayan Osmanlı Devleti bu yeni tanıştığı topraklarda kalıcı olmak, işlenmemiş tarım arazilerini tarıma açmak ve bu sayede buradan elde edilen vergileri kayıt altına almak için Anadolu'nun çeşitli yerlerinden aileleri burada iskân ettirmiştir.

Yüzyıllar boyunca devletler doğum, ölüm ve yer değiştirme gibi nüfus hareketlerini başta askerlik ve vergi toplama amacı ile kayıt altına almaya çalışmışlardır. Bu yüzden nüfus ile ilgili bilgileri elinde bulundurmaları devletlerin

varlığını korumaları ve güçlerini arttırmaları için önemli olmuştur. Günümüzde önemli bir kamu hizmeti olarak nüfus ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. Çünkü eldeki nüfusu sayısını ve niteliğini bilmek ve bunu periyodik olarak takip etmek, toplumu meydana getiren fertlerin ölüm- doğum oranlarına bakarak gelecekteki nüfusu da önceden tahmin etmeye yarar. Ayrıca nüfusun bilgisini güncel tutmak hem elde edilecek vergi gelirlerini önceden tahmin etmeye hem en önemli bir güç olan insan gücünün yapısını belirlemeye yarar.

2-2 OSMANLILARDA NÜFUS ve İSKÂN

Osmanlılarda nüfus ve iskân politikası kabaca 3 dönemden oluşmaktadır. Birincisi, kuruluş aşamasında sınırları genişleyen devletin ele geçirdiği yeni topraklara nüfusunu aktardığı, hareketliliğin yoğun olduğu dönem. İkincisi devletin işleyişinin yerleştiği, vergi münasebetiyle düzenli kayıtların tutulduğu dönemdir. Üçüncüsü sınırların küçüldüğü, devlet düzeninde temel değişikliklere gidildiği, dıştan içe göçlerin yaşandığı ve nüfusun dini gruplara göre tanımlandığı dönemdir.³¹

Osmanlı Devleti henüz kuruluş dönemindeyken bile nüfusa ve iskâna büyük önem vermiştir. Doğuda Moğol baskısının devam ettiği dönemde yüzünü batıya dönmüş ve gaza ideolojisi ile Hıristiyan topraklarına akınlar düzenlemiştir. Bu akınlar sayesinde kendisine yeni yaşam alanları yaratırken yarattığı bu yeni yaşam alanlarına, kalıcılığı ve sürekliliği sağlamak amacıyla Anadolu içlerinde yaşayan Türkmen aileleri yerleştirmiştir. Rumeli'nin fethi sürecinde de bu plan ile hareket edilmiştir. Nitekim Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa'nın ölümünden sonra (1360) Trakya'da birçok köy adının Türkçe olduğu saptanmıştır.³²

Rumeli'de devam eden fetihlerin sonucunda Rumeli'de yaşayan Hıristiyan halkın bir kısmı Anadolu'da, Anadolu'da yaşayan Müslüman halkın bir kısmı da Rumeli'de iskân ettirilerek başarılı bir denge kurulmuş, böylece yeni fethedilen topraklarla eski topraklar kaynaştırılmıştır.³³

³¹ G. Çelik, *Osmanlı Devleti'nin Nüfus ve İskân Politikası*, Bilim ve Sanat Vakfı Yay. Divan, İstanbul, 1999/1. s.71

³² H. İncelik, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar*, T.İ.B.K.Y, İstanbul, 2009, C.1, s.10-85

³³ İ. Tekeli, *Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Nüfusun Zorunlu Yer Değiştirmesi ve İskân*

Bu iskânlar bazen sürgünler şeklinde de yapılmıştır. Anadolu'da ele geçirilen bir beyliğin ileri gelenleri devlete karşı bir isyana imkân vermeyecek şekilde Rumeli'nin çeşitli bölgelerine yerleştirildiği görülmüştür. Bir başka sürgün şekli de devletin koymuş olduğu yasaklara uymayan konargöçerlerin ceza olarak iskân ettirilmesi şeklindedir.³⁴

Osmanlı Devleti, Rumeli'de ele geçirdiği yerlerdeki işlenmemiş toprakları işler hale getirmek, ıssız bölgeleri güvenli duruma getirmek, devletin varlığını tehdit edecek muhtemel isyanları önlemek ve en önemlisi bölgede kalıcı olmak amacıyla giriştiği bu iskân politikasını başarı ile uygulamıştır.

2-2-1 Tahrir Defterlerinde Nüfus

Sadece Rumeli'de değil Osmanlı'nın tüm bölgelerinde nüfusun iskânına ve toprağın canlı tutulmasına son derece önem verilmekteydi. Bu nedenle Osmanlı'lar hem ele geçirilen yeni topraklarda hem de kendi arazilerinde, toprağın mülkiyeti ve tasarrufu ile vergi miktarlarını belirlemek için birtakım çalışmalar yaparak, tahrir defterlerini oluşturdular. Tahrir defterleri, tımar sisteminin uygulandığı topraklarda vergilendirilmeye müsait ekonomik faaliyetleri ve bu faaliyetleri gerçekleştiren insan gücünün kayıt altına alındığı, dönemin nüfusu hakkında sayısal verileri içeren belgelerdir. Bu defterlerde her köy, kasaba ve sancakta bulunan yetişkin erkek sayısı, (hane reisi olarak) bekâr erkekler ve bunların sahip olduğu toprak miktarı ile bağlı olduğu vergi oranlarının yanında baba adları da yazmaktadır.³⁵ 1485 tarihli Uzunköprü tahrir defterinin örneği Tablo.2.1' de gösterilmiştir.

Sorunu, Toplum ve Bilim Dergisi, S.50 İstanbul, 1990, s.51

³⁴ H. Eroğlu, *Osmanlı'nın Rumeli'deki Göç Stratejisi ve Jeopolitiği Üzerine*, AYK Yay. İstanbul, 2012, C.3, s.1288-1290

³⁵ Ö. L. Barkan. *Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası, 1969, İstanbul, S.10, s.9

Tablo.2.1

Mahalle	İma m	Çif t	Ni m	Bennâ k	Mücerre d	Müslim H.	Gayr-i müslim H
Habib Hoca M.	1	47	3	34	20	85	-
Korucu M.	-	2	3	21	18	26	-
Şehsuvarbey M.	1	11	5	11	7	28	-
Muradiye M.	-	8	5	28	9	41	-
Halise Hatun M.	1	3	5	34	13	43	-

Tahrir defterleri nüfus bakımından incelendiğinde, Osmanlılarda nüfus sayımının toprak tanzimi ile beraber yapıldığı görülmektedir. Kısacası başlı başına bir nüfus sayımından söz edilemez³⁶

Tahrir defterlerinde vergi vermekle yükümlü Müslüman halkın kayıtları olduğu gibi aynı zamanda cizye vergisine tâbi Gayr-i müslim halkın kayıtları da bulunmaktadır. Yani aynı defterde hem Müslüman hem de Gayr-i müslim halkın kayıtları mevcuttur.³⁷ Tahrir kayıtlarının ne sıklıkta tutulduğu ile ilgili çeşitli görüşler mevcuttur. Tahrir kayıtları kabaca her 30-40 senede bir yapılmaktaydı. Ayrıca ele geçirilen yeni topraklarda, kaybedilen yerlerin tekrar alınmasıyla veya padişahın talep etmesiyle de yapılırdı. Tahrir yazımı esasen birer nüfus sayımı olmadığı için nüfusun bir kısmı (Askerler, kadınlar, çocuklar) kaydedilmemiştir. Dolayısıyla 14. yüzyıl ile 17. yüzyıl arasında tutulan bu defterlerden dönemin nüfusu ile ilgili çok ayrıntılı bilgilere ulaşılamasa da Osmanlı'nın o dönemindeki belirli bir bölgenin nüfusu hakkında önemli bilgilere ulaşmak mümkündür.³⁸

³⁶ E. Z. Karal, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*, DİE, 1943 Ankara. s.5

³⁷ H. İnalçık, *Cizye*, TDVİA, İstanbul, 1993, C.8, s.45

³⁸ Ö.L. Barkan, *Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinde Nüfus ve Arazi Tahriri*, İktisat Fakültesi

2-2-2 Avarız ve Cizye Defterlerinde Nüfus

Esasen; tahrir, avarız ve cizye defterleri aynı gerekçe ile hazırlanmış vergi kayıt sistemidir. Tımar sisteminin zaman içinde bozulmasıyla tahrir kayıtlarının yerini avarız ve cizye defterleri almıştır. Avarız ve cizye defterlerinin tahrir kayıtlarından farkı sadece avarız ve cizye vergisine tabi nüfus ile ilgili olmasıdır. Tahrir kayıtlarında ise vergiye tabi nüfusun yazımının yanında ekilebilir toprak miktarı ile elde edilen ürünler de deftere işlenmiştir. 16. yüzyıla kadar sadece olağanüstü hallerde alınan avarız vergileri 17. yüzyılda artan giderlerin karşılanması için düzenli vergiler sınıfına alınmış ve kayıtları düzenli bir şekilde tutulmuştur. Çoğu zaman avarız vergileri yazılırken aynı deftere Gayr-i müslim halktan alınan cizye vergileri de yazılmıştır böylece her iki defter birlikte ele alınır. Dolayısıyla bu defterler nüfus ile ilgili çalışmalara kaynak oluşturabilecek yeterli ve güvenilir bilgilere sahip olsa da sadece bu vergilere tabi halk ile ilgilendiğinden sağladığı veriler de sınırlıdır.³⁹ Örneğin bu sayımlarda, vergi hesabı hane veya mücerred (bekâr) olarak belirtildiğinden kadınlar, çocuklar ve vergiden muaf kişiler hesaba dâhil edilmez. Dolayısıyla toplam nüfus hakkında ancak tahmini bir bilgi elde edilebilir.⁴⁰ Örnek Tablo.2.2

Tablo.2.2 1709 da Gümülcine Kasabası Nüfusu

Mahalle	Neferen	Askeri	Re'âyâ	Yörük	Hane	Rub'	Tahmini Nüfus	Toplam Nüfusa Oranı %
Câmî-i Atik	30	6	24	-	5	-	150	6.07
Sabun-i Ali	22	3	19	-	4,5	-	110	4,45
Tabbağhane	33	16	17	-	3,5	-	165	6.68

Dergisi, İstanbul, 1940, C. II, s.20

³⁹ O. Özel, *Demografi Tarihi Açısından Avarız ve Cizye Defterleri*, Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik Der. H. İncelik, Ş. Pamuk, DİE Ankara, 2001, s.35

⁴⁰ T. Gökçe, *Osmanlı Nüfus ve İskân Tarihi Kaynaklarından Mufassal İcmâl Avâız Defterleri ve 1701-1709 Gümülcine Kazası Örnekleri*, Tarih İnceleme Dergisi, C. 10 S.1 İzmir, 2005, s.90

Koca Nasuh	15	10	5	-	3	-	75	3.03
Karagöz	12	6	6	-	2	-	60	2.42
İpekçi	23	10	13	-	3	-	115	4.65
Divâne Ali	68	19	44	5	10,5	-	340	13.76
Hacı Yavaş	63	35	26	2	7,5	-	315	12.75
Kasabayaküstü	51	23	26	2	7,5	-	255	10.32
Aşçı Hasan	7	2	5	-	1	1	35	1.41
Bağçeli	36	12	24	-	6	1	180	7.28
Yenice	51	27	21	3	4,5	1	255	10.32
Bergama	26	19	6	1	2	-	130	5.26
Arifâne	27	18	7	2	3,5	1	135	5.46
Cemâat-i Yahüdiyân	30	-	-	-	3	-	150	6.07
TOPLAM	494	206	243	15	66	4	2.470	100

2-2-3 Osmanlılarda Nüfus Sayımları

2-2-3-1 1831 Yılı Nüfus Sayımı

Osmanlıda gerçek anlamda ilk genel nüfus sayımı Sultan II. Mahmud (1808-1839) döneminde yapılmıştır. Nüfus sayımına dair ilk girişim Vaka-i Hayriye yani Yeniçeri Ocağının kaldırılması ile Rusya ile girişilen savaşın olduğu döneme denk gelmiş ve savaşta olunması sebebi ile sayım tamamlanamamıştır. Bu ilk denemeden sonra neticelendirilen ilk sayım ise tezimizin de konusu olan 1831 yılında yapılan genel nüfus sayımıdır.⁴¹

1826 yılında Yeniçeri Ocağının kaldırılmasıyla Osmanlı'da yapılması düşünülen reformların önündeki en büyük engel de kalkmış oldu. Yapılması gereken ilk reform da yeni bir ordunun kurulmasıydı. Bu ordunun kurulabilmesi için yeni vergi kaynaklarının oluşturulması ve asker olabilecek Müslüman erkek nüfusunun bilinmesi gerekiyordu. Bu sebeple ülke genelinde toprak yazımı gerekçesi olmadan ilk defa 1831 yılında genel bir nüfus sayımı gerçekleştirilmiştir.⁴² Yapılan

⁴¹ K.H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, Timaş Yayınları İstanbul, 2010, s.62

⁴² Karal *a.g.e.*, s.5

bu sayım; devleti oluşturan halkın dini, etnik ve sosyo-ekonomik durumunu tespit etmek için yapılmış bir sayım değildir. Daha çok yeni kurulan ordunun potansiyel asker gücünü belirlemek ile Gayr-i müslim halka uygulanacak şahsi vergi düzenlemesinin tespiti için yapılan bir sayımdır. Haneler değil bireyler sayım birimi olarak kabul edilmiş ve sayımda sadece erkek nüfus yazılmıştır. Ayrıca erkek nüfusun içinde de özürllüler, askeri zümreye dâhil olanlar ile üst düzey devlet görevlileri, vergi ve askerlik yükümlülükleri olmadığı için sayılmamıştır.⁴³

Sayım sırasında pek çok güçlükle karşılaşıldığından sayımdan elde edilen verilerin doğruluğu ve güvenilirliği tartışmalıdır. Bu konu tezimizin ilerleyen bölümlerinde daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

2-2-3-2 1843/44 Yılı Nüfus Sayımı

Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra Osmanlı Devleti nüfus konusuna daha da önem vermeye başladı. Başkent İstanbul'da kurulmuş olan Ceride-i Nüfus Nezaretine bağlı olarak eyaletlere nüfus nazırı, sancak ve kasabalara ise nüfus memurları atanmıştır. Bu memurların görevi, ölüm-doğum olaylarını kaydetmek her bölgede nüfusu gösteren çizelgeler hazırlayıp bunları Ceride-i Nüfus Nezaretine bildirmektir. Fakat kurulan bu yeni nezaret kısa sürede kaldırılmış ve söz konusu görevliler Tahrir-i Emlak İdaresine bağlanmıştır. Böylece nüfus sistemi bir düzene sokulmuş oldu ve 1844/43 yılında Harbiye Nazırı Serasker Rıza Paşa'nın başkanlığında ülke çapında bir nüfus sayımı daha yapılmıştır.⁴⁴

1844/43 yılı nüfus sayımı da amaç olarak 1831 yılındaki ile benzerlik gösterir. Orduyu yeniden düzenlemek, askere alma usullerini değiştirmek ve vergi toplamak maksadıyla yapılmış bir sayımdır. Sayım halk tarafından çeşitli nedenlerden ve dedikodulardan ötürü olumsuz karşılanmış ve bu sebeple bazı yerlerde yetkililere yanıltıcı bilgiler verilmiştir. Osmanlı, sayım sırasında halkın sayıma göstermiş olduğu tepkiyi bildiğinden sayımın sağlıklı yapılamadığına kanaat getirerek sonuçlarını yayınlamamak istemişse de Fransız makamlarının

⁴³ A. Gül S. Gökçen, *Son Dönem Osmanlı Nüfusu ve Ecnebler Meselesi*, Cedit Neşriyat, Ankara, 2010, s.45

⁴⁴ M. Çadircı, *Tanzimat'ın İlanı Strasında Türkiye'de Yönetim 1826-1829*, Belleten Yay. Ankara, 1988, C.4, s.1239

sayım sonuçlarını talep etmesi üzerine, sonuçlar Fransız Diplomat Ubcini' ye gönderilmiştir. Böylece 1844 yılında yapılan sayımın sonuçları da Ubcini tarafından yayınlanmıştır.⁴⁵

1843/44 yılında yapılan sayım, tüm Osmanlı coğrafyasında yapılmış olması ve uzun yıllar sürmüş olması bakımından 1831 yılında yapılan sayımdan farklılık gösterir. Sayımla ilgili sonuçları yayınlayan Fransız Diplomat Ubcini 'nin görüşlerine Levent Ürer makalesinde şöyle yer verir; “*Halkın sayıma göstermiş olduğu tepkiye ve sayım sırasında yapılan bazı hatalara rağmen 1844 sayımı bir kesinlik taşımaya da gerçeğe yakın bir fikir verebilir*” demektedir.⁴⁶

1843/44 yılında başlatılan bu nüfus sayımı Kemal H. Karpat'a göre uzun yıllar (1861 yılına dek) devam etmiştir.⁴⁷

Tabi halkın ortaya koymuş olduğu tepki ve sayım sırasında yapılan hatalar göz önüne alındığında ortaya çıkan sonuçların güvenilirliğinin tartışılması kaçınılmaz olmuş. Sayım sonuçları Tablo.2.3'te gösterilmiştir.⁴⁸

Tablo.2.3. Osmanlı Devleti'nde Nüfusun Dağılımı (1843/44)

Millet	Avrupa	Asya	Afrika	Toplam
Osmanlı (Türkler)	1.100.000	10.700.00 0	-	11.800.00 0
Slavlar	7.200.000	-	-	7.200.000
Rumenler	4.000.000	-	-	4.000.000
Arnavutlar	1.500.000	-	-	1.500.000
Rumlar	1.000.000	1.000.000	-	2.000.000
Ermeniler	400.000	2.000.000	-	2.400.000
Yahudiler	70.000	100.000	-	170.000
Tatarlar	230.000	-	-	230.000

⁴⁵ L. Ürer, *Azınlıklar ve Lozan Tartışmaları*, İstanbul, 2003, s.152

⁴⁶ Ürer *a.g.e.*, s.153

⁴⁷ Karpat *a.g.e.*, s.78

⁴⁸ B. Eryılmaz, *Osmanlı Devleti'nde Farklılıklara ve Hoşgörüyü Kavramsal Bir Yaklaşım*, Yeni Türk Yay. İstanbul, 2000, s.74-76

Araplar	-	900.000	3.800.000	4.700.000
Suriyeliler ve Keldaniler	-	235.000	-	235.000
Dürzîler	-	25.000	-	25.000
Türkmenle r	-	90.000	-	90.000
Kürtler	-	1.000.000	-	1.000.000
GENEL TOPLAM	15.500.000	16.050.000	3.800.000	35.350.000

2-2-3-3 1881/82 Nüfus Sayımı

Osmanlı imparatorluğunun bünyesinde sadece Tuna vilayetini kapsayan, 1866 yılında başlayıp 1873 yılında Vali Mithat Paşa'nın denetiminde tamamlanan bölgesel emlak ve nüfus sayımı yapılmıştır. Askere alma veya vergilendirme kaygısı olmadan yapılan bu sayımda olağan verilerin dışında ayrıca kişilerin meslekleri, medeni durumları, mal varlıkları, kiralık mülkleri ve toplam gelirleri gibi bilgiler de kayıt altına alınmış. Kişi bazında ayrıntılı bilgiler içermesi bakımından (yine sadece erkekler sayılmıştır ve bölgesel nüfusu içerir.) bu sayımın ilk olduğu düşünülmektedir. Fakat bu sayım imparatorluk geneline yayılmamış Silistre, Vidin ve Niş sancaklarından oluşan Tuna vilayeti ile sınırlı kalmıştır.⁴⁹

1867 yılında Şuray-ı Devlet kurulduktan sonra Ordunun asker ihtiyacı, devletin vergi ihtiyacı ve kamu hizmetlerinin planlanması gibi sebeplerden dolayı nüfus ile ilgili konuları düzenleme yetkisi de Şura'ya verilmiş, Şura da 1874 yılında genel bir nüfus sayımı yapılmasına karar vermiştir.⁵⁰ Bu kararın gerekçesi olarak da eski nüfus defterlerinin ilgisizlik yüzünden işlevini yitirmiş olması gösterilmiştir. Ayrıca dışarıdan imparatorluk içine yapılan göçlerin ve imparatorluk içindeki toplu

⁴⁹ C. Behar, *Osmanlı Nüfus İstatistikleri ve 1831 Sonrası Modernleşmesi, Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, DİE, Ankara, 2000, s. 69

⁵⁰ A. Güler, *Rakamlarla Türkiye'de Azınlıklar*, Berikan Yay. Ankara, 2001, s.80

yer değiştirmelerin kayda geçirilmemiş olması da böyle bir sayımı zorunlu kılmıştır. Bunun dışında 1856 Islahat Fermanı ile cizye vergisinin askerlik bedeline dönüştürülmesi, 1864-1871 Vilayet Nizamnamelerinin taşra idaresini yeniden düzenlemesi de sayım için gerekli sebeplerden sayılmıştır.⁵¹

Osmanlı Rus savaşının patlak vermesi (1877/78) ve ardından imzalanan Berlin Antlaşması sayımın ancak 1881 yılında başlamasına sebep olmuştur. Sayımın büyük bir titizlikle yürütülmesi istenmiş ve bundan sonra yapılacak nüfusa dayalı istatistik çalışmalara kaynak oluşturabilecek sağlam ve güvenilir bir sayım olması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda sayım işlemi, nüfusun kaydı ve idari örgütlenme gibi nüfusu ilgilendiren konular bir araya toplanıp ‘‘Nüfus Defterleri Yönetmeliği’’ oluşturulmuş ve 1881 yılında yürürlüğe konulmuştur.⁵² Bu yönetmeliğe göre sayımlar kasaba düzeyinde organize edilmiştir. Kasabalarda sayım heyetleri oluşturulmuş ve Heyetin içerisine de idare meclisi ve belediye meclisinde birer ye, bir nüfus memuru, bir yedek askeri memur, nüfus kâtibi ve yardımcısı, yerine göre de Gayr-i müslim cemaatten ek bir üyeye yer verilmiştir.⁵³ Sayımda sırasıyla vilayet, sancak ve kasaba bazında; Müslümanlar, Rumlar, Yahudiler, Ermeniler, Protestanlar, Katolikler, Süryaniler, Kıptiler, kadınlar ve erkekler sayılmıştır. Bu sayımdan sonra Devlet her vatandaşına resmi işlemlerde kullanılmak üzere ilk defa nüfus tezkeresi düzenlemiştir. Sayım, kötü hava koşulları ve ulaşım sorunları yüzünden beklenenden uzun srmiş ve sayım ancak 1888/89 yıllarında tamamlanabilmiştir. Sonuçları Sadrazam Cevat Paşa tarafından 1893 yılında padişaha sunulmuş. Tarihe 1881/82 Nüfus Sayımı olarak geçen sayım önceki sayımlara nazaran hem ülke çapında yapılmış olması hem de ülkenin tüm fertlerinin sayılmış olması bakımından en kapsamlı verileri sağlayan nüfus sayımı olduğu düşünülmektedir.⁵⁴ Sayım sonuçları Tablo.2.4’te gösterilmiştir.

⁵¹ Karpat *a.g.e.*, s.92

⁵² Karpat *a.g.e.*, s.98

⁵³ Karpat *a.g.e.*, s.101

⁵⁴ Gül, Gökçen *a.g.e.*, s.54

Tablo.2.4 1881/82 Yılı Nüfus Sayımı Sonuçları

İdari Bölge	Müslim Nüfus	Rum Nüfus	Ermeni Nüfus	Yahudi Nüfus	Diğer %	G. Müslim Top Nüfus	Genel Toplam
Aydın	1.119.323	116.558	14.140	22.153	4.10	291.101	1.410.424
Edirne	434.366	267.220	16.642	13.717	12.45	401.675	836.041
Erzurum	445.548	3.356	101.138	6	1.61	113.477	559.025
Adana	341.376	6.262	44.799	-	0.99	54.973	396.349
Ankara	734.766	34.915	67.490	415	1.00	111.366	847.132
İzmit S.	133.117	23.724	37.220	169	0.74	62.558	195.675
Biga S.	11.463	15.101	1.741	1.755	0.64	19.367	118.835
Kastamonu	129.300	15.000	2.777	-	0.20	19.681	948.981
Trabzon	857.280	155.039	41.786	5	0.20	198.957	1.056.237
Sivas	766.558	37.813	116.545	109	0.90	160.113	926.671
C.B. Sefid	27.481	226.817	78	2.952	2.37	236.109	263.590
Konya	877.232	56.561	9.813	216	0.02	66.910	444.042
H. Vendiğâr	1.132.763	133.017	57.818	3.037	0.68	203.081	1.355.884
Halep	230.038	2	30.802	557	3.58	41.403	271.441
Bitlis	167.054	-	101.358	-	3.10	109.944	276.998
Elâzığ	300.188	543	73.178	2	1.96	81.158	381.346
Diyarbakır	289.591	1.166	46.823	1.051	8.24	79.439	369.030
İstanbul	384.91	152.74	149.	44.3	16.	488.65	873.56

1	0	1	590	61	26	5	5
Van	59.412	-	60.4 48	-	-	60.448	119.86 0
TOPL AM	9.330. 671	1.325. 735	974. 186	90.6 05	2.8 4	2.733. 515	12.064. 186

III. BÖLÜM

3-1- OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA 1831 NÜFUS SAYIMI VE GENEL ÖZELLİKLERİ

Sultan II. Mahmud amcası III. Selim'in tahtan indirilmesi (29 Mayıs 1807) ve ağabeyi Mustafa'nın (IV) cülûsu ve bunun da Alemdar Mustafa Paşa tarafından hal'i üzerine 28 Temmuz 1808'de (4 Cemâziyelâhir 1223) padişah olmuştur. Yeniçeri isyanları, idareyi zaafa uğratan idareciler ve âyanların hizaya sokulması, Sırp ve Yunan milliyetçi ayaklanmaları, İran ve Rus savaşları ve özellikle Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın isyanı Sultan II. Mahmud'un padişahlığı döneminde cereyan eden önemli gelişmeler arasında gösterilmektedir.⁵⁵

Bütün bunların içinde devletin yeniden yapılanmasıyla ilgili hayati önem ve zorunluluk arz eden köklü yeniliklerin sürdürülmesi saltanat döneminin en belirgin özelliği olarak bilinir. Yeniçeri Ocağının kaldırılmasıyla, yenilik hareketlerinin hız kazandığı saltanatının ikinci dönemi, devlet ve toplum düzeninde köklü değişimlerin yaşandığı dönem olmuştur. Yeniçeri Ocağının yerine “*Asâkir-i Mansûere-i Muhammediye*” kurulmuş (1826) ve askeri kanunlar çıkarılarak ordu düzeninin yeniden tesis edilmesi amaçlanmıştır.⁵⁶

Ordunun yeniden tesisi için gerekli mali kaynağın bulunması ve potansiyel asker miktarının tespiti için 1829 yılında nüfus sayımı işine girişilmiştir. Fakat Osmanlı Rus savaşının patlak vermesi ile bu sayım tamamlanamamış lakin bu sayım girişimi ileride yapılacak sayımlar için iyi bir alt yapı oluşturmuştur. Savaşın sona ermesiyle birlikte 1831 yılında yeniden nüfus sayımına başlanmıştır. Enver Ziya Karal' a göre bu nüfus sayımı toprak yazımı gerekçesi olmadan, ülke çapında (Anadolu ve Rumeli topraklarında) yapılmış olması bakımından ilk modern nüfus sayımıdır.⁵⁷

Ancak Kemal Karpat, bu söyleme temkinli yaklaşmış ve 1831 sayımından önce de nüfus sayımları yapılmış olabileceğini birtakım gerekçelerle birlikte belirtmiştir. -' a göre; Öncelikle, nüfusla ilgili birtakım veriler olmadan vergi toplamak olanaksızdı; ikinci olarak ise sayım hazırlıkları sırasındaki yazışmalar

⁵⁵ K. Beydilli *Mahmud II*, TDVİA Yay. Ankara, 2003, C.27, s.352

⁵⁶ Beydilli *a.g.e*, C. 27, s.352

⁵⁷ Karal *a.g.e*, s.10

bunun böyle olmadığını göstermekteydi.⁵⁸ Karpat'ın belirttiği gibi sayım sırasındaki yazışmalardan, 1831 yılı öncesinde de sayım yapılmış olabileceği sonucunu çıkarmak mümkün olsa bile yapılmış olması muhtemel bu sayımların belgeleri ve sonuçları henüz ortaya çıkmamıştır.

Devlete, nüfus sayımının gerekçesi olarak sunulan “*Mucip Sebepler Lâyihasın*” da daha çok vergi adaletsizliği üzerinde durulmuş askeri gerekçelerden hiç söz edilmemiştir. Söz konusu lâyihaların içeriğinden bir özet çıkaran Enver Ziya Karal onları kitabında şöyle belirtmiştir:

- 1- Bir süredir devam eden savaşlar dolayısıyla halk çok masraf yapmış ve ihtiyaçları artmıştır.
- 2- Mevcut kanun ve hükümler olmasına rağmen bu kanun ve hükümler aykırı hareket edildiği için bazı yerlerde, zengin ve fakir İslam ve Hıristiyan tebaanın Devlete ödedikleri verginin temeli sarılmıştır. Bu sebeple borçlu olduğu vergini ancak üçte birini ödeyebilen kimseler olduğu gibi ayrıcalık tanınarak hiç vergi vermeyenler de bulunmaktadır.
- 3- Anadolu'nun bazı yerlerinde önceki tahrirlerde köprü, han tamiri, derbent muhafızlığı karşılığı olarak bazı köylerin halkı vergiden muaf tutulmuştur. Ancak zamanla köprü ve hanlar yıkılmış, derbentçilik de tarihe karışmıştır. Buna rağmen o köyler hâlâ vergi vermemekte ve onların ödemesi gereken vergi miktarları da başka köylere yükletilmektedir.
- 4- Yukarıda sayılan haksızlıkları ortadan kaldırmak için Devlet daha önce de bazı tedbirlere başvurmuş fakat savaşlardan ötürü durumu düzeltememiştir.
- 5- Fakat artık savaşlar bitmiştir. Dolayısıyla herkesin Devlete karşı olan borcunu gerçek sınırları içinde göstermek zamanı gelmiştir. Bunun için de bir nüfus sayımı ile işe girişmek gerekir.⁵⁹

“*Mucip Sebepler Layihasında*” olduğu gibi “*Lütfi Tarihi'nde*” de nüfus sayımının aynı zamanda askeri gerekçe ile yapıldığına dair bir ibare yoktur.⁶⁰ Sayımın askerliğe elverişli Müslüman erkeklerin tespiti için de yapıldığının devlet

⁵⁸ Karpat *a.g.e.*, s.63

⁵⁹ Karal *a.g.e.*, s.11

⁶⁰ M. Aktepe, *Lütfi Tarihi*, C.3, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınevi, C.3, İstanbul. 1964,c.3 s.142

tarafından kasıtlı olarak gizlendiği düşünülmektedir. Çünkü uzun süren askerlik hizmetinden dolayı bitkin düşmüş olan Müslümanların sayıma kuşku ile yaklaşımları ve sayıma direnmeleri önlenmek istenmiş olabilir. Ancak sayımın kendisi etraflıca incelendiğinde askerliğe elverişli Müslüman erkeklerin tespiti içinde yapıldığı görülmektedir. Karpat' a göre de sayımın iki gerekçesi vardı; birincisi kurulacak ordunun masraflarını karşılamak üzere Gayr-i müslimlerden alınacak cizyenin yeniden tayin edilmesi, ikincisi de askerlik hizmeti için uygun Müslümanların sayısının belirlenmesi.⁶¹

Nüfus sayımının nasıl yapılacağı ile ilgili özel bir meclis oluşturulmuş ve talimatnameler hazırlanmıştır. Yine bu meclis tarafından sayımın çerçevesi Anadolu ve Rumeli'deki Müslüman ve Hıristiyan (Tüm Hıristiyanlar) erkekler olarak belirlenmiştir. Bugüne kadar böyle geniş çaplı bir sayım yapılmadığı için halkı endişeye sevk etmemek, halkın sayıma direnmesini önlemek ve sayım yetkililerine doğru bilgiler verilmesini sağlamak amacıyla sayım memurları halkta güven duygusunu uyandıracak yüksek düzey din görevlilerinden oluşturulmuştur. Kasabalar sayımın merkezi olarak kabul edilmiştir. 85 kişiden oluşan sayımdan sorumlu üst düzey din görevlilerinin emrine çok sayıda memur da tayin edilerek (her sayım memuru birden fazla kasabaya görevlendirilmiştir.) yetkililer kasabalara gönderilmiştir.⁶²

Kasabalardaki nüfus memurları bütün ölümleri, doğumları ve göçleri kaydetmek ve bu kayıtları yıl içinde birkaç kez İstanbul'a göndermekle görevlendirildiler. (1829 yılında kurulan bu kayıt düzeni 1853 yılına kadar düzenli bir şekilde çalıştılar.) Başkentte de sayım defterlerinin toplanacağı Ceride Nezareti kurulmuştur. Bu nezarete toplanan defterler görevli memurlarca özetlenerek sonuçları tek bir defter haline getirilmiş ve "1247 senesinde memalik-i mahrusa-i şahanede mevcut nüfus defteri" adı ile padişaha sunulmuştur.⁶³

Önceden de belirtildiği gibi sayımlar yüksek düzey din görevlileri ve onların emrine verilen sayım memurları tarafından yürütülmüştür. Sayımın temel ayrımı din olarak belirlenmiş ve ülkenin tamamında halk Müslüman ve Gayr-i müslim

⁶¹ Karpat a.g.e, s.67

⁶² Karpat a.g.e, s.67

⁶³ Karal a.g.e, s.12

olarak sınıflandırılmıştır. Ancak bu sınıflandırmanın ana hatlarının dışına çıkmamakla birlikte, memurlar halkı Müslüman, Hıristiyan (Ortodoks), Ermeni, Yahudi, Kıpti şeklinde de sınıflandırmıştır. Cısri Ergene nüfus defterlerinde de Kıptiler Müslüman oldukları halde ayrı olarak kaydedilmiştir.⁶⁴

3-1-2- Müslüman Nüfusun Sayımı

Müslümanlar nüfus sayımında genelde “*matluba muvafik*” ve “*matluba gayri-muvafik*” (askerlik hizmetine elverişli, askerlik hizmetine elverişsiz) olarak sınıflandırılmıştır. Bunun dışında bazen, aynen Hıristiyanlarda olduğu gibi yaşa göre de (1-12, ya da 1-16, 13-45, ya da 16-45 45 ve üstü) sınıflandırıldıkları olmuştur.⁶⁵

Hem Anadolu’da hem de Rumeli’de tutulan bazı kayıtlarda sakal ve bıyık esas alınarak (bıyıklı- *ter bıyıklı*, *kara – sarı sakallı*, *ak – kır sakallı*) sınıflandırmalar da yapılmıştır. Benzer şekilde Cısri Ergene’de de Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Kıptiler sakal bıyık esasına göre sınıflandırılarak kaydedilmiştir. Bazı kayıtlarda da Müslümanların *genç- yaşlı* veya *tuvana* (güçlü)- *sibyan* (çocuklar) ve *amelmande* (emekli) şeklinde kaydedildikleri görülmektedir. Tüm bu kayıtlar incelendiğinde sayılan kişilerin nasıl kaydedileceğine ilişkin merkez tarafından belirlenmiş tek bir yöntem olmadığı, bazen yetkililerin bölgesel düzeyde kendi inisiyatifleriyle de sınıflandırmaya karar verdikleri görülmektedir..⁶⁶

Müslümanların sakal-bıyık esasına, yaşa veya matlubu âliye uygun olup olmadığına göre sınıflandırmasının arkasında askerlik ile alakalı gerekçelerin olduğu söylenebilir. Sayım hülasa defterlerinden sakız adasının kaydını inceleyen Karal’ da aynı görüşü söz konusu defterden yaptığı aşağıdaki alıntı ile desteklemektedir:

“*Cezire-i mezkûrede bulunan nüfusu islamın hini tahrirde askerliğe elverecekleri re’yülayn müşahede olundukça şahsı vahide ifşa olunmayarak hâfi işareti gayri mütebeyyine ile hıfız ve badehu Yusuf paşa bendelerine müslimini mezkûreden topca ve kal’a neferatı tayin olunmuşları var mıdır deyu sual olundukta*

⁶⁴ BOA Nfs. d S. 4154 H. 1247 b21 s.162

⁶⁵ Karpat a.g.e, s.68

⁶⁶ Karpat a.g.e, s.68

badel istidla cemi nüfusu mevcude tahrir ve işe yarayanların topcu tayin olunması sayei seriri saltanatı ülyayi arz mucibince Sakız kalesine topcu tayin olunmakla icmâli aklamı hümayunladır. Deyu cevap vermiş olduğu ve nüfusu mevcudei mezkûreden asakiri mansurei Muhammediyeye şayan olanların esamileri zirine mim işaret kılınmış idüğü’’⁶⁷

3-1-3- Gayr-i müslim Nüfusun Sayımı

Gayr-i müslimler daha önce de belirttiğimiz gibi, devletin de üzerinde hassasiyet ile durduğu vergi konusu göz önüne alınarak sayıldılar. Sayımda Reaya olarak adlandırılan Gayr-i müslimler, cizyeye⁶⁸ müstahak olanlar ve cizyeye müstahak olmayanlar olmak üzere iki ana gruba ayrılmıştır. Cizyeye müstahak olanlar da kendi içinde servetlerine göre (*Âlâ, Evsat, Edna*) üç alt gruba ayrılmıştır. Cizyeye müstahak olmayanlara da *amelmande ve ihtiyar* kaydedilmiştir.⁶⁹

Osmanlılarda Gayr-i müslimlerin nüfus bakımından büyük kentlerde milletlerine göre sınıflandırılmışlardır. Filibe, Selanik ve Edirne gibi kentlerin nüfus defterlerinde Gayrimüslimler, Bulgar, Rum, Ermeni ve Yahudi şeklinde yazılmışlardır.⁷⁰

Devletin vergi konusuna hassasiyet göstermesinin sebebi, uzun yıllardır süre gelen savaşların getirmiş olduğu mali yükün hafifletilmesi ve aynı zamanda yeni kurulan ordunun için gerekli maddi kaynakların iç imkânlarla yaratılmasıydı. Nüfus sayımı ile vergi kaynaklarını yeniden tespit eden devlet, aynı zamanda eskimiş usullerle vergi muafiyetine sahip olan kişileri de vergi sistemine dâhil ederek hem vergi adaletini sağlamış hem de gelir kalemlerini arttırmış oluyordu. Aynı zamanda Gayr-i müslim vatandaşların ödediği cizye miktarını servet durumlarına göre güncelledikten sonra, hem bir vatandaşın ödeyeceği vergi miktarını, hem de herhangi bir bölgeden alacağı toplam vergi miktarını önceden belirlemiş oluyordu.

⁶⁷ Karal *a.g.e.*, s.18

⁶⁸ M. Erkal, *Cizye*, TDVİA, İstanbul, 1993, C.8, s.42 “Cizye; “kâfi gelmek, karşılığını vermek, ödemek” anlamındaki ceza mastarından türemiş bir isim olup, İslam literatüründe tebaadan olan Gayr-i müslimlerin can ve mal güvenliğine kavuşturulmalarına karşılık ödedikleri vergiye denir. Osmanlılarda da Gayr-i müslimlerin devlet tarafından himaye edilmelerine karşılık ödedikleri bedele 16. yüzyıla kadar baş haracı 16. yüzyıldan sonra da cizye denilmiştir.”

⁶⁹ Karpat *a.g.e.*, s.69

⁷⁰ Karal *a.g.e.*, s.19

17. yüzyıla kadar hane başına alınan cizye vergisi 17. yüzyıldan sonra kişi başına alınmaya başlandı. (*Cizye vergisinin diğer adı, daha önceleri hane başın alınmış olsa bile kişi başına hesaplanmasından kaynaklı olsa gerek Baş vergisidir.*) Bu uygulama 1856 yılında cizye vergisinin kaldırılmasına kadar aynen devam etti. Devletin önemli gelir kaynaklarından biri olan cizye vergisi, hazine gelirlerini arttırmak adına 1691 yılından 1834 yılına kadar kademeli olarak yükseltildi. Cizye vergisinin yıllar içindeki değişimi Tablo.3.1’de gösterilmiştir.⁷¹

Tablo.3.1 Cizye Vergisi Oranındaki Artış 1691-1834

Servet Kategorisi (kuruş olarak) Vergi Miktarları			
Yıl	Âlâ	Evsat	Edna
1691	9	4,5	2,25
1696	10	5	2,5
1743	11	5,5	2,75
1804	12	6	3
1816	16	8	4
1824	24	12	6
1827	36	18	9
1829	48	24	12
1834	60	30	15

Kaynak: H. İnalçık “Cizye” TDVİA, s.47

Cizye miktarının, şer’i kanunda bir dirhem gümüşe karşılık geldiği varsayıyordu. Âlâ sınıfındaki bir Gayr-i müslim bir dirhem miktarı kadar vergi öderken diğer sınıflardaki Gayr-i müslimler daha az ödüyorlardı. Bu uygulama ile

⁷¹ Karpat a.g.e, s.69

Osmanlı şer'i hukuka bağlı kaldığını göstermiş oluyordu. Padişahlığı döneminde cizyeyi kademeli olarak arttıran Sultan II. Mahmud bunu paranın değer kaybetmesi üzerine yaptığını beyan etmiştir.⁷²

Yukarıdaki tabloda gösterildiği gibi artan cizye devletin ciddi gelir kaynaklarından biri olarak kabul edildiğinden, sayım yetkilileri Gayrimüslim halkın sayımına ayrı bir titizlik gösteriyordu. Müslüman nüfus sayımında da askerlik esas alınıyordu. Fakat bu tarihlerde zorunlu askerlik hizmeti olmadığı için yetkililerin Müslüman nüfusunun yazımına yeterli özeni göstermemiş olabileceği düşünülmektedir. 1843-44 yılında askerlik hizmeti gerekçesi ile yeniden bir sayım yapılmış ve bu gerekçe sayımın esasını teşkil etmiştir.⁷³

3-1-4- 1831 Yılı Nüfus Sayım Sonuçları

1831 yılı nüfus sayımı, sonuçları ilan edilen ilk genel nüfus sayımıdır. Sayım öncekilerden farklı olarak, hanede bulunan tüm erkeklerin yaş farkı gözetmeden kaydedildiği bir sayımdır. Bu sayım tamamen askerlik ve vergi kaygısı ile yapıldığından Osmanlı ülkesinde yaşayan Müslüman ve Gayr-i müslim erkek nüfusu mümkün olduğunca kayıt altına almayı hedeflemiştir.⁷⁴ Bu sebeple 1831 sayımını politik kaygılar güdülmeden yapılan objektif bir sayım olarak değerlendirmek mümkündür.

Erkek nüfus din aidiyetleri göz önüne alınarak sayıldığından, Anadolu ve Rumeli'deki Müslüman, Hıristiyan ve Yahudi erkek nüfus tespit edilmiş oldu. Müslüman nüfus, Müslüman olan Türk'ler veya Türk olamayan Müslümanlar şeklinde bir ayrıma tabi tutulmadı. Yalnız Müslüman nüfusun içinde aşiretlere ayrıca yer verildi. Bunun dışında bazı yerlerde Müslüman veya toplumda sayısı çok olan diğer dinlerden olmayanlar hangi dine bağlı olduklarına bakılmaksızın Gayr-i müslim (Reaya) olarak yazıldılar. Hristiyan nüfus da bazı istisnalar hariç din, dil, ırk ve mezhep ayrımı olmaksızın Gayr-i müslim (Reaya) adı altında sayıldılar. Fakat Reaya çatısı altında sayılan Hıristiyan halkın hangi milletten olduğunu tespit etmek

⁷² İncalcık *a.g.e.*, s.47

⁷³ Karpat *a.g.e.*, s.70

⁷⁴ Karal *a.g.e.*, s.10

pek mümkün değildir.⁷⁵

Sayımda yalnızca erkeklerin sayılmış olması sebebiyle gerçek nüfusu anlamak için daha önce de belirtildiği üzere bulunan toplam sayıyı iki ile çarpmak gerekmektedir. Ancak Karpat'a göre bu yöntem de tam nüfusu vermekten uzaktır. O'na göre vergiden muaf olan veya askerlik hizmeti yükümlülüğü olmayan ya da ulaşılamadıkları için sayılamayanları da hesaba katmak için ayrıca bir hata payı oranı benimsemek gerekmektedir.⁷⁶

Birçok eksik yönü olduğu düşünülse bile, sonuçları incelendiğinde hem Anadolu hem Rumeli tarafındaki Osmanlı nüfusunu (kısmen) öğrenmemizi sağlayan, içinde çok önemli dini, etnik, mali ve sosyolojik verileri bulduran bir sayıdır. Bu sayım sayesinde o dönemde, Müslüman, Hıristiyan, Yahudi ve Ermeni nüfusunun hangi bölgelerde ne kadar olduğunu, dağılımını ve birbirleriyle oransal kıyaslanmalarını yapmak mümkündür. Sayımın sonuçlarına göre 1831 yılında Osmanlı'nın toplam nüfusu Lütfi Tarihinde beş milyona yakın olduğu ileri sürülmektedir, Karal'a göre 3.753.642, Karpat' a göre ise 3.722.738 kişidir. Bu sonuçlara kadın nüfus da eklenince toplam nüfus kabaca 7.500.000 kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ortaya çıkan sayı, bazı tarihçilere göre gerçek sayının epey altındadır. Sayım için tanınan sürenin az olması, sayım alanının çok geniş olması yetkililerin tecrübesizliği gibi nedenlerden nüfusun hatırı sayılır bir kısmının gerçek anlamda sayılmadığı düşünülmektedir. 1831 yılı nüfus sayımının genel sonuçları Tablo-14 de gösterildiği gibidir.⁷⁷

⁷⁵ Karal *a.g.e*, s.22

⁷⁶ Karpat *a.g.e*, s.47

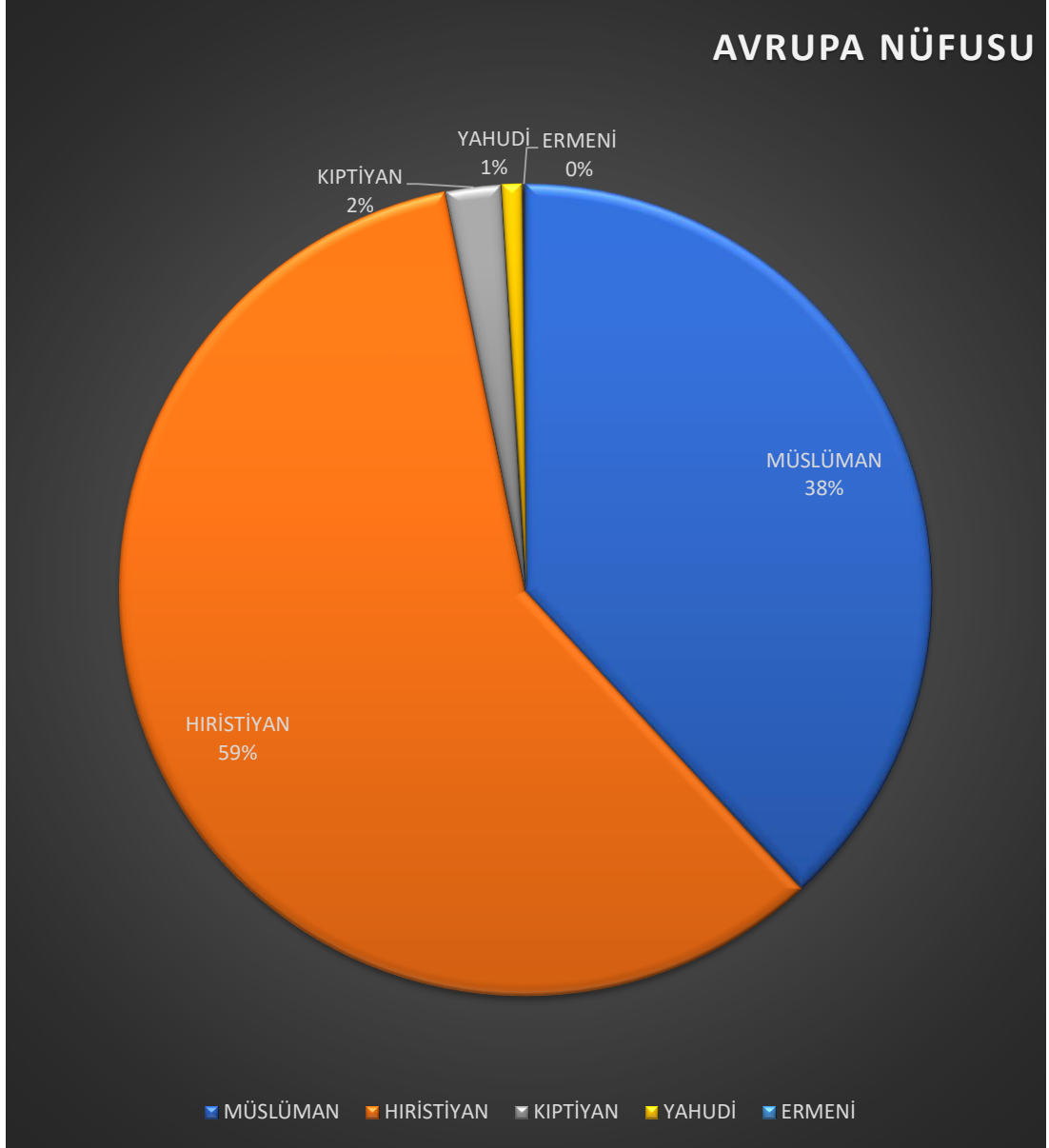
⁷⁷ F. AKBAL "1831 Tarihinde Osmanlı İmparatorluğunda İdari Taksim ve Nüfus" Belleten TTK Yay. İst.1969 S.60, C.15, s.628

Tablo.3.2 1831 Tarihinde Osmanlı İmparatorluğu'nda İdari Taksim ve Nüfus

İdari Bölge	Müslüman	Hıristiyan	Kıpti	Yahudi	Ermeni	Toplam
Rumeli	217.227	505.760	20.313	7.780	368	751.448
	0,29	0,67	0,02	0,01	0,005	
Silistre %	273.936	251.579	8.151	2.353	1.755	537.774
	0,51	0,47	0,005	0,005	0,004	
AVRUPA T	491.163	757.339	28.464	10.133	2.123	1.289.222
Anadolu	1.044.925	138.463	485	1.361	3.727	1.188.961
	0,87	0,11	0,0004	0,001	0,003	
Sivas	270.820	49.593	60	0	0	320.473
	0,84	0,15	0,0001	0	0	
Karaman	228.942	34.461	0	0	0	263.403
	0,87	0,13	0	0	0	
Adana	81.166	2.762	5.865	0	2.826	92.619
	0,88	0,03	0,06	0	0,03	
Trabzon	125.119	11.431	0	0	0	136.550
	0,92	0,08	0	0	0	
Kars	17.580	0	0	0	2.161	19.741
	0,9	0	0	0	0,1	
Çıldır	73.272	105	191	318	4.887	78.773
	0,93	0,002	0,002	0,004	0,062	
ANADOLU T	1.841.824	236.815	6.601	1.679	13.601	2.100.520
Cezayir	148.754	176.531	910	3.659	3.142	332.996
	0,44	0,53	0,002	0,01	0,01	
GENEL TOPLAM	2.481.741	1.170.685	35.975	15.471	18.866	3.722.738
	0,66	0,31	0,01	0,004	0,005	

Tablodaki verilerden 1831 yılı nüfus sayımının Anadolu ve Rumeli tarafında yapıldığı görülmektedir. Buna ilave olarak sadece Cezayir'in de ayrıca sayıldığı görülüyor. Tablo.3.1'deki veriler aşağıdaki şekillerle açıklanmıştır.

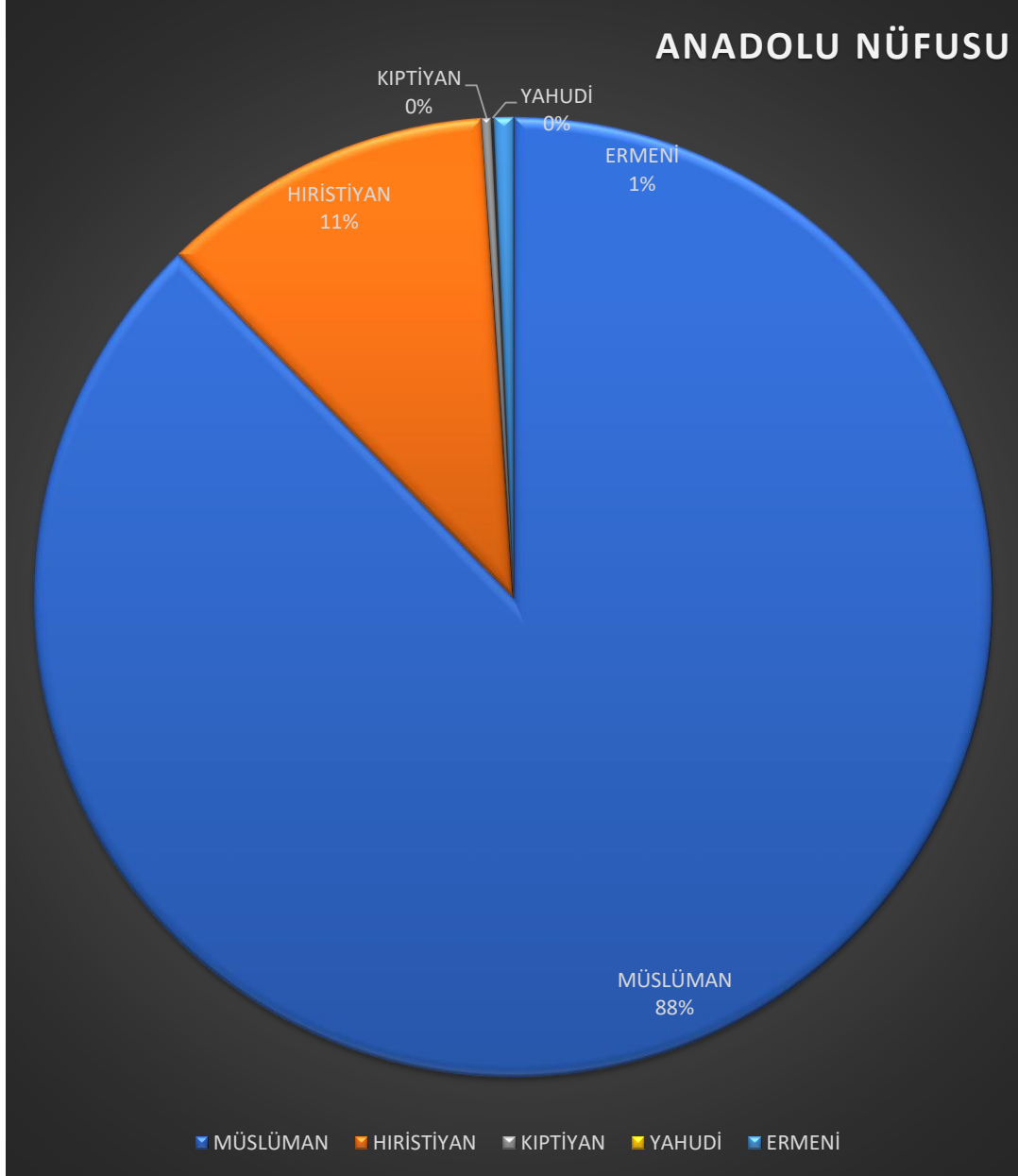
Şekil 3.1 Osmanlı Avrupa Nüfusu (Etnik Dağılımı %) 1831

Şekil 3.1’de görüldüğü üzere 1831 tarihinde Osmanlı’nın Avrupa’daki topraklarında sayılan nüfusun büyük çoğunluğunu %59’luk bir oranla Hristiyan halk oluşturuyordu. Müslüman halk ise %38’lik oranla ikinci sırada yer almaktadır. Onları %3’lük bir pay ile sırasıyla Kıptiler, Yahudiler ve Ermeniler takip etmektedir. Osmanlı Avrupa topraklarındaki bu durum İmparatorluğun sona kadar çok fazla değişmeden devam etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Lozan Anlaşması gereği Yunanistan ile Türkiye arasında gerçekleştirilen zorunlu

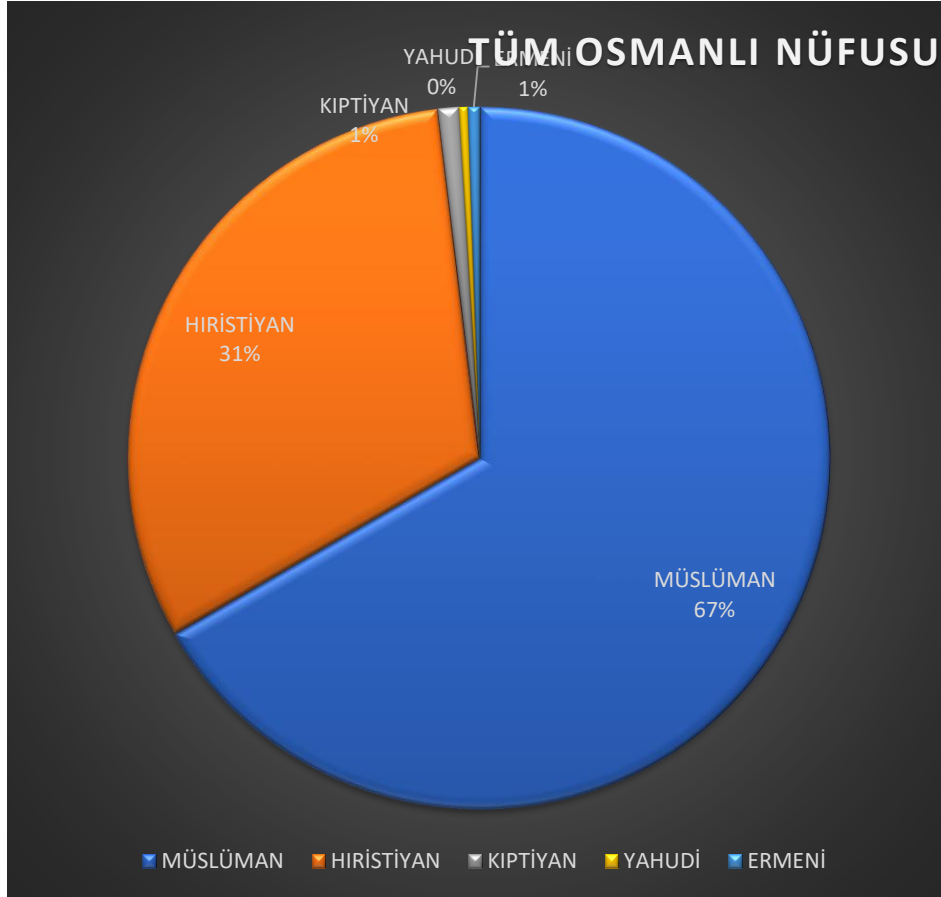
Nüfus Mübadelesi sonrasında, Trakya'da nüfus Müslümanlar lehine değişebilmiştir.

Şekil 3.2 Osmanlı Anadolu Nüfusu (Etnik Dağılımı %) 1831

Osmanlı'nın Anadolu topraklarında (Şekil 3.2) ise %88'lik bir oranla sayılan erken nüfus içerisinde Müslüman nüfusun çoğunluğu göze çarpmaktadır. Ardından %11'lik oran ile Hıristiyan nüfus gelmektedir. Bu iki halkı %1'lik oranla sırasıyla Ermeniler, Yahudiler ve Kıptiler takip etmektedir. Osmanlı Asya ve Anadolu topraklarındaki Müslüman nüfus yoğunluğu değişmeden imparatorluğun sonuna kadar devam etmiş ve Türk Yunan Nüfus mübadelesiyle birlikte Anadolu toprakları neredeyse tamamen Müslüman nüfusa dönüşmüştür.

Şekil.3.3 Tüm Osmanlı Nüfusu (Etnik Dağılımı %) 1831

Tablo.3.2'den yararlanılarak oluşturulan üç şekilde de Osmanlı'nın 1831 yılındaki nüfusunun sayım bölgelerine göre millet dağılımı gösterilmeye çalışılmıştır. Avrupa topraklarında Hıristiyan nüfus ağırlıkta iken, Anadolu topraklarında Müslüman nüfusun büyük yoğunluğu göze çarpmaktadır. Her iki

sayım bölgesinin birlikte gösterildiği Şekil 3.'te MÜslüman nüfusun oranı %67'dir. Hristiyan nüfus %31'lik oranla ikinci sırada yer almaktadır. Geriye kalan %2'lik kısmı sırasıyla Ermeniler, Kıptiler ve Yahudiler oluşturmaktadır.

IV. BÖLÜM

4.1. 1831 YILI CİSR-İ ERGENE (UZUNKÖPRÜ) NÜFUS DEFTERİ

19. Yüzyılda Cısr-i Ergene Kazasında Nüfus ve Sosyal Yapı konulu tez çalışmamızda, Edirne Vilayetine bağlı Cısr-i Ergene kazasına ait Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığında 4154 demirbaş numarası ile kayıtlı nüfus defteri incelenmiş ve bu defterden elde edilen bilgiler ışığında değerlendirmeler yapılmıştır. Defter “Edirne Vilâyeti Cısr-i Ergene Kasabası Müslim ve Gayr-i müslim defteri” adıyla kayıtlıdır. Hicri 21 Receb 1247 tarihli olup Miladi 21 Aralık 1831 tarihine denk gelmektedir. Cısr-i Ergene Nüfus defterleri arasındaki ilk defterdir. Talik yazı ile yazılmış defterin kâtibi Hacegândan Ahmed efendidir. Defter ciltli, ebrusuz ve 163 sayfa olup 27 x 39 cm ölçülerindedir.

Defterde 1831 yılında Cısr-i Ergene’deki nüfus sayımının neden, nerede ve ne zaman yapıldığı, defterin nasıl ve kim tarafından tutulduğu, içeriğinde nelerin olduğu, sayımda kimlerin ve nerelerin sayıldığı, tutulan defterlerin ilgili kurumlara ne zaman gönderileceği gibi hususlar defterin birinci sayfasında şu şekilde belirtilmiştir;

“Bâ’is-i defter oldur ki, mukaddemce muktezâ-yı idâre-i aliyye üzere memalik-i Rumeli ve Anadolu’nun hâvî olduğu kazâ ve kasabât ve kurâda sâkin ve mütemekkin olan yerli ve yabancı sagîr ve kebîr bi’l-cümle ehl-i İslâm ve re’ya taraf-ı saltanat-ı senniyyeden mahsûs me’mûrlar ve muharrirler ta’ayniyle kendilerinin sâkin oldukları mahallerin ism ve şöhetleriyle tahrir ettirilecek lâzım gelen defterleri be-her üç mâhda bir kerre Der-Sa’âdet’e irsâli emr-ü fermân buyrulmuş ise de mâdde-i mezkûrun cesametini mebni be-her altı mâhda bir def’a irsâli husûsuna mu’ahharan şeref-bahşâ-yi sudur eden emr-i âlişân nâtık olduğu üzere Cısr-i Ergene Kazâsının mukaddemâ tahrir ve takdim olunan defterden sonra gerek kasaba ve gerek kurâlarında sagîr ve kebîr olan İslâm ve re’âyânın sicill-i mahfuzda mukayyed olan esâmîlari ve sonradan tevellüd eden ve vefât ve helâk olanların esâmîsî tahtına târihleri beyân olunarak sebt defterleriyle taşra giden ve taşradan gelenlerin dahi esamileri beyân olunarak işbu târihe gelince lede’t-tahrîr ve t-tahkîk Der-i Aliyye’ye takdim için tahrîr olunan mümzî ve mahtûm defterlerdir ki ber-vech-i âtî zikr olunur. Ehadi ve işrîn min Receb el-Ferd Sitte Seb’a ve Erba’in

*ve Mi'eteyn ve Elf 21 Receb 1247*⁷⁸

Cisr-i Ergene kazasında ve köylerinde yaşayan Müslim ve Gayr-i müslim tüm erkekler tek deftere kaydedilmiştir. Defterde kişilerin adı, var ise lakabı ve mesleği, yaşı, memleketi, yine var ise bedensel engeli, baba adı, kayınbaba adı, yetim veya üvey olup olmadıkları ve akrabalık durumları yazılmıştır. Eğer kişi Gayr-i müslim ise tüm bu yazılanlara ilave olarak adlarının yazıldığı kısmın en üstüne ödediği cizye vergisi miktarını gösteren işaret de konulmuştur.

Defter Nüfus defteri olduğu gibi yoklama defteri olarak da kullanıldığından yaşadığı yerden ayrılan veya yaşadığı yere geri dönenlerde defter de belirtilmiştir. Sayım sırasında var olan ama daha sonra ölmüş olan bireyler veya sayımdan sonra doğmuş olan bireyler de deftere öldü/doğdu şeklinde kaydedilmiştir. Kısacası sayımdan sonra da nüfus hareketliliği anlık olarak deftere işlenmiştir. Tüm bu işlemler yapıldıktan sonra, defterin ilk önce üç ayda bir nüfus nezaretine gönderilmesine karar verilmiş ise de sayım alanının büyüklüğü ve coğrafi şartların zorluğu neticesinde bu süre altı ayda bire çıkarılmıştır.⁷⁹

Nüfus defterindeki kayıtlara göre, Cisr-i Ergene kasabasında altı (6) mahalle, kasabaya bağlı iki (2) nahiye ve yetmiş iki (72) köy bulunmaktadır. Bu köylerden Yirmi dokuzu (29) Müslüman köyü, kırk üçü de (43) Gayr-i müslim köyüdür. Sayımda on bir (11) köy merkeze bağlı gösterilmiştir ve bu köylerin tamamı Müslüman köyüdür. İki nahiyeden biri olan Ada nahiyesine bağlı köy sayısı otuz beştir (35). Bu köylerin on sekizi (18) Müslüman on yedisi (17) Gayr-i müslimdir. Diğer nahiye olan Çalı nahiyesine bağlı köy sayısı yirmi beştir (25) bu köylerin tamamı Gayr-i müslimdir. Cisr-i Ergene kasabasının mahalle ve köyleri Tablo.4.1 de gösterilmiştir.

⁷⁸ BOA Nfs.d.4154 (1247) s.1

⁷⁹ BOA Nfs.d.4154 (1247) s.1

Tablo.4.1 1831 Yılı Nüfus Defterine göre Uzunköprü (Cisr-i Ergene) Kasabasının Mahalle, Nahiye ve Köyleri

CİSR-İ ERGENE KASABASI MAHALLE, NAHİYE VE KÖYLERİ	
SAYI	YERLEŞİM YERİNİN ADI
1	ADA NAHİYESİ
2	ÇALI NAHİYESİ
1	MURADİYE MAHALLESİ
2	RIZAEFENDİ MAHALLESİ
3	HALİSEHATUN MAHALLESİ
4	ŞEHSUVARBEY MAHALLESİ
5	HABİB HOCA MAHALLESİ
6	MESCİD MAHALLESİ
MERKEZE BAĞLI KÖYLER	
1	SULTANŞAH KÖYÜ
2	TURNACI KÖYÜ
3	ÇONKARA KÖYÜ
4	BELEDİ KÖYÜ
5	ULÛFECİ KÖYÜ
6	KURDBEY KÖYÜ
7	SADIRLI KÖYÜ
8	HARMANLI KÖYÜ
9	ÇAVUŞLU KÖYÜ
10	ALIÇ KÖYÜ
11	ÖMERBEY KÖYÜ
ADA NAHİYESİ KÖYLERİ	
1	HAMİDLİ KÖYÜ
2	SAZLI MALKOÇ KÖYÜ
3	ÇAKMAK KÖYÜ
4	GEMİCİ KÖYÜ
5	LULU KÖYÜ
6	KARAYUSUFLU KÖYÜ
7	ALİBEY KÖYÜ
8	NASUHBAY KÖYÜ
9	UMURCA KÖYÜ
10	DOĞANCI MÜSELLİM KÖYÜ
11	ADA KÖYÜ
12	KADIDONDURMA KÖYÜ
13	SARIHLI KÖYÜ
14	ALTIAĞAC-I KEBİR KÖYÜ
15	ALTIAĞAC-I SAĞIR KÖYÜ

16	YENİCEKÜRECI KÖYÜ
17	YGRAĞŞIN KÖYÜ
18	YAKUPBEY KÖYÜ
19	ÇİFTLİK KÖYÜ
20	KARAYAYLA KÖYÜ
21	KAVAKLI KÖYÜ
22	KARAHAMZA KÖYÜ
23	PAŞAYENİCESİ KÖYÜ
24	DOĞANCIGEBRAN KÖYÜ
25	SULTANARNEBUT KÖYÜ
26	SEYDM KÖYÜ
27	KURDİ KÖYÜ
28	ÇALI KÖYÜ
29	KİREMİTÇİ SALİH KÖYÜ
30	ESKİ KÖY
31	DEĞİRMENCİ KÖY
32	YENİCE -İ AKARLU KÖYÜ
33	ASLIHAN KÖYÜ
34	KIRCASALİH KÖYÜ
35	GOBİ KÖYÜ
ÇALI NAHİYESİNE BAĞLI KÖYLER	
1	PAZARDERE KÖYÜ
2	LALACIK KÖYÜ
3	KIRCAALİ KÖYÜ
4	KADI HALİL KÖYÜ
5	KADI GEBRAN KÖYÜ
6	KIR KÖY
7	PAŞAYİĞİD KÖYÜ
8	BEĞENDİK KÖYÜ
9	ALTUNTAŞ KÖYÜ
10	İBRİKTEPE KÖYÜ
11	MALTEPE KÖYÜ
12	HAMİD-İ KEBRAN KÖYÜ
13	DOĞAN KÖYÜ
14	ŞAHİN KÖYÜ
15	SUBAŞI KÖYÜ
16	KALYON KÖYÜ
17	KAVACIK KÖYÜ
18	DERE KÖY

19	MESTANLI KÖYÜ
20	DAĞKARABÜRÇEK KÖYÜ
21	GAZİ MEHMED AĞA KÖYÜ
22	ERMENİ KARA HAMZA KÖYÜ
23	MALKOÇ KÖYÜ
24	TIRNOVA KÖYÜ
25	ÇOK KÖY

Defterin yazımına Cısr-i Ergene kasabasının merkezinden başlanmıştır. Muhtemelen sayım da defterin düzenlendiği şekilde yapılmıştır. Önce kasaba merkezinde yaşayan Müslümanlar mahalle mahalle ayrılarak yazılmış, ardından köylerde yaşayan Müslümanlar köy köy belirtilerek yazılmıştır. Gayr-i müslimler de aynı şekilde yazılmıştır. Yalnız kasaba merkezinde yaşayan Gayr-i müslimler mahalle belirtilmeksizin topluca yazılmıştır. Yani hangi mahallede kaç Gayr-i müslim bulunduğu bilinmemektedir. Kıptiler ise defterin en sonuna yazılmıştır ve onların da hangi mahallelerde yaşadıkları bilinmemektedir.

Defterde haneler ayrı ayrı belirtilmemiş, yazıma direk hane reisi, ardından aynı hanedeki erkeklerin yazımıyla başlanmıştır. Sayımı yapılan kişiler “*sakal-bıyık*” esas alınarak yazıldığı için kişiyi tanıtan fotografik özellikler önce yazılmış ardından kişinin mesleği, adı ve baba adı, en sonuna da yaşı yazılmıştır. Örneğin: “*Uzun boylu, kara sakallı, İmam Mehmed, bin Hüseyin, sin 50*” Eğer yazılan kişinin oğlu var ise hemen ardından oğlu kaydedilmiş, oğlu olmayanların ise varsa kardeşi veya aynı hanede yaşıyorlarsa damadı yazılmıştır. Bu düzen hem Müslümanlar hem Gayr-i müslimler için de geçerlidir.

Defter yoklama defteri olarak da kullanıldığından sayım yapılıp defter de yazıldıktan sonra hayatını kaybeden Müslümanlar ve Kıptiler (Kıptiler de Müslümandır) adlarının yazılı olduğu kısmın hemen altına “*Fevt*” notu düşülerek belirtilmiştir. Hayatını kaybeden kişi Gayr-i müslim ise bu not “*Mürd*” olarak yazılmıştır. Yeni doğan bireyler baba adlarının hemen altına “*Tevellüd*” notu düşülerek yazılmış bu notun altına da bireyin adı ve baba adı ile beraber yaşı da yazılmıştır. Bu hem Müslümanlar hem Gayr-i müslimler için de geçerlidir. Fakat Kıptilerin yazılı olduğu kısımda bir istisna söz konusudur. 93. sırada yer alan 10

günlük bir bireyin babasının altında değil yanındaki satırda yazıldığı görülmektedir.⁸⁰

Yaşadıkları yerden ayrılanlar veya geri dönenler de adlarının yazılı olduğu kısmın altına “*gitti/geldi*” şeklinde belirtilmiştir. Örneğin: “*Hacca gitti / Hacdan geldi veya Vilayete gitti*”. Ölüm veya başka bir sebeple yaşadıkları yerden ayrılanlar ile yaşadıkları yere geri dönenlerin adlarının yazıldığı yerin üstüne kırmızı yazı ile “*Müsin, Tuvana veya Sibyan*” diye notlar düşülmüştür. Aslında bu notlar birer kategoridir. Yaşı küçük olup da yaşadığı yeri terk eden / ölen ve geri dönen bireyler “*Sibyan*” orta yaşlı olanlar “*Tuvana*” yaşlı olanlar da “*Müsin*” diye ayrılmıştır. Aslında bu ayrımın askerlik hizmetine uygun olup olmadıklarını belirlemek adına istisnasız tüm Müslüman nüfus için yapılması beklenirdi. Ama elimizdeki bu defterde sadece bulunduğu yerden herhangi bir nedenden ötürü ayrılan/ölen veya geri dönenler için yapılmıştır. Sayım veya yoklama sırasında zaten askerlik hizmeti yapan Müslümanların adının üstüne “*alınmaya*” diye ayrıca bir not düşülmüştür.

Müslümanlarda bireyin baba adı yazılırken bazen “*bin*” bazen “*oğlu*” ifadeleri, kullanılmıştır. Gayr-i müslimler de ise “*veledi*” veya “*oğlu*” şeklinde yazılmıştır. Defterin transkripte edilmiş bir örneği Tablo.4.2 de gösterilmiştir.⁸¹

Tablo.4.2

Uzun boylu kır sakallı Müderris İbrahim Efendi bin Osman Sin 50	Oğlu Hasan Tahsin Sin 1	Uzun boylu kara sakallı Hatib Hacı Ahmed Efendi bin Mehmed Sin 50	Müfti Abdüsselam Efendi bin Hasan Sin 55 Fevt	Orta boylu ak sakallı İmam-ı Evvel İsmail Efendi bin Osman Sin 55	Oğlu Mehmed Sin 9
Orta boylu ak sakallı Müezzini Evvel Molla Emin bin	Orta boylu sarı köse sakallı Oğlu Hafız Raşid Sin 33	Orta boylu ter bıyıklı Müezzini Sâni İzzet bin Mustafa Sin 31	Karındaşı Müezzini Tayyib Sin 29	Karındaşı Müezzini Sayid Sin 27	Orta boylu kır sakallı Molla Mehmed bin Mehmed

⁸⁰ BOA Nfs. d S. 4154 H. 1247 b21 s.162

⁸¹ Tablo 4.2 Nüfus defterinde belirtildiği şekilde aynen tablolaya aktarılmıştır. Bazı satırlar 6 kişi ihtiva ederken, bazı satırlar 8 kişi ihtiva etmiştir.

Mehmed Sin 70						Sin 55	
Oğlu Seyid Mehmed Sin 17	Oğlu Seyid Mahmud Sin 8	Orta boylu kara sakallı Müfti Murat Efendi bin Emin Sin 55	Oğlu Seyid Ahmed Sin 1	Uzun boylu kır sakallı Mustafa bin Süleyman Sin 60	Uzun boylu kumral bıyıklı Oğlu Mehmed Sin 26		
Yine oğlu Yusuf Sin 17	Çerağı Seyid Atâ Sin 20	Uzun boylu kumral bıyıklı Ahmed bin Ahmed Sin 45	Uzun boylu kumral bıyıklı İsmail bin Mustafa Sin 40	Oğlu Murad Sin 10	Uzun boylu kumral sakallı Mahkeme kâtibi Seyid Esad bin Sadullah Sin 40		
Evsat Orta ter bıyıklı Hırsto Veledi Nikola Sin 25	Evsat Orta ter bıyıklı karındaşı Yogi Sin 20	Evsat Uzun kara sakallı Angeli Veledi Dimitri Sin 48	Oğlu Dimitri Sin 9	Evsat Orta köse Sava Dimitri Sin 35 Mürd	Oğlu Nikola Sin 5	Kısa kara sakallı Kilyazi Avyoro Sin 35 Tevellüd oğlu Tanasaki Gün 20	Oğlu Nikola Mah 3
Evsat Orta kır sakallı Yorgi Hırstafi Sin 60	Evsat Orta sarı bıyık oğlu Nikolaki Sin 30	Evsat Orta sarı bıyıklı yine oğlu Hırstaki Sin 25	Evsat Orta kumral bıyıklı Kilyo Mirço Sin 50	Evsat Oğlu Yovan Sin 16	Oğlu Vangeli Sin 5	Evsat Uzun kara bıyıklı Karanfil Minto Sin 16	Alâ Uzun kara bıyıklı Sava Veledi Şor
Oğlu Manoş Sin 4	Evsat Ak sakallı ... Ustovli Dimitri Sin 90	Evsat Kısa kara sakallı Lanbo Ustovli Sin 50	Evsat Oğlu Zişo Sin 15	Oğlu Apostolaki Sin 11	Evsat Orta kumral bıyıklı Ustovli Yorgi Sin 35	Oğlu Asirtaki Sin 2	Evsat Orta kumral bıyıklı Tanaşkostandi Sin 35

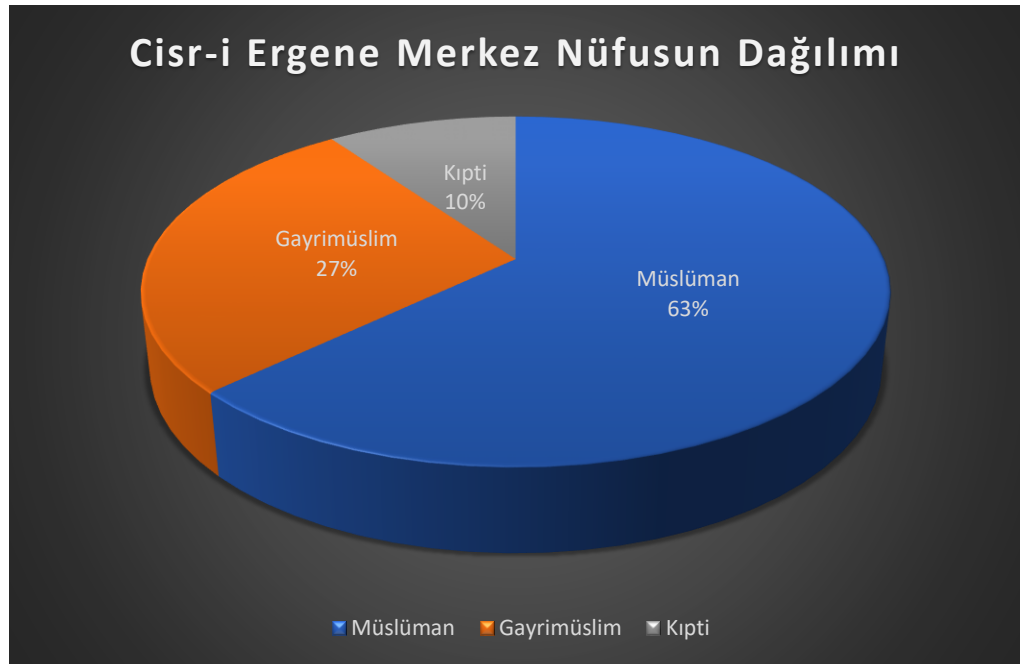
4.1.1. Cısr-i Ergene Kasaba Merkezinin Nüfusu

4.1.1.1 Cısr-i Ergene’de Nüfusun Milletlere Göre Dağılımı

Tezimizin bu bölümü iki kısımda ele alınacaktır. Önce kasaba merkezinde yaşayanların analizi yapılarak durumu değerlendirilecek, daha sonra da köylerde yaşayanların topluca analizleri yapılarak elde edilen veriler değerlendirilecektir.

Defterin yazımına kasaba merkezinde yaşayan Müslümanların sayımı ile başlanmıştır. Yine defterin yazımına kasaba merkezinde yaşayan Kıptilerin sayımı ile son bulmuştur. Kasaba merkezinin toplam nüfusu (ölenler ve yeni doğanlar da dâhil) 1.169’dur.⁸² 1.169 kişiden 734’ü Müslüman, 321’i Gayr-i müslim ve 114’ü de Kıpti’dir. Defterin son sayfasında yer alan toplam nüfus ile bizim tespit ettiğimiz nüfus arasında 19 kişilik fark bulunmaktadır. Bu 19 kişilik fark yeni doğanların sayısına denk gelmektedir. Yani yeni doğanlar defterin sonundaki toplam nüfusa dâhil edilmemiştir. Yeni doğanlar da dâhil edildiğinde kasaba merkezinin nüfus dağılımı Şekil 4.1’de gösterildiği gibidir.

Şekil.4.1 Cısr-i Ergene Kasaba Merkezinde Yaşayanların Etnik Dağılımı 1831 %

⁸² BOA Nfs. d S. 4154 H. 1247 b21 s.39,160

Şekil. 4.1'deki verilere göre merkez nüfusun %63'ü Müslüman %27'si Gayr-i müslim, %10'u Kıpti'dir. Cisir-i Ergene de yaşayan Kıptiler de Müslüman olduğundan aslında kasabada yaşayan Müslüman oranı %73 olmaktadır. Kasaba merkezinde Müslüman nüfusun çoğunlukta olması dikkat çekicidir çünkü Osmanlı'nın Rumeli topraklarındaki nüfus dağılımını gösteren Şekil. 2.2'de Gayr-i müslim nüfusun çoğunluğu görülmekte iken Cisir-i Ergene'de durum bunun tam tersidir. Bu da Cisir-i Ergene'nin Rumeli'de kurulan bir Türk şehri olduğu iddiasına uygun düşmektedir.

4.1.1.2 Cisir-i Ergene'de Nüfusun Mahallere Göre Dağılımı

1831 yılı nüfus defterinde Müslümanlar mahalle mahalle ayrı ayrı sayılarak deftere yazıldığı için hangi mahallede kaç kişinin yaşadığını tespit etmek çok kolaydır. Tablo 4.3'te Müslümanların mahalle bazındaki nüfusu gösterilmiştir.

Ancak Gayr-i müslimler ile Kıptiler, Müslümanlar gibi mahalle bazında yazılmadıkları için hangi mahallede toplamda kaç kişinin yaşadığını tam olarak bilemiyoruz.⁸³ Fakat 1843-44 yılına ait nüfus defterinde Gayr-i müslim nüfus mahalle mahalle belirtilmiştir.⁸⁴ Aynı yıla ait başka bir defter de ise Kıptilerin "Mahalle-i Kıpti" isimli tek bir mahallede yaşadığı görülmektedir.⁸⁵ Söz konusu deftere göre mahalle bazında Gayr-i müslim ve Kıpti nüfus tablo 4.4.'te gösterilmiştir

Tablo.4.3 Cisir-i Ergene'nin Mahalle Bazında Müslüman Nüfus 1831

Mahalle Adı	Toplam Nüfus
MAHALLE-İ MURADIYE	142
MAHALLE-İ RIZA EFENDİ	130
MAHALLE-İ HALİSE HATUN	132
ŞEHSUVARBEY MAHALLESİ	114
HABİB HOCA MAHALLESİ	125
MAHALLE-İ MESCİD	91
GENEL TOPLAM	734

⁸³ BOA Nfs. d S. 4154 H. 1247 b21 s.39,162

⁸⁴ BOA Nfs.d. S. 4158 H. 1256 b21

⁸⁵ BOA Nfs.d. S. 4157 H. 1256 b21

Tablo.4.4 Cisir-i Ergene'nin Mahalle Bazında Gayr-i müslim ve Kıpti Nüfus 1843-44

Mahalle Adı	Toplam Nüfus
MAHALLE-İ MURADIYE	110
MAHALLE-İ RIZA EFENDİ	31
MAHALLE-İ HALİSE HATUN	71
ŞEHSUVARBEY MAHALLESİ	88
HABİB HOCA MAHALLESİ	21
MAHALLE-İ MESCİD	20
MAHALLE-İ GEBRAN	114
MAHALLE-İ KIPTİYAN	77
GENEL TOPLAM	532

Tablolardaki verilere baktığımızda en kalabalık mahalle olarak karşımıza Muradiye Mahallesi çıkmaktadır. Tezimizin ilk bölümünde de belirttiğimiz üzere tipik bir Türk şehri olarak kurulduğu söylenen Cisir-i Ergene'nin şehirliyan olarak adlandırılan merkez mahallesi Muradiye mahallesidir. Kasabanın en eski ve en büyük camisi, imaret, vakıf ve mEdirne.esesi bu mahallede bulunmaktadır. En dış mahallelerden biri olan Mescid Mahallesi ise nüfusun en az olduğu mahalle olarak dikkat çekmektedir.

1831 yılına ait nüfus defterinde mahalle sayısı 6 olarak gözüktüğü de 1843-44 yılına ait nüfus defterlerinde bu sayı 8'dir. Büyük olasılıkla Gayr-i müslim ve Kıpti nüfus mahalle bazında yazılmadığı için "*Mahalle-i Gebran ve Mahalle-i Kıpti*" isimli mahalleler bu sayımda deftere işlenmemiştir.

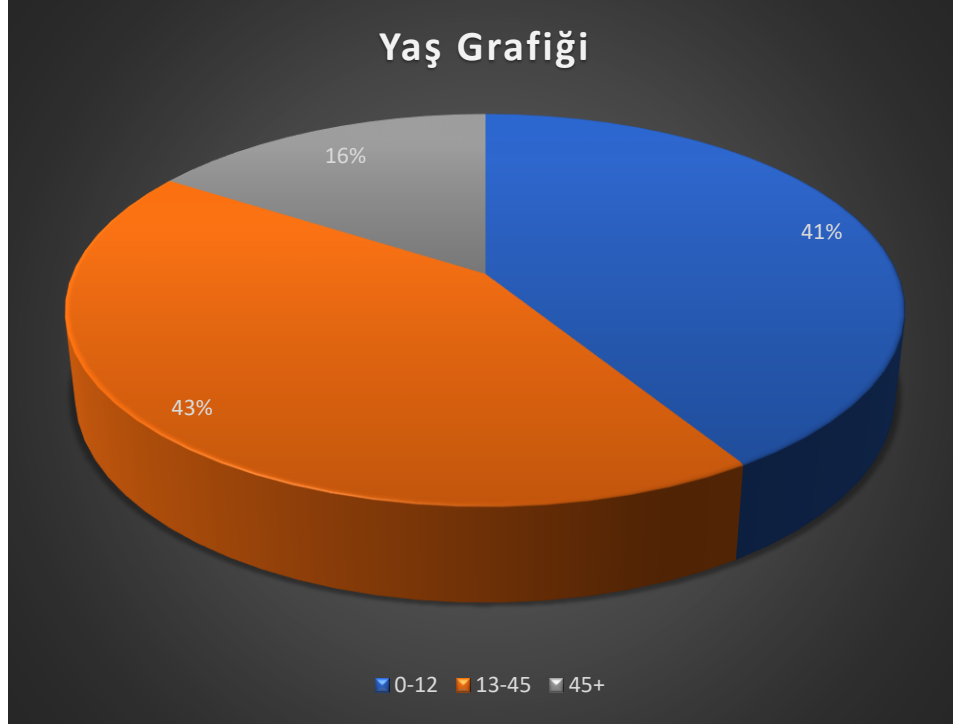
4.1.1.3 Cisir-i Ergene'de Nüfusun Yaşa Göre Dağılımı

Müslüman nüfus sayım esnasında askerliğe elverişli olup olmadıklarına, Gayr-i müslim nüfus ise cizye vergisine dâhil edilip edilmeyeceği dikkat edilerek deftere kaydediliyordu. Bu her iki durum için de vücut ve akıl sağlığının yeterli olup, olmasının önemi olduğu kadar, kişilerin yaşlarının da çok önemi vardı. Buna göre kişiler, 0-12, 13-45, 45 ve üstü şeklinde 3 ayrı yaş grubuna ayrılmıştır. 0-12 yaşları arasında olup askerlik ve vergiden muaf olanlar *sibyan*, 13-45 yaş arasında olup askerliğe ve vergiye tabi olanlar *tivana* ve son olarak 45 yaş ve üstü olanlar da *müsin* olarak kaydedilmiştir. Cisir-i Ergene kasaba merkezinde yaşayanların yukarıda belirtilen yaş kategorisine göre dağılımları tablo.4.5 ve şekil 4.2'de gösterilmiştir.

Tablo.4.5 Cısr-i Ergene Kasaba Merkezinde Yaşayanların Yaşları

YAŞ ARALIĞI	KİŞİ SAYISI
0-12	481
13-45	502
45+	186

Şekil.4.2 Cısr-i Ergene Kasaba Merkezinde Yaşayanların Yaş Dağılımları %

Tablo 4.5 ve şekil 4.2 incelendiğinde çocuk nüfus olarak adlandırabileceğimiz askerlik hizmetinden ve vergiden muaf olan grup 481 kişi ile nüfusun %41' ini oluşturmaktadır. 13-45 yaş arası hem askerliğe hem vergiye tabi olan, orta yaş olarak adlandırabileceğimiz bu grup ise 502 kişi ile nüfusun %43'ünü oluşturmaktadır. 45 yaş ve üstü olan grup ise toplam dağılımın içinde en az nüfusa sahip olan grup olarak gözükmemektedir. Toplamda 186 kişi olan bu grup nüfusun sadece %16'sının oluşturmaktadır.

Kasaba merkezinin kayıtlarında rastladığımız en küçük yaşa sahip kişi Ahmed adında 10 günlük Kıpti bir bebektir.⁸⁶ En büyük yaşa sahip kişi ise 100 yaşında olan ve Rıza Efendi mahallesinde yaşayan Hacı Mehmet isimli bir vatandaşdır.⁸⁷

4.1.1.4 Cısr-i Ergene'de Meslekler

Kasaba merkezinde yaşayanların bazılarının meslekler bilgileri de nüfus defterine kaydedilmiştir. Fakat bu kayıtlar meslek adı altında bir başlıkta belirtilmemiştir. Kişinin adından önce bilgi olarak yazılmıştır. Bunların meslek bilgisi olduğu

⁸⁶ BOA Nfs. d S. 4154 H. 1247 b21 s.162

⁸⁷ BOA Nfs. d S. 4154 H. 1247 b21 s.5

sonucuna, yazılan bilginin meslek dışında başka bir bilgi içermemesinden çıkarmaktayız. Deftere göre kasaba merkezinde yaşayanların meslekleri Tablo 4.6'da gösterilmiştir.

Tablo.4.6 Cisir-i Ergene Kasaba Merkezinde Yaşayanların Meslekleri

Meslek Adı	Sayı
ASKER	1
BAŞ İMAM	1
BAŞ MÜEZZİN	1
HAFİZ	9
HATİB	1
HEKİM	1
İKİNCİ İMAM	1
İKİNCİ MÜEZZİN	1
İMAM	1
İMAM VE HATİP	1
KANDİLCİ	8
KAYYIM	1
KÖLE	2
MAHALLE İMAMI	1
MAHKEME KÂTİBİ	1
MÜDERRİS	1
MÜEZZİN	3
MÜFTÜ	3
VAKIF KÂTİBİ	1
KEŞİŞ	1
PAPAZ	1

Tablodaki verilere göre merkez nüfusun içinde en çok rastlanan meslek 9 kişi ile hafızlık, 8 kişi ile de kandilcilik meslekleridir. Baş müezzin ile ikinci müezzini de müezzin olarak ele alırsak 5 kişi de müezzinlik yapmaktadır. Diğer meslekler ise sırayla 5 imam, 3 müftü, 2 köle, 1 mahkeme kâtibi, 1 vakıf kâtibi, 1 hatib, 1 asker, 1 müderris, 1 hekim, 1 keşiş, 1 papaz ve 1 kayyımdır (cami görevlisi). 1.169 kişinin yaşadığı kasabada sadece 42 kişinin meslek bilgileri belirtilmiştir. Belirtilen mesleklerin tamamına yakını kamu ve din görevlileridir. Kamu ve din görevlisi olmayan meslekler sadece kandilcilik ve köleliktir.

Kasabada dikkat çeken unsur da burada meslek grubu içinde gösterdiğimiz köleliktir. Toplam iki kişi köle olarak kaydedilmiştir. İki köleden biri olan Rüstem

kayıtlara “*Hüseyin Ağa'nın kölesi Rüstem*” diye geçmiştir⁸⁸. Fakat kayıtlarda Hüseyin Ağa diye birine rastlanmamıştır. Muhtemelen Hüseyin Ağa başka yerde yaşamaktadır. Tanzimat'tan sonra kademeli olarak kaldırılan köleliğin az da olsa izlerine Cısr-i Ergene'de de rastlanmaktadır.

Cısr-i Ergeneye ait nüfus defterlerinde maalesef kişilerin meslek bilgilerine yeteri kadar yer verilmemiştir. Gayr-i müslim nüfusun içinde sadece keşiş, papaz ve kandilci gibi meslekler belirtilmiş başka mesleklere hiç değinilmemiştir. Hatta 114 kişi olan Kıptilerin içinde meslek bilgisi olan kişi bulunmamaktadır. Bu konu hakkında daha ayrıntılı bilgi edinmek için kasabaya ait 19. yüzyıldaki Temettüat defterlerine göz atmak gerekmektedir. Bu konu hakkında yapılmış çalışmalar incelendiğinde aslında Cısr-i Ergene kasaba merkezinde çok çeşitli meslek grupları olduğunu görmekteyiz. Nalbant, kâhya, helvacı, hekim, hatip, sığırtmaç, tüfenkçi, tercüman gibi meslekler bulunmaktadır.⁸⁹

4.1.1.5 Cısr-i Ergene'de Kullanılan Lakaplar

Yetkililer kişileri kaydederken onların fotografik özelliklerinden sonra var ise lakaplarını da yazmışlar. Örneğin; “*Orta boylu, aksakallı, Müezzini Evvel, Molla, Emin bin Mehmed, Sin 70*” gibi. Deftere kayıtlı olan herkesin böyle bir lakabı yoktur. Lakap adı altında topladığımız veriler çok farklı bilgiler içermektedir. Bazen kişilerin mesleğini belirtmekte (ki bunu meslek olarak ayrı bir kategoride ele aldık) bazen fiziksel bir kusurunu belirtmekte, bazen nereli olduğunu ortaya çıkarmakta, bazen toplum içindeki saygınlığını belirtmekte, bazen de anne veya babası olup olmadığını belirtmektedir. Bkz. Tablo.4.7

Tablo.4.7 Cısr-i Ergene Kasaba Merkezinde Yaşayanların Lakapları

LAKAP	MÜSLÜMAN	GAYRİMÜSLİM	KIPTİ	TOPLAM
ARAP	1	0	0	1
TEK GÖZLÜ	1	0	0	1
CÜCE	1	0	0	1

⁸⁸ BOA Nfs. d S. 4154 H. 1247 b21 s.6

⁸⁹ H. Yılmaz, *XIX. Yüzyıl Ortalarında Uzunköprü Şehri*, Trakya Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2014, s.66-68

ÇOLAK	5	0	0	5
DERVİŞ	1	0	0	1
EFENDİ	11	0	0	11
HACI	11	0	0	11
MOLLA	3	0	0	3
PEHLİVAN	2	0	0	2
SEYİD	127	0	0	127
ŞERİF	2	0	0	2
VARNALI	3	0	0	3
YETİM	49	9	4	62
YETİM SEYYİD	5	0	0	5
PAPA	0	1	0	1
KATİL	0	0	1	1
TOKATLI	0	0	1	1

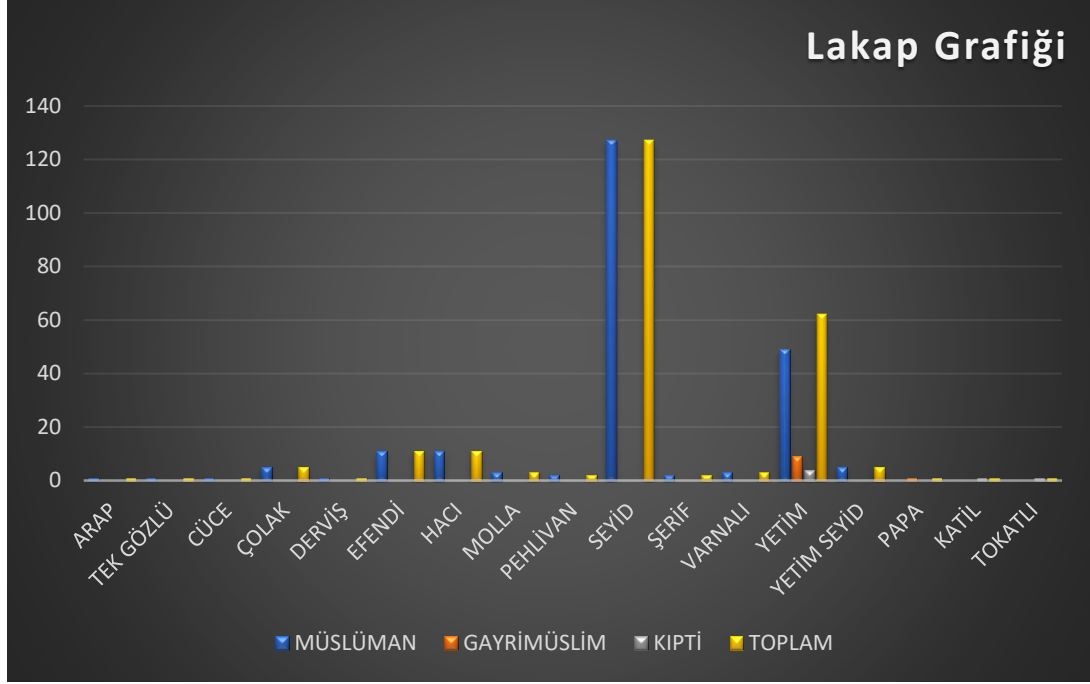
Müslüman nüfusun içinde en çok rastlanan lakap 127 kişi ile Seyyid'tir.⁹⁰ Onu 49 kişi ile Yetim izlemektedir. Hem Seyyid Hem de Yetim olan 5 kişi bulunmaktadır. Bunları da ayrı ayrı dağıtırsak toplamda 132 kişi Seyyid, 54 kişi de Yetim lakabına sahiptir. Gayr-i müslim nüfusta 9, Kıpti nüfus da ise 4 kişi Yetimdir. Toplam 734 kişi olan Müslüman nüfusun 54 kişisinin yetim olması toplam nüfusun %7,36'sının yetim olduğu anlamına gelmektedir. Bu da bugün ile kıyaslandığında büyük bir oran olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunu sebebi de yakın zamanda (1829) Rusya ile yapılan savaş ve yaşanan salgın hastalıklar olabilir. O tarihte ordunun tamamı Müslümanlardan oluştuğu için Gayr-i müslim nüfustaki yetim oranı Müslüman nüfusa göre çok düşüktür.

Kasabada seyyid, hacı, molla, derviş, şerif, papa, gibi dini nitelikli lakapların dışında bedensel özellik belirten; Cüce, Tek Gözlü, Çolak gibi lakaplara da rastlanmıştır. Ayrıca köken ve memleket belirten Arap, Tokatlı ve Varnalı gibi lakaplar da bulunmaktadır. 2 kişi de Pehlivan lakabına sahip. Tüm bu lakapların dışında bir başka lakap da Katil lakabıdır. Kıpti nüfusun içinde 8. sırada yer alan 16

⁹⁰ M. S. Küçükbaşçı, *Seyyid*, "Hz. Muhammed'in, Hz. Ali ile Hz. Fatıma'dan olan torunlarının soyundan gelenlere Seyyid veya Şerif denilmektedir. Seyyidlik ve Şeriflik Osmanlı'da önemli görülen ve ayrıcalık tanınan dini nitelikli unvanlardır. Seyyid veya Şerif unvanına sahip kişiler vergi bakımından ayrıcalıklı kişiler olarak kabul edilmiştir." TDVİA, İstanbul, 2009, C.37, s.42

yaşındaki Mustafa adlı kişiye ait bu lakap dikkat çekicidir.⁹¹ Zira aileden gelen bir lakap olmadığı açıktır. Çünkü babasının adı belirtildiği halde babasına ait bir lakap bulunmamaktadır.

Şekil.4.3 Cısr-i Ergene Kasaba Merkezinde Yaşayanların Kullandığı Lakaplar Grafiği

Seyyid lakabına sahip kişilerin yoğunlukta olması akla toplum içinde saygınlık kazanmak ve vergi muafiyetinden yararlanmak için kişilerin bu tip lakaplar edindiği düşüncesini getirmektedir dersek yanlış olmayacağı kanısındayız.⁹²

4.1.1.6 Cısr-i Ergene’de Gayr-i müslimlerden Alınan Cizye Vergisi

Tezimizin önceki bölümlerinde de değindiğimiz üzere Müslüman nüfus sayım esnasında askerliğe elverişli olup olmadıklarına, Gayr-i müslim nüfus ise cizye vergisine dâhil edilip edilmeyeceğine dikkat edilerek deftere kaydediliyordu. Defterin kasaba merkezine ait bölümleri incelendiğinde, Müslüman nüfusun vergi bakımından bir ayrıma tabi tutulmadığını, ama Gayr-i müslim nüfusun ödediği

⁹¹ BOA Nfs. d S. 4154 H. 1247 b21 s.162

⁹² Küçüktaşçı a.g.e “Kur’an-ı Kerim de toplumda seçkin bir yere sahip kimse veya Terim olarak; şerefli, soylu, onurlu, kutsal, mübarek kimse.”

vergi bakımından bir ayrıma tabi tutulduğu açıkça görülmektedir. Cısr-i Ergene kasaba merkezinde Gayr-i müslim nüfusun ödediği cizye miktarları Tablo.4.8’te gösterilmiştir.

Tablo.4.8 Cısr-i Ergene Kasaba Merkezinde Yaşayan Gayr-i müslimlerin Ödediği Cizye Miktarları

CİZYE SINIFI	SAYI
ÂLÂ	31
EVSAT	156
EDNÂ	12
MUAF	122

Tabloya göre orta sınıf vergi dilimi olan evsat sınıftan cizye vergisi ödeyen kişi sayısı 156’dır. Çeşitli sebeplerden ötürü vergiden muaf olan 122 kişi bulunmaktadır. En yüksek vergi dilimi olan âlâ sınıftan vergi ödeyen 31 kişi, en düşük vergi dilimi olan ednâ sınıftan vergi ödeyen ise sadece 12 kişi bulunmaktadır. Deftere göre en küçük yaşta vergi ödeyen kişi 10 yaşındaki Polihron Yanni isimli kişidir.⁹³ Kayıtlara göre kandilci olan bu kişi ednâ sınıftan vergi vermektedir. Kasaba merkezinde 10 yaşında olup da vergi ödeyen tek kişi olarak dikkat çekmektedir. Kandilcilik yaptığı ve gelir elde ettiği için vergi ödediği düşünülmektedir. 12 yaşında ve altında olanlar vergiden muaf tutulmuştur. Ancak defterde yer alan Hristo isimli kişinin 37 yaşında olduğu ve vergi ödemediği görülmektedir.⁹⁴ Üzerine cizye yazılmamasının sebebi ise bilinmemektedir. Böylece vergiden muaf olan en yaşlı kişi olarak kayıtlara geçmiştir.

⁹³ BOA Nfs. d S. 4154 H. 1247 b21 s.42

⁹⁴ BOA Nfs. d S. 4154 H. 1247 b21 s.43

Şekil.4.4 Cizr-i Ergene Kasaba Merkezi Cizye Grafiği

Şekilde yer alan verilere göre en yüksek vergi dilim olan âlâ sınıfı verginin oranı %10, orta sınıf vergi dilimi olan evsat sınıfı verginin oranı %48, en düşük vergi dilim olan ednâ sınıfı vergini oranı ise %4'tür. Vergiden muaf olanların oranı ise %38'dir. Bu oranların ortalama değerlerde olduğu düşünülmektedir. Defterde sadece Gayr-i müslimlerin ödediği vergiler yer aldığı için kasabada yaşayanların tamamının ne kadar vergi ödediği bilinmemektedir. Bu veriler ışığında Cizr-i Ergene de yaşayan Gayr-i müslimlerin ülke ortalamasına yakın düzeyde cizye vergisi ödedikleri görülmektedir. Gayr-i müslimlerin 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren ekonomik bakımdan hızlı bir gelişme gösterdikleri ve bu dönemde Avrupa'yla gelişen ticari ilişkilerden büyük ölçüde yararlanarak ciddi bir refah artışı yaşadıkları görülmektedir.

4.1.1.7 Cizr-i Ergene'de Erkek Adları

İnsanlık yaşadığı yerleri, gördüğü hayvanları, nesnelere, insanları ve evrende rastladığı herhangi bir şeyi diğerlerinden ayırmak için onu adlandırmıştır. Kendi

çocuklarına da genelde, yaşadıkları coğrafyaya, döneme ve bağlı oldukları inanç sistemine uygun adlar koymuşlardır. Biz de tezimizin bu bölümünde Cisir-i Ergene kasaba merkezinde yaşayan Müslümanların, Gayr-i müslimlerin ve Kıptilerin adlarını, lakap ve mesleklerinden bağımsız olarak tablo halinde göstereceğiz. Bu doğrultuda hazırladığımız tablolara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo.4.9 Cisir-i Ergene Kasaba Merkezinde Yaşayan Müslümanların Adları (1831)

AD	SAYI	AD	SAYI
ABDİ	1	MEHMED ALİ	7
ABDULLAH	2	MEHMED EMİN	1
ABDÜLHALİM	1	MEHMED EŞREF	1
ABDÜRREZZAK	1	MEHMED FERİD	1
ABDÜSSELAM	1	MEHMED KAMİL	1
AHMED	92	MEHMED KULA	1
AKİF	1	MEHMED TAYYİB	1
ALİ	48	MEHMED ARİF	1
ARİF	24	MEHMED MUSTAFA	1
ATÂ	2	MEMİŞ	3
AZİZ	1	MERCAN	1
BEKİR	1	MESUD	1
EDHEM	1	MUHİDDİN	1
EMİN	21	MURAD	13
EMRULLAH	2	MUSTAFA	65
ENBİYA	1	MUSTAFA ŞERİF	1
ESAD	1	MUZAFFER	7
FERHAD	6	NURİ	1
FETTAH	1	OSMAN	9
FEYZULLAH	1	ÖMER	14
HABİB	1	RAŞİD	6
HAFİZ	1	REŞAD	2
HALİD	2	RİFAT	3
HALİL	10	RÜSTEM	1
HALİM	4	SAADETTİN	1
HAMDİ	2	SADIK	4
HAMZA	2	SADUK	1
HASAN	22	SADULLAH	1
HASAN TAHSİN	1	SALİH	2
HASİB	2	SALİM	10
HİDAYET	1	SAYİD	10
HURŞİD	1	SELİM	2
HÜSEYİN	51	SÜLEYMAN	16
İBİŞ	6	ŞAKİR	5
İBRAHİM	25	ŞERİF	4
İBRAHİM EDHEM	2	TAHİR	20
İDRİS	1	TALİB MUSTAFA	1
İSMAİL	22	TAYYİB	3
İZZET	2	VELİ	1
İZZET SÜLEYMAN	1	VELİ SÜLEYMAN	1

KÂMİL	4	YAHYA	1
KANBER	1	YAZILMAMIŞ	2
MAHMUD	5	YUSUF	4
MAKSUD	1		
MEHMED	123		

Tabloda 97 adet ada rastlanmaktadır. Bu adların büyük çoğunluğunun Arapça kökenli adlardan oluştuğu görülmektedir. Bu durumun İslam inancı ile doğrudan bağlantılı olduğunu söyleyebiliriz. Sadece iki kişinin adı Farsça kökenlidir. “*Hurşid ve Rüstem*” Kişilerin genellikle tek ada sahip olduğu ama iki ada sahip kişilerin de bulunduğu görülmektedir. Örneğin “*İbrahim Edhem, Mehmed Arif*” Tabloda dikkat çeken bir başka husus da iki kişinin adının yazılmamış olmasıdır.

Tabloda en çok rastlanan ad “Mehmed”tir. (123) “Mehmed” adı Arapça kökenli olup Muhammed adının Türkçeleşmiş halidir.⁹⁵ Mehmed adından sonra en çok rastlanan ad Ahmed (92) adıdır. Bu adları sırasıyla Mustafa (65), Hüseyin (51), Ali (45), İbrahim (25), Arif (24), İsmail (22), Hasan (22) gibi adlar takip etmektedir. Tablodaki adlara günümüzde de rastlanmaktadır.

Tablo.4.10 Cisir-i Ergene Kasaba Merkezinde Yaşayan Gayr-i müslimlerin Adları (1831)

AD	SAYI	AD	SAYI
ALEKSANDRİ	2	MİHAL	3
ANASTAŞ	2	MİRÇO	7
ANDON	4	MİTRO	2
ANDONAKİ	1	NAHTİYAN	1
ANDREYA	2	NİDEN	1
ANGELİ	1	NİDELKO	2
APOSTOL	8	NİKO	6
APOSTOLAKİ	1	NİKOLA	12
ARGİR	2	NİKOLAKİ	8
ARGİRAKİ	1	OVAKİN	1
ARHANGELİ	1	PANAYOT	6
ARHONDİ	1	PANDELİ	1
ASTERYO	2	PANOYATAKİ	1
ATANAŞ	3	PAVLİ	1
ATANAZ	6	PETKO	6
AVYORA	1	PETMİYOR	1
POLİHRON	1	POLİHRON	1
BRAŞOV	1	POLİHRON YANNİ	1

⁹⁵ N. Purodan, *Temettuât Defterlerine Göre Lüleburgaz’ın Sosyo-Ekonomik ve Demografik Yapısı*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2010, s. 40

BREŞKO	1
DANİL	1
DİMİTRAKİ	5
DİMİTRİ	28
DİMO	2
DRAGO	1
FOTAKİ	1
FOTİ	1
GARİT	2
GROD	1
HARALANBO	2
HİRİSTAKİ	3
HİRİSTO	8
HRİSTAFİL	1
İGOR	1
İLYE	1
İSPİRTAKİ	2
İSTAYKO	1
İSTAYKO	1
İSTEFAN	1
İSTEFANİ	1
İSTEFONO	1
İZLETAN	1
KALİKRAF	1
KALODİ	1
KAMERYO	1
KARANFİL	1
KİRAZO	1
KİRYAK	3
KİRYAZİ	3
KİRYO	6
KOSTANDİ	12
LAMBRAKİ	1
LANBO	3
MANOŞ	2
MARKO	2
MAVRİDİ	3

POLİZOİ	1
SARİFİ	1
SENBİL	1
SİMYON	1
SOTİR	4
ŞİRO	1
TANASAKİ	6
TANAŞ	5
TAŞO	1
TAVİDOŞ	1
TİRENDAFİL	5
TODORKİ	1
TOHAR	2
TORDİ	2
USTOVİL	1
USTOYAN	7
USTOYKO	1
USTOYO	1
VANGEL	1
VANGELAKİ	3
VASİL	7
VELKO	1
VOYÇU	1
YAKON	1
YAMANDİ	1
YANAKİ	4
YANBO	1
YANÇO	2
YANNİ	11
YORGAKİ	4
YORGİ	14
YORGİ YOVAN	1
YOVAN	18
YOVAN PAVENKO	1
ZAHARİ	1
ZİŞO	2

Gayr-i müslimlerin ad çeşitliliği Müslümanlara oranla çok daha fazladır. 324 kişi olan Gayr-i müslim nüfusta 109 adet farklı ada rastlanmıştır. Gayr-i müslimler de büyük çoğunlukla tek ad kullanmıştır. En çok kullanılan ad Dimitri (28) sonra Yovan (18) adlarıdır. Bu iki adı sırasıyla Yorgi (14), Kostandi (12), Nikola (12), Yanni (11), Apostol (8), Nikolaki (8) Hristo (8) gibi adlar takip etmektedir.

Tablo.4.11 Cisir-i Ergene Kasaba Merkezinde Yaşayan Kıptilerin Adları (1831)

AD	SAYI	AD	SAYI
ABDİ	1	İBRAHİM	5
AHMED	20	İSMAİL	9
ALİ	9	KADİR	2
ARİF	2	MEHMED	13
ATÂ	1	MUSA	1
BEKİR	2	MUSTAFA	12
CAFER	2	OSMAN	1
HALİL	2	ÖMER	1
HAMZA	1	SALİH	4
HASAN	9	SELMAN	1
HÜSEYİN	10	SÜLEYMAN	2
İBİŞ	2	TAHİR	1
		YUSUF	1

Kıptiler de Müslüman oldukları için onların adları da Arapça kökenlidir. 114 nüfusa sahip Kıptilerde 25 adet farklı ad görülmektedir. Adların tamamı tek addır. En çok rastlanan ad Ahmed'tir (20). Bu adı sırasıyla Mehmed (13), Mustafa (12), Hüseyin (10), Hasan (9), İsmail (9) takip etmektedir.

Kıptilerle beraber kasabada toplam 848 Müslüman bulunmaktadır. 848 kişinin tamamına yakınının adı Arapça kökenlidir. Hiç Türkçe kökenli ada rastlanmamıştır. Daha önce değindiğimiz üzere defterde kadın nüfusa yer verilmediği için sadece erkek adları görülmektedir.

4.1.1.8 Cisir-i Ergenede Ölüm-Doğum ve Doğum Hızı Oranları

Belirli bir bölgede bir yıl içerisinde ölenlerin sayısının nüfusa bölünüp 1000 ile çarpımından elde edilen sonuca kaba ölüm oranı denir. Doğum oranı da aynı yöntemle bulunmaktadır ve buna da kaba doğum oranı denir. Kaba ölüm ve kaba doğum oranlarının arasındaki fark da doğum hızı olarak karşımıza çıkmaktadır. Biz de tezimizde 1831 yılı nüfus defterlerindeki verilerden yararlanarak, 1831 yılında Cisir-i Ergene kasaba merkezinde yaşayan Müslümanların, Gayr-i müslimlerin ve Kıptilerin kaba ölüm-kaba doğum oranlarını ve doğum hızlarını ortaya çıkarttık. Çıkan sonuçlar aşağıda gösterilmiştir.⁹⁶

⁹⁶ Kaba Doğum-Ölüm Oranı = Toplam Nüfus / Yıl İçinde Ölen veya Doğan Kişi Sayısı X 1000'dir.

Müslümanların Kaba Ölüm-Doğum Oranı ve Doğum Hızı

$$\text{Kaba Ölüm Oranı} = \frac{23}{734} \times 1000 = 31,13$$

$$\text{Kaba Doğum Oranı} = \frac{27}{734} \times 1000 = 36,78$$

$$\text{Doğum Hızı} = 36,78 - 31,13 = 5,65$$

Cisr-i Ergene Nüfus Defteri'ndeki verilere göre 1831 yılında Cisr-i Ergene kasaba merkezinde yaşayan Müslüman nüfusun kaba ölüm oranı %31,13, kaba doğum oranı %36,78 doğum hızı ise %5,65 tir. 1835 yılına ait Osmanlı'nın çeşit yörelerinden elde edilen kaba ölüm ve doğum oranları ile karşılaştırıldığında ortaya çıkan sonuç doğum hızının ortalama değerinde olduğu ölüm hızının ise ortalamanın üstünde olduğudur. Bu da doğum artış hızının düşük çıkmasına sebep olmuştur.⁹⁷

Gayr-i müslimlerin Kaba Ölüm-Doğum Oranı ve Doğum Hızı

$$\text{Kaba Ölüm Oranı} = \frac{8}{321} \times 1000 = 24,92$$

$$\text{Kaba Doğum Oranı} = \frac{15}{321} \times 1000 = 46,72$$

$$\text{Doğum Hızı} = 46,72 - 24,92 = 21,80$$

Doğum Hızı = Kaba Doğum Oranı – Kaba Ölüm Oranı'dır.

⁹⁷ Karpat a.g.e s.58

1831 yılı Cısr-i Ergene Nüfus Defteri'ndeki verilere göre 1831 yılında Cısr-i Ergene kasaba merkezinde yaşayan Gayr-i müslim nüfusun kaba ölüm oranı %24,92 kaba doğum oranı %46,72 doğum hızı oranı ise %21,80 tir. Müslüman nüfusa oranla ölüm oranı daha düşük, doğum oranı daha yüksek ve bunun sonucu olarak doğum hızı da yüksektir. Kaba ölüm oranı Osmanlının çeşitli yörelerinden elde edilen kaba ölüm oranları ile karşılaştırıldığında sonuç düşüktür. Doğum oranı ise yüksektir. Bunun sonucu olarak da doğum artış hızı ülke ortalamasının üzerinde gözükmektedir.

Kıptilerin Kaba Ölüm-Doğum Oranı ve Doğum Hızı

$$\text{Kaba Ölüm Oranı} = \frac{1}{114} \times 1000 = 8,77$$

$$\text{Kaba Doğum Oranı} = \frac{3}{114} \times 1000 = 26,31$$

$$\text{Doğum Hızı} = 26,31 - 8,77 = 17,54$$

Cısr-i Ergene Nüfus Defteri'ndeki verilere göre 1831 yılında Cısr-i Ergene kasaba merkezinde yaşayan Gayr-i müslim nüfusun kaba ölüm oranı %24,92 kaba doğum oranı %46,72 doğum hızı oranı ise %21,80 tir. Müslüman nüfusa oranla ölüm oranı daha düşük, doğum oranı daha yüksek ve bunun sonucu olarak da doğum hızı da yüksektir. Gayr-i müslim nüfusa oranla tüm değerler daha düşüktür.

Cısr-i Ergene Kasaba Merkezinde Yaşayanların Toplam Kaba Ölüm- Doğum Oranı ve Doğum Hızı

$$\text{Kaba Ölüm Oranı} = \frac{32}{1169} \times 1000 = 27,37$$

$$\text{Kaba Doğum Oranı} = \frac{43}{1169} \times 1000 = 36,78$$

$$\text{Doğum Hızı} = 36,78 - 27,37 = 9,41$$

Kasaba merkezinde yaşayan tüm unsurların kaba ölüm oranı %27,37, kaba doğum oranı %36,78 ve doğum hızı ise %9,41'dir. Bu veriler Osmanlının çeşitli yörelerinden elde edilen veriler ile karşılaştırıldığında oranlar ortalama değerlerde gözükmektedir.

1831 yılına ait nüfus defterleri aynı zamanda yoklama defteri olarak da kullanıldığından, kasabada yaşayanların ölüm ve doğum hadisleri deftere işlenmiştir. Bu sebeple sadece 1831 yılındaki verilere bakarak aynı yıla ait kasabadaki kaba ölüm-doğum oranı ile doğum hızını hesaplayabilmek mümkün olabilmektedir. Buradan elde ettiğimiz verileri 1843-44 yılına ait olan nüfus defterleri ile karşılaştırdığımızda 12 yıl sonraki nüfus değişim oranı ile 1831 yılında elde ettiğimiz doğum hızını karşılaştırmamız mümkün olabilmektedir. Sonuçlar Tablo 4.12.'de gösterilmiştir.

Tablo.4.12 Cısr-i Ergene Kasaba Merkezinin 1831 ile 1843-44 Yılındaki Doğum Hızı %

MİLLET	1831 NÜFUS	1843-44 NÜFUS	FARK	DEĞİŞİM ORANI YILLIK %
MÜSLÜMAN	734	748	14	1,59
GAYRİMÜSLİM	321	455	134	34,79
KIPTİ	114	77	-37	-27,05
TOPLAM	1169	1280	111	7,91

Tablodaki sonuçlara göre Müslüman nüfusun yıllık artış oranı %1,59'dur. Bu oran 1831 yılındaki doğum hızı oranından düşüktür. Gayr-i müslim nüfusun artış oranı doğum hızı oranından çok yüksektir. Kıpti nüfusta ise ciddi bir azalma mevcut olup bu oran eksi değerlerde gözükmektedir. Elimizdeki sonuçlar, mikro ölçüde de olsa 1830 yılından sonra Gayr-i müslim nüfusun doğum hızı oranında ve nüfus artış oranında belirgin bir yükseliş olduğuna dikkat çeken Kemal Karpat'ın yaptığı tespit ile de örtüşmektedir. Aynı zamanda Müslüman nüfusun da doğum hızı oranında çeşitli sebeplerden kaynaklı bir azalış olduğuna dikkat çekmektedir.⁹⁸

Bu verilere göre ortaya çıkan sonuç, doğum hızı oranı ile nüfus artışı arasında her zaman doğru bir orantının olmamasıdır. Çünkü nüfus değişimlerini ister artı yönde ister eksi yönde olsun doğum hızının dışında etkileyen göç, salgın hastalık, savaş ve ekonomik buhran gibi dış faktörlerin de olmasıdır.

4.1.1.9 Cısr-i Ergene Kasaba Merkezinde Nüfus Hareketliliği

Deftere kaydedilen kişiler eğer herhangi sebeple kasaba merkezinden ayrıldı ise adlarının yazıldığı yerin hemen altına gittiği yer not düşülmüştür. Eğer kişi sayım sırasında kasabada ise ve daha sonra herhangi bir sebeple kasabadan ayrılıp tekrar geri gelmiş ise o zamanda geldiği yer not düşülmüştür. Eğer ayrılan kişi kasabayı geri gelmemek üzere terk etmiş ise not düşüldükten sonra kırmızıçizgi ile kişinin üstü çizilmiştir. Defterin transkripte edilmiş bir örneği Tablo.4.13'te gösterilmiştir.

Tablo.4.13 Cısr-i Ergene Kasaba Merkezinde Yaşayanların Nüfus Hareketliliğinin Defter Örneği 1831

Uzun boylu kumral bıyıklı Varnalı Mahmud bin Ali Sin 40 Vilayetine gitmiştir.	Ter bıyıklı karındaşı Apostol Sin 22 İzmir'den gelmiştir.	Orta boylu kumral bıyıklı Enbiya bin İbrahim Sin 30 Vilayete gitmiştir	Orta boylu ter bıyıklı Seyyid Şerif bin Mehmed Sin 20 Eneze gitmiştir
---	---	--	---

⁹⁸ Karpat *a.g.e* s.48

Kasabadan geçici süre ayrılanlar, gelmemek üzere ayrılanlar, nereye gittiği belli olmayanlar (fırar) ve askerde olanlar Tablo.4.14'te gösterilmiştir.

Tablo.4.14 Cisir-i Ergene Kasaba Merkezinde Yaşayanların Nüfus Hareketliliği 1831

GİTTİĞİ/GELDİĞİ YER	SAYI
ENEZDE	1
FİRAR ASKER	1
HACCA GİTTİ	2
HACDAN GELDİ	1
HAYRABOLUDA	2
NİZAMİ ASKER	2
VARNAYA GİTTİ	2
VİLAYETE GİTTİ	2
İZMİRDEN GELDİ	1

Tabloya göre kasaba merkezinde yaşayıp da çeşitli sebeplerle yer değiştiren kişi sayısı 14'tür. 14 kişi içinden 2 kişi dışardan kasabaya gelmiş, 2 kişi de geçici süreliğine kasabadan ayrılmıştır. (Hacca gitti) 10 kişi ise kasabadan geri gelmemek üzere ayrılmıştır. Kırmızı çizgi ile belirtilen bu kişilerden 2'si Varna'ya, 2'si Hayrabolu'ya, 2'si de Vilayete yani Edirne'ye, 1'i Enez'e, 2'si askerlik hizmetinde bulunmak üzere birliğine, 1'i de fırar etmiştir. Sayım sırasında kasabada bulunup ama aslında Cisir-i Ergene'den olmayan kişilere defterde rastlanmamıştır.

1831 yılı nüfus sayımına göre Cisir-i Ergene kaza merkezinde yaşayan kişi sayısı 1.169'dur. Nüfusun büyük çoğunluğu Müslümandır. (Bkz. Şekil 4.) Bu durum Osmanlı'nın Rumeli topraklarındaki genel nüfusundan farklılık göstermektedir. 1831 yılı nüfus sayım sonuçlarına göre Rumeli'nin genelinde Gayr-

i müslim nüfusu Müslüman nüfusundan fazladır.⁹⁹ Cisir-i Ergene'ye komşu sancakların ve kasabaların nüfus defterlerinde de Gayr-i müslim nüfusun fazla olduğu görülmektedir. Hatta kasabanın köylerinde de Gayr-i müslim nüfus daha fazladır. Bu durum Cisir-i Ergene'nin 15. yüzyılda Osmanlı döneminde kurulduğu, daha öncesinde bir yerleşim olmadığı iddiasını destekler niteliktedir.¹⁰⁰

4.1.2 Cisir-i Ergene Köylerinin Nüfusu

4.1.2.1 Milletlere Göre Dağılım

1831 Nüfus defterine göre Cisir-i Ergene kazasına bağlı iki (2) nahiye ve yetmiş iki (72) köy bulunmaktadır. Bu köylerden Yirmi dokuzu (29) Müslüman köyü, kırk üçü de (43) Gayr-i müslim köyüdür. Üç (3) köy ise hem Müslüm hem Gayr-i müslim köyüdür. Sayımda on (11) köy merkeze bağlı gösterilmiştir ve bu köylerin tamamı Müslüman köyüdür. İki nahiyeden biri olan Ada nahiyesine bağlı köy sayısı otuz beştir (35). Bu köylerin on yedisi (17) Müslüman on sekizi (18) Gayr-i müslim köydür. Diğer nahiye olan Çalı nahiyesine bağlı köy sayısı yirmi yedidir (27) bu köylerin tamamı Gayr-i müslimdir. İdari taksim bakımından iki nahiyesi bulunmaktadır. Biz tezimizde analizlerimizi bu idari taksime göre değil etnik yapıya göre yapacağız. Müslüman ve Gayr-i müslim köyleri diye ikiye ayırıp ardından toplam nüfusu değerlendireceğiz.

Müslüman köylerinin toplam nüfusu deftere göre 1.249 kişidir. Bizim tespit ettiğimiz nüfus ise 1.265 kişidir. Gayr-i müslim Köylerin toplam nüfusu 8.059 kişidir. Bizim tespit ettiğimiz nüfus 8.116 kişidir. Aradaki fark yine, yeni doğanların deftere sonradan eklenmesinden kaynaklanmaktadır. Köylerde yaşayan nüfusun etnik bakımından dağılımı Şekil 4.5'te gösterilmiştir.

⁹⁹ Karal a.g.e, s.200

¹⁰⁰ İ. Parmaksızoğlu, a.g.e., c.II s.164

Şekil.4.5 Cısr-i Ergene Köylerinde Nüfusun Etnik Dağılımı

Şekilde de görüldüğü üzere Gayr-i müslim nüfus %87, Müslüman nüfus ise %13'tür. Köylerde yaşayanların büyük çoğunluğunu Gayr-i müslimler oluşturmaktadır. Bu oran Osmanlının Rumeli topraklarında yaşayan nüfusun dağılımından bile fazladır. Ayrıca kasaba merkezinin nüfus dağılımı ile de uyuşmamaktadır. Köy sayısı bakımından da Gayr-i müslim nüfusun yaşadığı köylerin sayısı Müslüman nüfusun yaşadığı köy sayısından 14 köy fazladır. Ayrıca ilerleyen bölümlerde de göreceğimiz üzere köy köy nüfusta da Gayr-i müslim nüfus daha fazladır. Bunun nedeni bu bölgede bulunan köylerin çoğunun Osmanlı öncesi Gayr-i müslim köyleri olması ve nüfus yoğunluğunun yüksek olmasıdır. Nitekim bu durum Osmanlı İmparatorluğunun son dönemine kadar devam etmiştir.

Bir başka husus da deftere göre köylerde yaşayan Kıpti nüfusun olmamasıdır. Kasaba merkezinde %10 olan Kıpti nüfusa köylerde rastlanmamış

olması dikkat çekicidir.¹⁰¹ Bu durumu köylerde Kıptiler yaşamamaktadır diye açıklamanın pek doğru olmayacağı kanısındayız. Kasaba merkezindeki sayımdan yola çıkarsak Kıptiler Müslüman nüfusun içinde sayılmış olabilir veya konargöçer olduklarını düşünürsek sayım sırasında kaydedilmemiş olabilirler.

4.1.2.1.1 Müslüman Nüfus

Defterin 17. sayfasında “*Kasabanın Ehl-i İslâm Ku’raları Beyân-ı Şod*” başlığı ile belirtilen Müslüman köylerin nüfus sayımında toplam nüfus 29 köyde 1.265 kişi olarak belirtilmiştir.¹⁰² Yaptığımız inceleme sonucunda Müslüman nüfusun köy köy listesi Tablo.4.15’te gösterilmiştir.

Tablo.4.15 Cısr-i Ergene Müslüman Köyleri

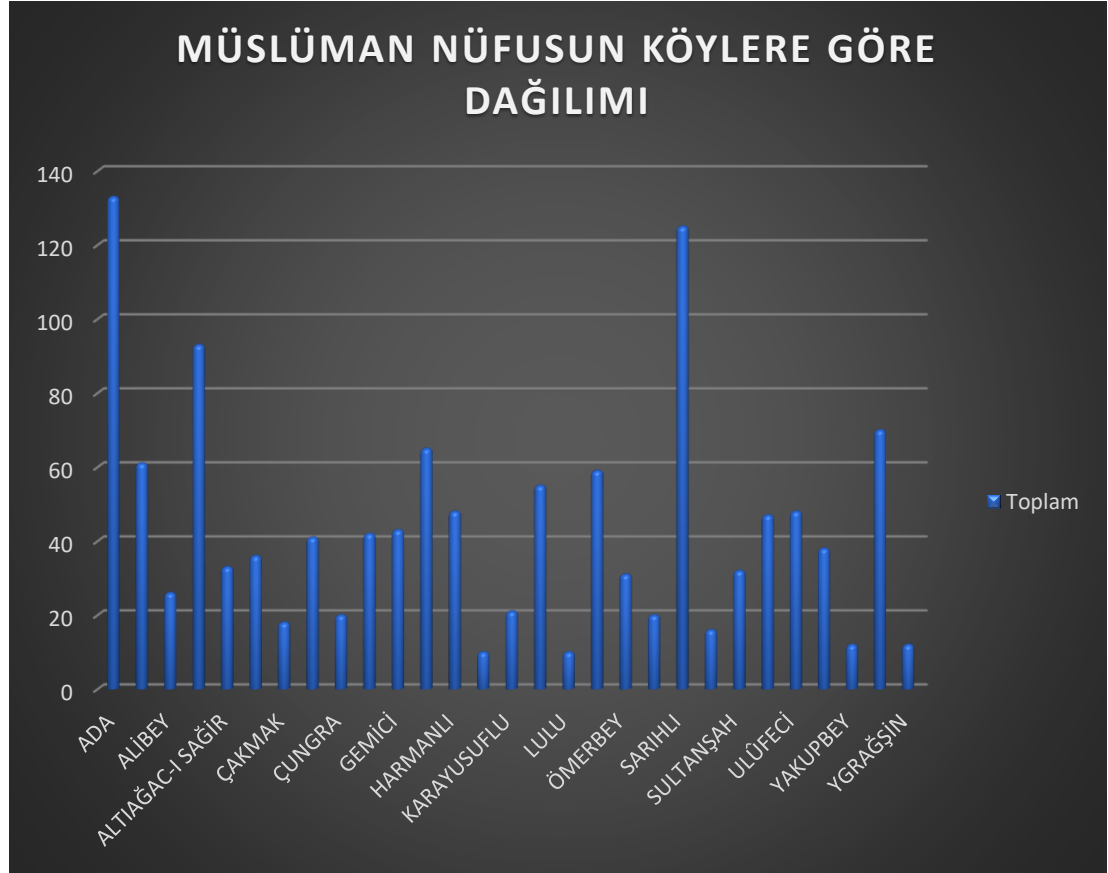
NO	KÖY ADI	NÜFUSU	NO	KÖY ADI	NÜFUSU
1	ADA	133	16	KURDBEY	55
2	ALIÇ	61	17	LULU	10
3	ALİBEY	26	18	NASUHBEY	59
4	ALTIAĞAC-I KEBİR	93	19	ÖMERBEY	31
5	ALTIAĞAC-I SAĞİR	33	20	SADIRLI	20
6	BELEDİ	36	21	SARIHLI	125
7	ÇAKMAK	18	22	SAZLI MALKOÇ	16
8	ÇAVUŞLU	41	23	SULTANŞAH	32
9	ÇONKARA	20	24	TURNACI	47
10	DOĞANCI MÜSELLİM	42	25	ULÛFECİ	48
11	GEMİCİ	43	26	UMURCA	38
12	HAMİDLİ	65	27	YAKUPBEY	12
13	HARMANLI	48	28	YENİCEKÜRECİ	70
14	KADIDONDURMA	10	29	?YGRAĞŞİN	12
15	KARAYUSUFLU	21	TOPLAM NÜFUS		1265

¹⁰¹ Bkz. Şekil.4

¹⁰² BOA Nfs. d S. 4154 H. 1247 b21 s.17

Tabloda da görüldüğü üzere 29 Müslüman köyü olan Cisir-i Ergenede en fazla nüfusa sahip köy 133 kişi ile Ada köydür. Bu köyü 125 kişi ile Sarıhlı, 93 kişi ile Altıağac-ı Kebir, 70 kişi ile Yeniceküreci köyleri takip etmektedir. En az nüfusa sahip köy ise 10 kişi ile Kadıondurma ve Lulu köyleridir. Yakupbey ve Graşın köyü 12 kişi ile en az nüfusa sahip köyler arasında yer aldığı görülmektedir. Müslüman köyler arasında gösterdiğimiz 3 köy defterde hem Müslüman hem de Gayr-i müslim köylerin sayımında da yazılmıştır. Söz konusu köyler listemizde kırmızı yazı ile belirtilmiştir. Müslüman köyler kasabanın kuzey bölümünde Meriç nehri kıyısında ve kasabanın doğu kısmında Hayrabolu kasabası civarında bulunmaktadır. Listedeki köylerin büyük çoğunluğu varlıklarını aynı adla bugün de devam ettirmektedir. Müslüman nüfusun köylere göre dağılımları Şekil.4.6’da gösterilmiştir.

Şekil.4.6 Cisir-i Ergene Köylerinde Yaşayan Müslüman Nüfusun Köylere Göre Dağılımı 1831

4.1.2.1.2 Gayr-i müslim Nüfus

Köylerde yaşayan Gayr-i müslim nüfus defterin 44. Sayfasında “*Ada Nahiyesinin Reaya Kur’aları Beyan Şod*” şeklinde kaydedilmiş ardından “*Çalı Nahiyesinin Kur’aları Beyan Şod*” şeklinde yazılmaya devam etmiş ve defterin 160. Sayfasına kadar yazılmış.¹⁰³ Buradaki ifadeden de anlaşılacağı üzere Gayr-i müslimler “*Reaya*” olarak adlandırılmış ve sayım sırasında nahiye bazında yazılmıştır. İki Nahiyeye bağlı toplam kırk üç (43) köy bulunmaktadır.¹⁰⁴

Tablo.4.16 Cisir-i Ergene Gayr-i müslim Köyleri

NO	KÖY ADI	NÜFUS	NO	KÖY ADI	NÜFUS
1	ALTUNTAŞ	343	24	KAVACIK	159
2	ASLIHAN	120	25	KAVAKLI	99
3	BEĞENDİK	393	26	KIR	105
4	ÇAKMAK	12	27	KIRCA SALİH	578
5	ÇALI	113	28	KIRCAALİ	109
6	ÇİFTLİK	47	29	KİREMİTÇİ SALİH	130
7	ÇOK	599	30	KURDİ	95
8	DAĞKARABÜRÇEK	68	31	LALACUK	70
9	DEĞİRMENCİ	4	32	LULU	58
10	DERE	137	33	MALKOÇ	119
11	DOĞAN	176	34	MALTEPE	128
12	DOĞANCI GEBRAN	103	35	MESTANLI	44
13	ERMENİ KARA HAMZA	266	36	PAŞAYENİCESİ	58
14	ESKİ	116	37	PAŞAYİĞİD	479
15	GAZİ MEHMED AĞA	52	38	PAZARDERE	151
16	GOBİ	537	39	SEREM	195
17	HAMİD-İ KEBRAN	227	40	SUBAŞI	107
18	İBRİKTEPE	564	41	SULTAN ARNEBUT	258
19	KADI GEBRAN	114	42	ŞAHİN	69

¹⁰³ BOA Nfs. d S. 4154 H. 1247 b21 s.44

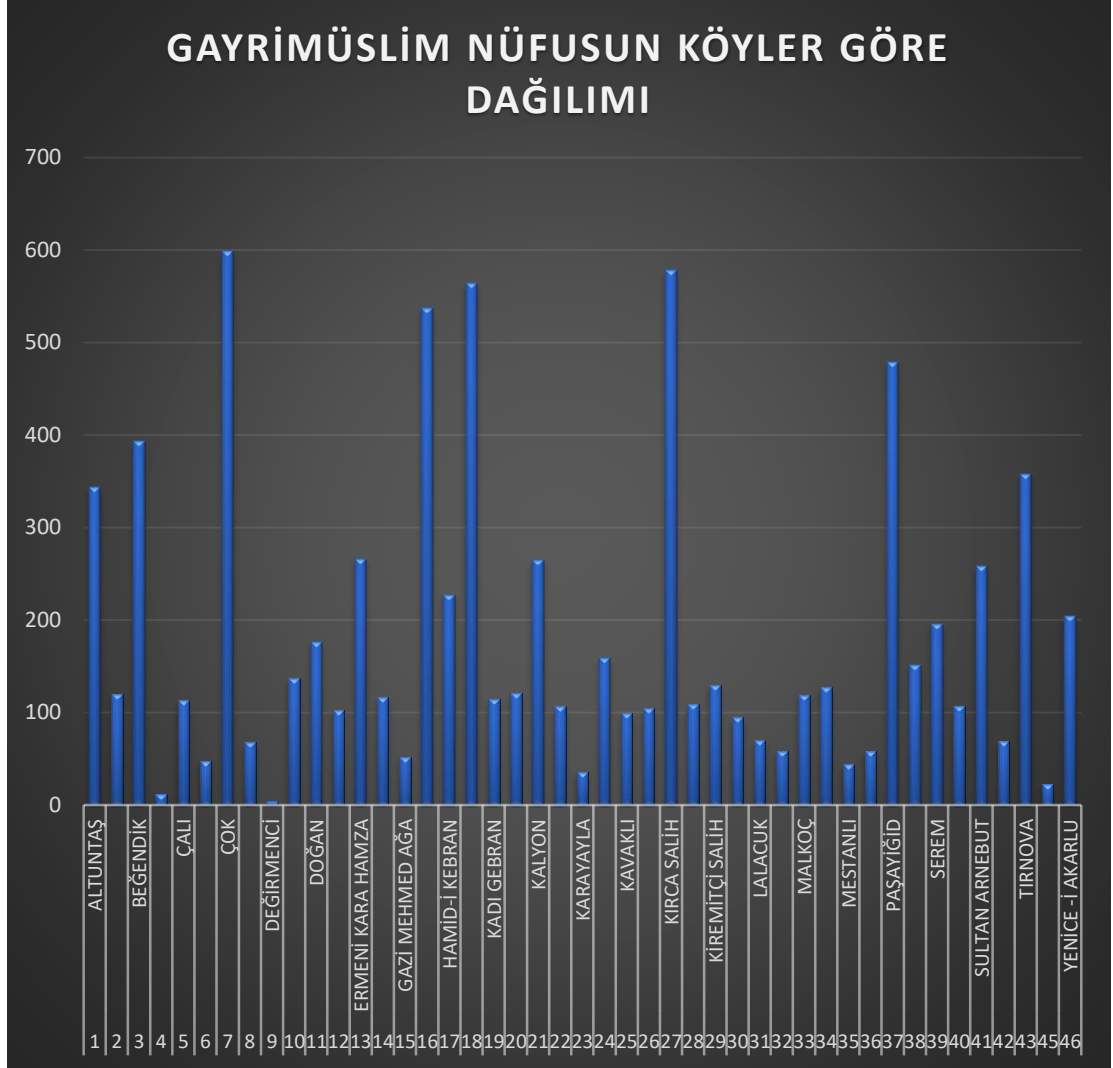
¹⁰⁴ Esasen 46 köy yazılmıştır fakat 3 köy daha önce Müslüman köylerin içinde gösterildiği için 43 köy kabul edilmiştir. Bkz Tablo 28.

20	KADI HALİL	121	43	TIRNOVA	358
21	KALYON	265	45	YAKUPBEY	23
22	KARAHAMZA	107	46	YENİCE -İ AKARLU	204
23	KARAYAYLA	36		TOPLAM NÜFUS	8116

Tabloda da görüldüğü üzere 43 Gayr-i müslim köyü olan Cisir-i Ergenede en fazla nüfusa sahip köy 599 kişi ile şimdiki adı Çöp olan Çok köydür. Bu köyü 578 kişi ile Kırçasalih, 564 kişi ile İbriktepe ve 537 kişi ile Gobi, köyleri takip etmektedir. En az nüfusa sahip köy ise 4 kişi ile Değirmenci köydür. Gayr-i müslim köyler hem sayı hem de nüfus bakımından Müslüman köylerden çok fazladır.

Tabloda yer alan köylerin 43 tanesi tamamen Gayr-i müslim nüfusa sahiptir. 3 köy ise Müslüman köyleri içinde sayıldığı halde Gayr-i müslim nüfusa da sahiptir. Hatta bu köylerde Gayr-i müslim nüfus Müslüman nüfustan daha fazla olduğu halde söz konusu köyler Müslüman köyü sınıfında sayılmıştır. Bu köylerin demografik yapılarının yakında zamanda bu bölgeye gelen göçlerle Gayr-i müslimler lehine değişmiş olabilir. Tabloda yer alan köy adlarının büyük çoğunluğu Türkçedir ve yine büyük çoğunluğu hâlâ aynı adla varlıklarını sürdürmektedir. Varlıklarını sürdüren bu köylerin bir kısmı günümüzde Uzunköprü (Cisir-i Ergene) ilçe sınırları dışında kalmıştır. Gayr-i müslim nüfusun köylere göre dağılımları şekil 9. gösterilmiştir.

Şekil.4.7 Cısr-i Ergene Köylerinde Yaşayan Gayr-i müslimlerin Dağılımı 1831

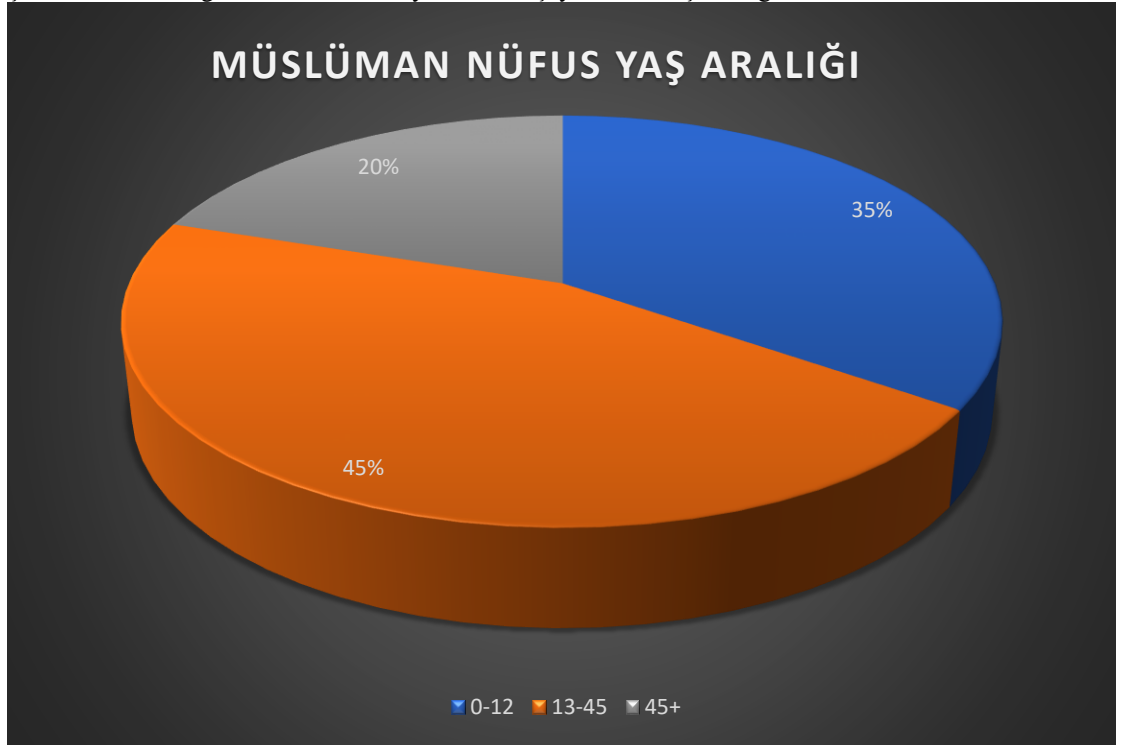
4.1.2.2 Müslüman Nüfusun Yaşa Göre Dağılımı

Kasaba merkezinin yaşa göre nüfusunun analizi sırasında belirttiğimiz üzere Müslüman nüfus sayım esnasında askerliğe elverişli olup olmadıkları dikkate alınarak sayıldılar. Buna göre kişiler, 0-12, 13-45, 45 ve üstü şeklinde 3 ayrı yaş grubuna ayrılmıştır. 0-12 yaşında olanlara askerlik ve vergiden muaf *sıbyan*, 13-45 yaş arasında olanlara askerliğe ve vergiye tabi *tuvana*, 45 yaş ve üstü olanlara da *müsin* olarak kaydedilmiştir. Cısr-i Ergene'nin Müslüman köylerinde yaşayanların yukarıda belirtilen yaş kategorisine göre dağılımları Tablo.30 ve Şekil. 10'da gösterilmiştir

Tablo.4.17 Cısr-i Ergene Müslüman Köylerinde Yaşayanların Yaşı

YAŞ ARALIĞI	KİŞİ SAYISI
0-12	435
13-45	570
45+	250

Şekil.4.8 Cısr-i Ergene Müslüman Köylerinde Yaşayanların Yaş Grafiği %

Tablo 4.17 ve Şekil. 4.8 incelendiğinde çocuk nüfus olarak adlandırabileceğimiz askerlik hizmetinden ve vergiden muaf olan grup 435 kişi ile nüfusun %35' ini oluşturmaktadır. 13-45 yaş arası hem askerliğe elverişli hem de vergiye tabi olan, orta yaş olarak adlandırabileceğimiz bu grup ise 570 kişi ile nüfusun %45'ini oluşturmaktadır. 45 yaş ve üstü olan grup ise toplam dağılımın

içinde en az nüfusa sahip olan grup olarak gözükmektedir. Toplamda 250 kişi olan bu grup nüfusun sadece %20'sini oluşturmaktadır. Ayrıca yaşı yazılmayan 7 kişi bulunmaktadır. Yaşlarının yazılmama sebebini ise bilememektedir. Oransal olarak kasaba merkezinin yaş dağılımına yakın bir şekil ortaya çıkmıştır.¹⁰⁵

Müslüman köylerin kayıtlarında rastladığımız en küçük yaşa sahip kişi Gemici köyde kayıtlı Ahmed adında 2 günlük bir bebektir. En büyük yaşa sahip kişi ise 105 yaşında olan ve Yeniceküreci köyünde yaşayan Mehmed isimli bir vatandaştır.¹⁰⁶

4.1.2.3 Gayr-i müslim Nüfusun Yaşa Göre Dağılımı

Müslüman nüfusun yaşa göre dağılımında bahsettiğimiz hususlar dikkate alınarak Gayr-i müslim nüfusun da yaşa göre dağılımlarını tespit ettik. Tespit ettiğimiz veriler Tablo.4.18 ve Şekil.4.9'da gösterilmiştir

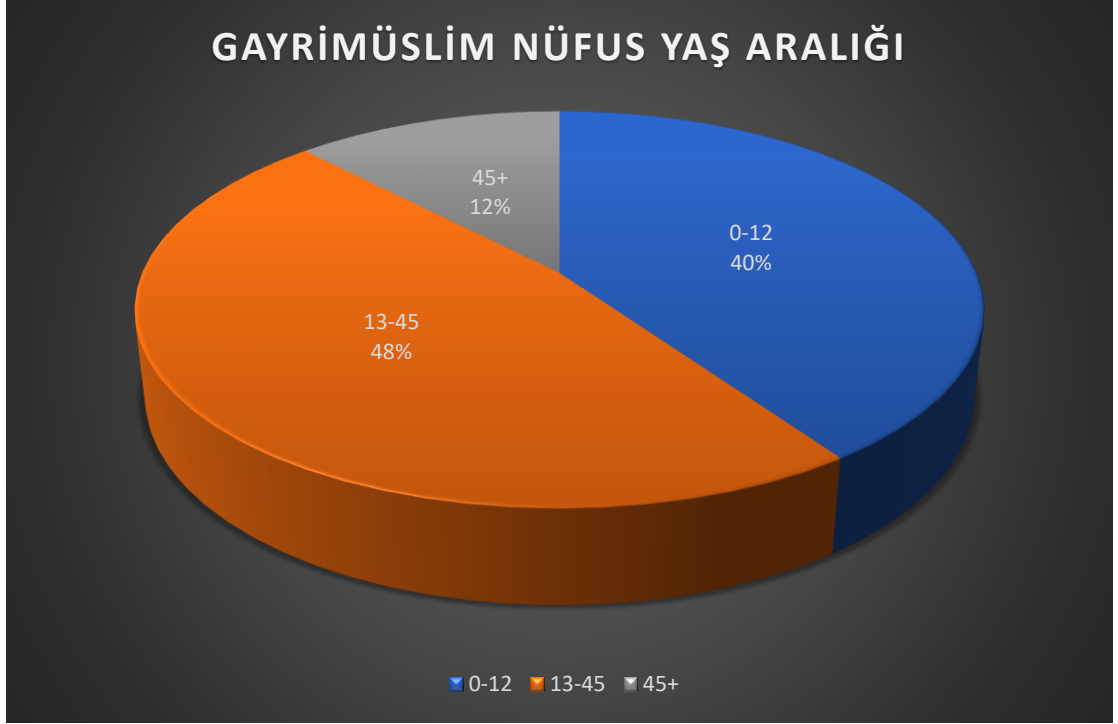
Tablo.4.18 Cisr-i Ergene Gayr-i müslim Köylerinde Yaşayanların Yaşı

YAŞ ARALIĞI	KİŞİ SAYISI
0-12	3.252
13-45	3.835
45+	981

¹⁰⁵ Bkz. Şekil 5.

¹⁰⁶ BOA Nfs. d S. 4154 H. 1247 b21 s.28, 37

Şekil.4.9 Cısr-i Ergene Gayr-i müslim Köylerinde Yaşayanların Yaş Grafiği %

Tablo.4.18 ve Şekil.4.9 incelendiğinde çocuk nüfus olarak adlandırabileceğimiz askerlik hizmetinden ve vergiden muaf olan grup 3.252 kişi ile nüfusun %40'ını oluşturmaktadır. 13-45 yaş arası hem askerliğe elverişli hem de vergiye tabi olan, orta yaş olarak adlandırabileceğimiz bu grup ise 3.835 kişi ile nüfusun %48'ini oluşturmaktadır. 45 yaş ve üstü olan grup ise toplam dağılımın içinde en az nüfusa sahip olan grup olarak gözükmemektedir. Toplamda 981 kişi olan bu grup nüfusun sadece %12'sini oluşturmaktadır. Ayrıca yaşı yazılmayan 48 kişi bulunmaktadır. Yaşlarının yazılmama sebebini ise bilememekteyiz. Bu verileri Müslüman nüfus ile karşılaştırdığımızda 45 yaş ve üstü grubun 8 puan daha az olduğu göze çarpmaktadır. Bu 8 puanlık farkın 5 puanı 0-12 yaş grubundan 3 puanı ise 13-45 yaş grubundan gelmektedir. Bir başka ifade ile Gayr-i müslim nüfusta çocuk ve orta yaş grubu Müslüman nüfustan daha fazladır.

Gayr-i müslim köylerin kayıtlarında rastladığımız en küçük yaşa sahip kişi Ermeni Karahamza köyünde kayıtlı Nikola adında 1 günlük bebektir. Bu kişi aynı zamanda tüm kasabada kayıtlı en küçük yaşa sahip kişidir. Babasının adı Yovan,

yaşı 35'tir. En büyük yaşa sahip kişi ise 120 yaşında olan ve Eski köyde kayıtlı Yorgi adında bir vatandaştır. Yorgi de tüm kasaba da kayıtlı en büyük yaşa sahip kişidir. Babasının adı kayıtlara geçirilmemiş.¹⁰⁷

4.1.2.4 Müslüman Nüfusun Meslekleri

Köylerde yaşayan Müslümanların bazılarının meslekler bilgileri de nüfus defterine kaydedilmiştir. Fakat bu kayıtlar meslek adı altında bir başlıkta belirtilmemiştir. Kişinin adından önce bilgi olarak yazılmıştır. Bunların meslek bilgisi olduğu sonucuna, yazılan bilginin meslek dışında başka bir bilgi içermemesinden çıkarmaktayız. Deftere göre köylerde yaşayan Müslümanların meslekleri Tablo 4.19'de gösterilmiştir.

Tablo.4.19 Cisir-i Ergene Müslüman Köylerinde Yaşayanların Meslekleri

MESLEK ADI	SAYI
ASKER	1
BUZAĞICI	1
ÇORBACI	1
DEBBAĞ	1
DEMİRCİ	3
İMAM	19
İMAM HAFIZ	1
KANDİLCİ	2
MÜEZZİN	1
KÜLCÜ VEYA GÜLCÜ	1

¹⁰⁷ BOA Nfs. d S. 4154 H. 1247 b21 s.66, 142

Tablodaki verilere göre köylerde yaşayan Müslüman nüfusun içinde en çok rastlanan meslek 18 kişi ile imamlıktır, 3 kişi de demircilik mesleği ile uğraşmaktadır. Kandilcilik mesleği yapan da 2 kişi bulunmaktadır. Daha sonra asker, buzağıcı, çorbacı, debbağ,¹⁰⁸ müezzin gibi mesleklere rastlanmaktadır. 1265 kişinin yaşadığı köylerde sadece 29 kişinin meslek bilgileri belirtilmiştir. Belirtilen mesleklerin büyük çoğunluğu din görevlileridir. Din görevlisi olmayan meslekler askerlik, buzağıcılık, çorbacılık, demircilik, külcülük (gülçülük) ve kandilcilik meslekleridir. Meslek bilgilerinin içinde imam hafız olan kişiyi de imam olarak kabul edersek 20 kişi imamlık yapmaktadır. 29 köye ait olan bu bilgilere göre 20 imamın hepsi ayrı köyde kayıtlıdır. Bu durumda 9 köyde de imam bulunmadığı sonucu çıkmaktadır.

Mesleklerle ilgili bir başka dikkat çekici unsur da “*demircilik*” mesleği ile ilgilenen kişilerin tamamının Gayr-i müslim olmasıdır. Üç farklı köyde yaşayan bu kişiler sırasıyla Alıç köyünde yaşayan İstafi (40), Beldi köyünde yaşayan Petre (40) ve Çavuşlu köyünde yaşayan Nikola (40) isimli Gayr-i müslimlerdir. Müslüman köyde yaşayıp demircilik ile uğraşmaları ayrı inançlara sahip olsa bile bir arada yaşadıklarını göstermesi açısından önemli bir bilgidir.

4.2.1.5 Gayr-i müslim Nüfusun Meslekleri

Köylerde yaşayan Müslümanlar gibi Gayr-i müslimlerin de bazılarının meslekler bilgileri nüfus defterine kaydedilmiştir. Fakat bu kayıtlar meslek adı altında bir başlıkta belirtilmemiştir. Kişinin adından önce bilgi olarak yazılmıştır. Bunların meslek bilgisi olduğu sonucuna, yazılan bilginin meslek dışında başka bir bilgi içermemesinden çıkarmaktayız. Deftere göre köylerde yaşayan Gayr-i müslimlerin meslekleri Tablo.4.20’de gösterilmiştir.

¹⁰⁸ N. Bozkurt, “*Debbağ*” TDVİA, İstanbul, 1994, C.9, s. 74-175, “Hayvan derilerini işleyerek kullanılır hale getiren sanatkâr, tabak”.

Tablo.4.20 Cısr-i Ergene Gayr-i müslim Köylerinde Yaşayanların Meslekleri

MESLEK ADI	SAYI
ARABACI	1
BANDECI	1
KANDİLCİ	5
ÇORBACI	1
DEMİRCİ	6
KEŞİŞ	2
PAPAZ	5
TAVACI	1

Tablodaki verilere göre köylerde yaşayan Gayr-i müslim nüfus içinde en çok rastlanan meslek 6 kişi ile demircilik mesleğidir. Bu mesleği 5 kişi ile kandilcilik ve papazlık meslekleri takip etmektedir. Diğer meslekler de sırasıyla keşiş (2), arabacı, bandeci, çorbacı ve tavacı meslekleridir.

Gayr-i müslim nüfusun meslek bilgisini Müslüman nüfusun meslek bilgisinden ayıran en önemli özellik din görevlisi mesleğine sahip kişi sayısının az olmasıdır. 43 Gayr-i müslim köyü olmasına karşın toplam papaz sayısı sadece 5 kişidir. Bu durumda 38 köyde, köye ait papaz bulunmamaktadır. Müslüman nüfusta ise 29 köyde toplam 20 imam bulunmaktadır. Meslek bilgilerinde bir başka dikkat çeken husus da hem Müslüman köylerinde hem de Gayr-i müslim köylerde demircilik mesleği ile uğraşan kişilerin Gayr-i müslim vatandaşlar olmasıdır.

4.1.2.6 Müslüman Nüfusun Lakapları

Aynı kasaba merkezinin nüfus yazımında olduğu gibi, yetkililer defterin bu kısmında da kişileri kaydederken onların fotografik özelliklerinden sonra var ise lakaplarını da yazmışlar. Defterde kayıtlı olan herkesin lakabı yok. Lakap adı altında topladığımız veriler defterin bu kısmında da çok farklı bilgiler içermektedir. Bazen kişilerin mesleğini belirtmekte (bunu meslek olarak ayrı bir kategoride ele aldık) bazen fiziksel bir kusurunu belirtmekte, bazen nereli olduğunu ortaya çıkarmakta, bazen toplum içindeki saygınlığını belirtmekte, bazen de anne veya babası olup olmadığını belirtmektedir. Bkz. tablo.4.21

Tablo.4.21 Cisir-i Ergene Kasaba Merkezinde Yaşayanların Lakapları

LAKAP	SAYI
BODUR	1
ÇOLAK	1
EFENDİ	1
HACI	6
KARA	3
KIPTİ	1
PEHLİVAN	1
SEYYİD	42
ŞA'B-I EMRED (SAKALSIZ)	4
TOPAL	1
TAVİL (UZUN)	1
YETİM	45
İLEL VÜCUD (HASTALIKLI)	1

Tablodaki verilere göre köylerde en çok rastlanan lakap yetimdir. 1.265 kişi olan toplam nüfusun 45 kişisi yetimdir, bir başka ifade ile toplam nüfusun %3,56'sı yetimdir. Bu oran kasaba merkezindeki yetim oranıyla karşılaştırıldığında yarı yarıya az gözükmemektedir. Buna rağmen yine de yüksek bir oran olduğu düşünülmektedir.

En çok rastlanan 2. Lakap ise seyyid lakabıdır. (42) Bu lakabın çokça görülmesinin sebebini merkez nüfusun içinde değerlendirmiştik. İlk iki lakap kadar olmasa da en çok rastlanan 3. Lakap ise hacıdır. (6) Diğer lakapların büyük çoğunluğu fiziksel özellik belirten bodur, çolak, şa'b-ı emred (4 sakalsız), topal, ilel vücud, tavil (uzun) gibi lakaplardır. Listemizde görülen son lakaplar efendi, kara ve Kıpti'dir. Kıpti lakabının etnik tanım olarak kullanıldığını düşünmekteyiz.

Şekil.4.10 Müslüman Köylerde Yaşayanların Kullandığı Lakaplar Grafiği

4.1.2.7 Gayr-i müslim Nüfusun Lakapları

Yine aynı yöntemle yetkililer Gayr-i müslim nüfusu da yazarken onların fotografik özelliklerinden sonra var ise lakaplarını da yazmışlar. Defterde tespit ettiğimiz lakaplar Tablo.4.22’de gösterildiği gibidir.

Tablo.4.22 Cisr-i Ergene Köylerinde Yaşan Gayr-i müslimlerin Lakapları

LAKAP	SAYI
BABA	1
BAFLI	1
ÇOLAK	2
KÖSE	1
MURATÇALI	1
YETİM	193

Tablodaki verilere göre Gayr-i müslim nüfusun içinde en çok rastlanan lakap Müslüman nüfusta da olduğu gibi yetim lakabıdır. (193) Ardından bedensel özellik belirten çolak (2) ve köse lakapları gelmektedir. Yer belirten lakaplar da mevcuttur Bafli, Muratçalı gibi. Bir kişide de baba lakabı bulunmaktadır.

8.116 kişi olan nüfusun içinden sadece 199 kişinin lakap bilgisi yazılmış. Bu oran aslında diğer yerleşim yerleri olan kasaba merkezi ve Müslüman köyler ile karşılaştırıldığında çok düşük kalmaktadır. Gayr-i müslim nüfusta da yetim lakabı

dikkat çekici derecede diğerler lakaplardan fazladır. Buna karşın merkez nüfus ve köylerde yaşayan Müslüman nüfus ile karşılaştırıldığında oransal olarak düşük gözükmetedir. Toplam nüfusun %2,37 si yetimdir. Bu oran Müslüman nüfusta %3,56'dır.

Şekil.4.11 Gayr-i müslim Köylerde Yaşayanların Kullandığı Lakaplar Grafiği

4.1.2.9 Gayr-i müslim Nüfusun Ödediği Vergi

Müslüman nüfusun aksine Gayr-i müslim nüfusun ödediği vergiler aynı kasaba merkezindeki nüfusta olduğu gibi deftere işlenmiştir. Buradan elde ettiğimiz sonuçlar Tablo.4.23'te gösterildiği gibidir.

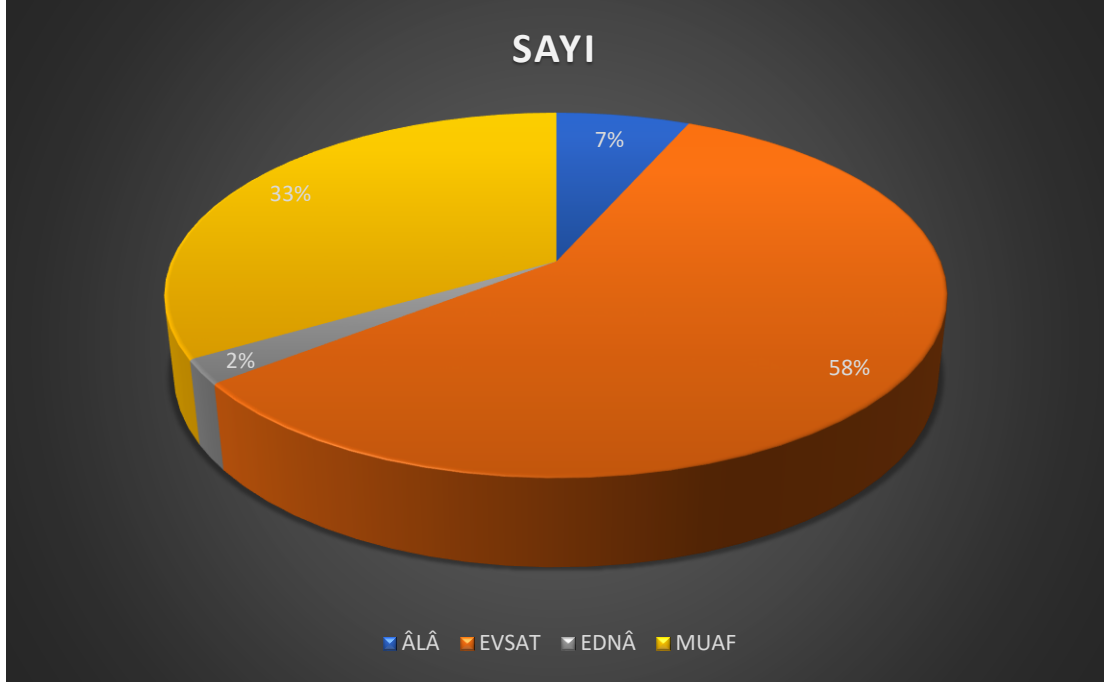
Tablo.4.23 Cisr-i Ergene Köylerinde Yaşan Gayr-i müslimlerin Ödediği Vergi

CİZYE SINIFI	SAYI
ÂLÂ	535
EVSAT	4.695
EDNÂ	173
MUAF	2.713

Tablodaki verilere göre 8.116 kişi olan toplam Gayr-i müslim nüfus içinde en çok vergi ödenen sınıf 4.695 kişi ile orta sınıf vergi dilimi olan evsat sınıfıdır. Bu oranı 535 kişi ile en üst vergi dilimi olan âlâ vergi sınıfı takip

etmektedir. En az vergi ödenen sınıf ise en alt vergi dilimi olan ednâ vergi sınıfıdır. 2.713 kişi ise vergiden muaftır. Her üç vergi diliminden de vergi ödeyen kişi sayısı toplam 5.403 kişidir.

Şekil.4.12 Cısr-i Ergene Kasaba Merkezi Cizye Grafiği

Şekilde yer alan verilere göre en yüksek vergi dilimi olan âlâ sınıfı verginin oranı %7, orta sınıf vergi dilimi olan evsat sınıfı verginin oranı %58, en düşük vergi dilimi olan ednâ sınıfı verginin oranı ise %2'dir. Vergiden muaf olanların oranı ise %33'tür. Elde ettiğimiz bu verileri kasaba merkezindeki veriler ile karşılaştırdığımızda oransal dağılım birbirine yakın gözükse de evsat sınıfı verginin kasaba merkezinden 10 puan daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu fark diğer diğer vergi sınıflarından ve vergiden muaf olanlardan eşit şekilde gelmiştir. Evsat sınıfı vergi diliminin nüfusun yarısından fazlasına denk gelmesi, gelir bakımından çok dengeli bir yapının olduğu sonucuna varmamızı sağlamaktadır.

4.1.2.10 Müslüman Nüfusun Kullandığı Adlar

Tablo.4.24 Müslüman Nüfusun Kullandığı Adlar

AD	SAYI	AD	SAYI
ABDİ	5	MEHMED	142
ABDULLAH	6	MEHMED ALİ	5
ABDÜLKADİR	1	MEHMED ARİF	1
ADI YOK	1	MEHMED ÂTÂ	1
AHMED	132	MEMİŞ	8
AHMED ALİ	1	MESTAN	1
AHMED HASAN	1	MURAD	11
ALİ	106	MURTAZA	1
ARİF	15	MUSA	2
ASTERYO	1	MUSTAFA	98
ÂTIF	1	NASUH	3
AZİZ	3	NAZİF	2
BEKİR	8	NEBİ	5
BEKTAŞ	2	NİKOLA	1
CAFER	1	NUREDDİN	1
CAFTE	1	OSMAN	63
DAVUD	5	ÖMER	53
EMİN	21	PETRE	1
EMRULLAH	4	RAMAZAN	1
EYÜB	8	RAŞİD	3
FERHAD	2	RECEB	5
FEYZULLAH	4	RÜSTEM	1
HALİD	1	SADIK	6
HALİL	40	SADULLAH	1
HALUK MEMİŞ	1	SALİH	9
HAMZA	6	SALİM	9
HASAN	90	SAYİD	8
HİMMED	3	SÜLEYMAN	43
HRİSTO	1	ŞAHİN	1
HÜSEYİN	83	ŞAKİR	10
HÜSEYİN İBRAHİM	1	ŞERİF	1
İBİŞ	13	TAHİR	15
İBRAHİM	57	TAYYİB	1
İSA	1	VELİ	5
İSHAK	1	VELİ YUSUF	1
İSMAİL	56	VEYS	2
İSTAFİ	1	YAHYA	2
KADİR	2	YAKUB	13
KOSTANDİ	1	YUNUS	8
MAHMUD	15	YUSUF	19

Tabloda 80 adet ada rastlanmaktadır. Bu adların kasaba merkezinde de olduğu gibi Arapça kökenli adlardan oluştuğu görülmektedir. Köylerde yaşayan Müslümanlar da genellikle tek ad tercih etmişler ama iki ada sahip kişilerin de bulunduğu görülmektedir. Örneğin “*Hüseyin Memiş, Ahmed Hasan*” gibi. Tabloda bir kişinin de adının yazılmamış olduğu görülmektedir.

Tablodaki bilgilere göre köylerde yaşayan Müslümanların kasaba merkezinde yaşayan Müslümanlara göre daha az ad çeşitliliğine sahip olduğu görülmektedir. Köylerde 80 farklı ada rastlanırken merkezde ise bu sayı 97 idi. Yine en çok rastlanan ad Mehmed’dir (142) onun hemen arkasından Ahmed (132) adı gelmektedir. Bu iki adı sırasıyla Ali (106), Mustafa (98), Hasan (90), Hüseyin (83), Osman (63) ve İbrahim (57) adları takip etmektedir. Cısr-i Ergene’nin kasaba merkezinde ve köylerinde ad tercihi İslam inancı ile şekillenmiştir demek yanlış olamayacaktır.

Adları incelediğimizde karşımıza çıkan bir başka bilgi de 7 kişinin Gayr-i müslim ada sahip olmasıdır. Daha önce 3 köyün hem Müslüman hem de Gayr-i müslim olduğunu tespit etmiştik lakin bu 7 kişi bahsi geçen köylerde değil tamamen Müslüman olan köylerde yaşamaktadır. Cafte ve İstafi Alıç Köyünde, Asteryo, Kostandi ve Petre Beldi köyünde ve Hristo ile Nikola da Çavuşlu köyünde yaşamaktadır. Her 3 köyde de 1 aile olarak yaşadıkları da tespit edilmiştir. 3 ailenin de demircilik mesleği ile ilgilendikleri için bu köylerde ikamet ettiği düşüncesi ağır basmaktadır.

4.1.2.11 Gayr-i müslim Nüfusun Kullandığı Adlar

Tablo.4.25 Müslüman Nüfusun Kullandığı Adlar

AD	SAYI	AD	SAYI
?	13	LULUDİ	16
KİRYAK	1	MALGİRİT	16
ÂDEMİ	28	MALGİRYAN	2
AKŞOR	3	MALİNO	2
ALEKSANDRO	66	MALKOYAN	3
ALEKSİ	18	MALO	20
ANASTAŞİ	62	MANOL	32
ANDON	90	MANOLAKİ	10
ANDONAKİ	20	MANOVİ	2

ANDRE	43	MANUŞ	40
ANDREYA	4	MARKO	7
ANDREYKO	4	MARTİL	7
ANGELAKİ	4	MELÇO	9
ANGELİ	98	MELKO	9
AGNOSTO	9	METRU	4
APOSTOL	156	MİÇO	9
APOSTOLAKİ	5	MİHAL	75
ARGİR	61	MİHALAKİ	17
ARGİRAKİ	8	MİHALİŞ	9
ARGİROBİ	20	MİRÇO	48
ARHANGELİ	4	MİSKO	45
ARHONDİ	21	MİSTRO	3
ARLAKİ	2	MİTO	19
ARMİ	5	MİTRO	109
ARŞİL	2	NARANCI	64
ASİRTAKİ	3	NDELKO	32
ASTANİ	52	NELİ	3
ASTEMO	2	NİKO	93
ASTERANİ	27	NİKOLA	214
ASTERYO	22	NİKOLAKİ	74
ASTOLAKİ	2	OGRİN	14
ASTORİ	28	OLASAKİ	17
ASTORLU	7	PANAYOT	181
ASTRANİ	5	PANOL	1
ATNAŞ	55	PANOYİ	2
ATNAZ	158	PAPA	43
AVREM	2	PARASKEVA	34
AVYORA	5	PARESKO	13
AVYORNO	18	PASKAL	118
BABA	7	PAVENKO	7
BOGDAN	3	PAVLO	15
BOLİŞİ	3	PAVON	7
BOLOZİ	6	PELİD	2
BOYCO	1	PETKO	7
BREŞKO	11	PETMİR	3
CAFİ	7	PETMİYO	3
CANİ	2	PETRE	6
CİLO	5	PETRO	12
DEMİR	19	PİŞTEL	12

DİFA	5	POLİHORON	25
DİMİTRAKİ	48	POLİŞO	2
DİMİTRİ	455	POLOZDİ	4
DİMO	194	PRESAKO	2
DUSKO	4	PULİT	3
ERFİ	13	SANSTODİ	10
FİDAN	16	SANSTOL	7
FİLAHTİ	4	SANSTOVİ	2
FİLO	9	SARANDİ	4
FİNA	3		
FİŞO	3	SAVVA	17
FOCA	2	SİLU	2
FODİ	2	SİMYO	8
FOTİ	29	SİNLİ	10
FOTİKİ	3	SOTİR	37
FRANKO	4	ŞİDER	22
GİNDİ	4	ŞİDOBİ	2
GİNO	2	ŞİMO	4
GİNZİ	3	ŞİŞİ	4
GİRE	2	ŞİTRO	1
GİRİT	2	ŞİTROBİ	8
GİRKO	3	TANASAKİ	40
GİSARİ	2	TANAŞ	265
GİZİ	2	TANDAFİL	2
GOYORNO	2	TANDOŞ	2
GOYRO	2	TANİL	2
GÖHER	9	TANO	3
GÖKA	20	TARNDAFİL	13
GROSTALİ	9	TAŞO	37
GÜR	2		
HARALANBO	4	TİMO	23
HRİSAFİ	21	TİMOŞVİ	8
HRİSOBİ	5	TİMUR	38
HRİSOVİ	2	TİMYO	14
HRİSTAKİ	3	TOBLİ	7
HRİSTANİ	6	TODOR	5
HRİSTO	372	TODORAKİ	18
HRİSTOBİ	6	TODOŞ	47
HRİSTODİL	11	TOFA	3
HRİSTOFOR	2	TOFİL	9

HRİSTOLAKİ	10	TOFİN	17
HRİSTOLİ	5	TOHAR	24
HROST	22	TOLİ	28
HROYO	6	TOLOVİ	16
İGOR	3	TOMA	7
İLYE	27	TORDİ	93
İSKERLET	11	TOROSİ	2
İSTADİ	3	TOVLİ	2
İSTAFİL	2	TOYA	4
İSTAMAD	84	TRİANDAFİL	130
İSTANBULİ	4	TRANDİ	11
İSTANBULLU	3	TUKA	4
İSTANİL	3	TUNA	2
İSTANKO	2	USKO	2
İSTATİ	13	USTODLİ	2
İSTEFANİ	46	USTOFİL	2
İSTEYKO	16	USTOYKO	4
İSTRAZİ	2	USTORLİ	6
İŞTAŞINI	14	USTOVİL	18
İŞTERYO	3	USTOYA	2
KALODİ	4	USTOYAN	150
KAMERYO	6	USTOYCO	17
KAMİLA	39	USTOYİL	2
KAMİNAKİ	3	USTOYKO	17
KARANFİL	61	VANGELAKİ	26
KEMYONAKİ	2	VANGELİ	22
KİMYANAKİ	3	VANİL	4
KİRYAK	82	VARSAM	15
KİRYAZİ	45	VASİL	126
KİRYO	79	VAŞILKO	13
KİRZO	4	VEDO	4
KONSTANDİ	11	VELCO	27
KOSTA	87	VERGİ	7
KOSTANDİ	274	YANAKİ	110
KRİYO	12	YANÇO	2
KULA	13	YANDAZİ	5
KURTIŞ	8	YANNİ	244
LANBİRAKİ	17	YANOBI	20
LANBO	56	YAZILMAMIŞ	4
LASKARAKİ	7	YOLOZVİ	10

LASKO	13	YORGAKİ	101
LATİR	3	YORGİ	300
LEFTER	9	YORGO	22
LEYKO	2	YOVAN	209
LİFON	2	YULO	2
LİGOR	2	ZAFE	10
LİKODİ	2	ZAFİR	17
LOBAN	3	ZAHARİ	2
LOSAKİ	2	ZEHRE	5
LULU	1	ZİŞO	11
		ZLATKO	16

Cisr-i Ergene’de nüfusun büyük bir bölümünü oluşturan köylerde yaşayan Gayr-i müslimlerin 600’e yakın ad kullandıkları tarafımızca tespit edilmiştir. Yukarıdaki tabloda bu adların sadece en çok kullanılanlarına yer verilmiştir. Böyle olduğu halde 280 farklı ad karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu 280 addan en çok kullanılan ad Dimitri (455) adıdır. Dimitri adını Hristo (372) ve Yorgi (300) adları takip etmektedir. Diğer en çok kullanılan adlar da Tanaş (265), Nikola (214) ve Yovan’dır

Adların etimolojik incelemesi tarafımızca yapılmamıştır. Fakat bugün Türkçe ’de de kullandığımız birkaç ada rastlanmıştır. Bunlar sırasıyla Fidan (67), Karanfil (61), Timur (37), gibi adlardır. Aynı coğrafyada yaşamının getirmiş olduğu kaçınılmaz etkileşimin kişi adlarında da kendi gösterdiği görülmektedir. Köylerde yaşayan Gayr-i müslimler nüfus bakımından merkezde yaşayan Gayr-i müslimlerden yaklaşık olarak 25 kat fazla olduğu için bir karşılaştırma yapmanın sağlıklı olmayacağı kanısındayız.

Defterde Gayr-i müslimlerin etnik kökeni belirtilmediği için Gayr-i müslim ada sahip olanların içinden hangisinin Rum, Ermeni, Bulgar veya Yahudi olduğunu kesin olarak bilememekteyiz. Ama ilerleyen yıllarda yapılan nüfus sayımlarında böyle bir ayırım yapılmış olduğundan, 1831 yılında yapılan ve tarafımızca etraflıca incelenen nüfus defterinde de bu milletlere ait nüfusun olduğunu tahmin etmekteyiz.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Bkz. Tablo-6

Hem Müslüman nüfusun içinde hem Gayr-i müslim nüfusun içinde dede adlarının torunlara verilmesi geleneğinin olduğu göze çarpmaktadır. Genellikle ilk doğan çocuğa dedesinin adı verildiği, bazen birinci çocuğa bu ad verilmedi ise ikinci veya üçüncü çocuğa dedesinin adı verildiği gözlemlenmiştir.

4.1.2.12 Müslüman Nüfusun Ölüm-Doğum ve Doğum Hızı Oranları

Kasaba merkezinde yaptığımız gibi köylerde yaşayan Müslümanların da defterde kayıtlı olan ölüm ve doğum hadiselerini inceleyerek kaba ölüm-doğum oranıyla doğum hızlarını hesapladık. Çıkan sonuçlar aşağıda gösterilmiştir.

Kaba Ölüm-Doğum Oranı ve Doğum Hızı

$$\text{Kaba Ölüm Oranı} = \frac{43}{1265} \times 1000 = 33,99$$

$$\text{Kaba Doğum Oranı} = \frac{27}{734} \times 1000 = 29,25$$

$$\text{Doğum Hızı} = 29,25 - 33,99 = -4,74$$

Cisr-i Ergene Nüfus Defteri'ndeki verilere göre 1831 yılında Cisr-i Ergene'nin köylerinde yaşayan Müslüman nüfusun kaba ölüm oranı %33,99, kaba doğum oranı %29,25, doğum hızı ise % -4,74 tir.

Elde ettiğimiz verilere göre köylerde yaşayan Müslüman nüfusun kaba ölüm oranı merkezde yaşayan Müslüman nüfusun kaba ölüm oranına yakındır. Kaba doğum oranı ise merkezde yaşayanlara kıyasla düşük çıkmıştır. Doğum oranının düşük olmasından dolayı da doğum oranı hızı eksi değerlerdedir. Ölen kişilerin yaşları tek tek incelendiğinde 43 kişi içinden yaşları 0-12 arasında olan kişi sayısı 12'dir. Yani bebek/çocuk ölümü olarak değerlendireceğimiz 0-12 yaş arasındaki ölümler kayıtlara göre toplam ölen kişi sayısının ¼ oranındadır. Bu durumda doğum

hızı oranının eksi değerlerde çıkmasının sebebi bebek/çocuk ölümleri değil kaba doğum oranının az olmasıdır.

4.1.2.13 Gayr-i müslim Nüfusun Ölüm-Doğum ve Doğum Hızı Oranları

Köylerde yaşayan Gayr-i müslimlerin da defterde kayıtlı olan ölüm ve doğum hadiselerini inceleyerek kaba ölüm-doğum oranıyla doğum hızlarını hesapladık. Çıkan sonuçlar aşağıda gösterilmiştir.

Kaba Ölüm-Doğum Oranı ve Doğum Hızı

$$\text{Kaba Ölüm Oranı} = \frac{231}{8116} \times 1000 = 28,46$$

$$\text{Kaba Doğum Oranı} = \frac{253}{8116} \times 1000 = 31,17$$

$$\text{Doğum Hızı} = 31,17 - 28,46 = 2,71$$

Cisr-i Ergene Nüfus Defteri'ndeki verilere göre 1831 yılında Cisr-i Ergene'nin köylerinde yaşayan Gayr-i müslim nüfusun kaba ölüm oranı %28,46, kaba doğum oranı %31,17, doğum hızı ise %2,71 tir.

Elde ettiğimiz verilere göre köylerde yaşayan Gayr-i müslim nüfusun kaba ölüm oranı merkezde yaşayan Gayr-i müslim nüfusun kaba ölüm oranına yakındır. Kaba doğum oranı ise merkezde yaşayanlara kıyasla yaklaşık 16 puan daha düşük çıkmıştır.

Ölen kişilerin yaşları tek tek incelendiğinde 231 kişi içinden yaşları 0-12 arasında olan kişi sayısı 90'dır. Yani bebek/çocuk ölümü olarak değerlendirebileceğimiz 0-12 yaş arasındaki ölümler kayıtlara göre toplam ölen kişi sayısının $\frac{1}{3}$ oranından fazladır. Bu durumda doğum hızı oranının merkeze kıyasla az çıkmasının sebebi olarak bebek/çocuk ölümleri gösterilebilir. Aynı oranlar köylerde yaşayan Müslüman nüfus ile kıyaslandığında; kaba ölüm oranı daha

düşük, kaba doğum oranı daha yüksek ve bu oranlara bağlı olarak da doğum hızı daha yüksektir. Bu sonuçlar, merkez nüfusun değerlendirmesinde değindiğimiz, K. Karpat'ın kitabında da yer verdiği tespit ile de uyuşmaktadır.

Ölüm kayıtları detaylıca incelendiğinde Çalı köyünde yaşayan Aleksandra isimli 55 yaşında bir kişinin, Apostol (30), Avyora (16) adlı iki çocuğu ile beraber ölü olarak kaydedildiği görülmüştür. Köydeki diğer kayıtlar da incelendiğinde köyde olağan dışı bir ölüm hadisesi gerçekleşmediği yani bir salgın hastalık olmadığı düşünülmektedir. Böyle olduğu halde baba ve iki oğlunun ölümü dikkat çekicidir. Bunun sebebini tam olarak bilemesek de bir kaza olmuş olabileceği akla gelen en mantıklı durum olacaktır.¹¹⁰

Dikkat çekici bir başka hadise de ölüm kayıtlarının sayısıdır. Toplam 231 olan ölüm kaydınının 46 kişisi İbriktepe köyüne aittir. Toplam nüfusu 564 olan köyün nerdeyse %8'i ölü olarak kaydedilmiştir. Ölen 46 kişiden 9'u bir yaşında ve altındadır. 0-12 yaş arasında olanların sayısı da 36'dır. Bu oran tüm kasabanın nüfusun içindeki en yüksek ölüm oranıdır ve ayrıca en çok bebek/çocuk ölümünün görüldüğü yer olarak karşımıza çıkmaktadır.¹¹¹

4.1.2.14 Köylerde Yaşayan Müslümanların Nüfus Hareketliliği

Merkezde yaşayanların nüfus hareketliliğini tespit ettiğimiz yöntemle köylerde yaşayan Müslümanların da nüfus hareketliliğini tespit etmek mümkündür. Yine merkezde yaşayanların kayıtlarında olduğu gibi burada da yaşadığı yeri terk eden veya başka yerden şimdiki yaşadığı yere gelenler defterde aynı yöntem ile belirtilmiştir.

Tablo.4.26 Cıs-r-i Ergene Köylerinde Yaşan Müslümanların Nüfus Hareketliliği

YAŞADIĞI KÖY	GİTTİĞİ YER	SAYI
ADA	ASAKİR-İ MENSURDE	1
ADA	NİZAMİ	1
ALTIAĞAC-I KEBİR	NİZAMİ	1

¹¹⁰ BOA Nfs. d S. 4154 H. 1247 b21 s.63

¹¹¹ BOA Nfs. d S. 4154 H. 1247 b21 s.115

GEMİCİ	VİLAYETİNE GİTMİŞ	2
HARMANLI	NİZAMİ	1
ULÛFECİ	TURNACI KARİYESİNDE	1
YENİCEKÜRECİ	BALABAN KARİYESİNDE	1

Tabloya göre çeşitli sebeplerle yer değiştiren kişi sayısı 8’dir. Dışarıda başka bir yerde yaşayıp da söz konusu köylere gelen kişi bulunmamaktadır. Tabloda kırmızı ile yazılmış olan 2 kişi başka bir Müslüman köyde yaşarken başka bir Müslüman köye geçici gitmiştir. Söz konusu bu kişilerin defterde adlarının üzerleri kırmızı ile çizili olmadığı için geçici gittiklerini anlıyoruz. Tabloda mavi renk ile yazılmış olan Gemici köyde yaşayan Pazarcıklı 2 kişi (baba-oğul) “*vilayetine gitmiştir*” diye kaydedilmiş ve üzerleri kırmızı çizgi ile çizilmiş. Bu kişiler de köyden ayrılmıştır. Harmanlı, Altıağac-ı Kebir ve Ada köyde yaşayan birer kişi de “*nizami*” olarak kaydedilmiş. Yine Ada köyden bir kişi de Asakir-i Mansure Ordusu’na asker gitmiş ve üzerine kırmızı yazı ile “*alınmaya*” yazılmıştır.

Müslüman köylerde yaşayanların nüfus hareketliliği kasaba merkezinde yaşayanlar ile kıyaslandığında çok az gözükmemektedir. Köylerde yaşayanların mesleklerinin tamamı deftere işlenmediği için tam olarak ne işle meşgul olduklarını bilemiyoruz. Fakat nüfusun büyük bölümünün tarım ile uğraştığını düşünürsek, nüfus hareketliliğinin ticaret ile uğraşanlara nazaran daha az olacaktır. Nüfus hareketliliğinin az olmasının sebebini böyle açıklarsak yanlış olmayacağı düşüncesindeyiz.

4.1.2.15 Köylerde Yaşayan Gayr-i müslimlerin Nüfus Hareketliliği

Köylerde yaşayan Müslümanların kayıtlarında olduğu gibi burada da yaşadığı yeri terk eden veya başka yerden şimdiki yaşadığı yere gelenler defterde aynı yöntem ile belirtilmiştir. Gayr-i müslim nüfusun hareketliliği Tablo.4.27’de gösterilmiştir.

Tablo.4.27 Cisir-i Ergene Köylerinde Yaşan Gayr-i müslimlerin Ödediği Vergi

YAŞADIĞI KÖY	GİTTİĞİ YER	SAYI
ALTUNTAŞ	ANADOLUDADIR	2
ALTUNTAŞ	ÇORLUDADIR	3
ALTUNTAŞ	FİRAR	2
ALTUNTAŞ	İPSALA KASABASINDADIR	1
ALTUNTAŞ	İSLAMBOLDADIR	62
ALTUNTAŞ	KEŞANDADIR	4
ASLIHAN	EDİRNEDE	2
ASLIHAN	ZİYADE	1
BEĞENDİK	ANADOLUDADIR	15
BEĞENDİK	İSLAMBOLDADIR	4
BEĞENDİK	KEŞANDADIR	1
ÇALI	LULU KARIYESİNDEDİR	2
ÇİFTLİK	EDİRNEDE OTURUYOR	3
ÇOĞRAK ÇORAK	EDİRNE KASABASINDADIR	1
ÇOĞRAK ÇORAK	GURBETTEN GELME	1
ÇOĞRAK ÇORAK	İSLAMBOLDADIR	2
DERE	ASİTANEDEDİR	1
DERE	HAYRABOLUDADIR	2
DOĞAN	ÇORLUDADIR	1
DOĞAN	FİRAR	1
DOĞAN	HAYRABOLUDADIR	1
DOĞAN	İNEÇİK KASABASINDADIR	2
DOĞAN	MALKARA KASABASINDADIR	7
ESKİ	KULACI BURGAZDA	1
GOBİ	ASKERDE	1
GOBİ	TEKFURDAĞINA GİTMİŞTİR.	2
HAMİD-İ KEBRAN	ANADOLUDDIR	1
HAMİD-İ KEBRAN	FİRAR	2
İBRİKTEPE	ENEZ KASABASINDADIR	3
İBRİKTEPE	ZİYADE	5
KADI GEHRAN	İSLAMBOLA GİTMİŞTİR	2
KADI GEHRAN	TEKFURDAĞ KASABASINDADIR	1
KADI HALİL	MALGARA KASABASINDADIR	1
KADI HALİL	MALGARA KASABASINDADIR MA'A OĞULLARI	1
KADI HALİL	MALGARA KASABASINDADIR MA'A OĞULLARI	1
KADI HALİL	TEKFURDAĞ KASABASINA GİTMİŞTİR	1
KALYON	AYNUZE (ENEZ) GİTTİ	1
KALYON	İSLAMBOLDADIR	13
KALYON	MAİYETİNDE	1

KALYON	TEKFURDAĞINDADIR	5
KARAHAMZA	ANADOLUDADIR	1
KARAHAMZA	FİRAR	2
KAVACIK	İSLAMBOLDADIR	1
KAVAKLI	ASİTANEDEDİR	2
KAVAKLI	İZMİRDE	1
KAVAKLI	MALKOÇ KARIYESİNE GİTTİ	1
KIRCAALİ	İSLAMBOLDADIR	6
KIRCAALİ	TEKFURDAĞI KASABASINA GİTMİŞTİR	7
KİREMİTÇİ SALİH	ASİTANEDEDİR	1
KİREMİTÇİ SALİH	EDİRNE KASABASINDA KARYESİNE GİTMİŞTİR.	1
KİREMİTÇİ SALİH	İSTANBULDADIR	3
KURDİ	DİMETOFİ KASABASINDADIR.	1
LALACUK	ANADOLUYA GİTMİŞTİR.	6
MALTEPE	ASİTANEDEDİR	2
MALTEPE	İSLAMBOLDADIR	14
MALTEPE	MALKARADADIR	1
PAŞAYİĞİD	? KARIYESİNDEDİR	1
PAŞAYİĞİD	ANADOLUDADIR	16
PAŞAYİĞİD	ANADOLUDADIR FİRARİ	1
PAŞAYİĞİD	FİRAR	1
PAŞAYİĞİD	GİTMİŞTİR	15
PAŞAYİĞİD	İSLAMBOLDADIR	26
PAŞAYİĞİD	KEŞANDADIR	5
PAZARDERE	ANADOLUYA GİTMİŞTİR	2
SUBAŞI	ZİYADE	2
SULTAN ARNEBUT	TEKFURDAĞINDADIR	6
SULTAN ARNEBUT	TEKFURDAĞINDADIR	1
ŞAHİN	GURBETTEN GELME	1
TIRNOVA	BURGAZDA MÜTEMEKKİN	4
TIRNOVA	FİRAR	2
YENİCE-İ AKARLU	FİRAR	2

46 Gayr-i müslim köyden 30'unda nüfus hareketliliği tespit edilmiş geriye kalan 16 köyde bir hareketliliğe rastlanmamıştır. Tablodaki verilere göre çeşitli sebeplerle yer değiştiren kişi sayısı ise 297'dir. Dışarıda başka bir yerde bulunup da yaşadığı köye geri gelen sadece 2 kişi bulunmaktadır. Bunlar deftere “gurbetten gelme” diye kaydedilmiştir. Söz konusu kişiler Şahin ve Çograk/Çorak adlı iki köyde yaşamaktadırlar.

En fazla nüfus hareketliliğinin yaşandığı köy 74 kişi ile Altuntaş Köyüdür. 343 kişinin yaşadığı köyde 74 kişi çeşitli sebeplerle köyden ayrılmıştır. 74 kişiden 62'sinin başkent İstanbul'a gittiği belirtilmiştir. Bu kişiler deftere "İslamboldadır" şeklinde kaydedilmiştir. 1 kişi firar olarak yazılmış, geriye kalan 7 kişi de çevre kasabalara gitmiştir.

Nüfus hareketliliğinin en çok görüldüğü ikinci köy ise Paşayığid köyüdür. 479 kişinin yaşadığı köyde 64 kişi çeşitli sebeplerle köyden ayrılmıştır. 64 kişi içinden 26'sının yine Altuntaş köyünde olduğu gibi başkente gittiği belirtilmiştir. Aynı köyden 16 kişi Anadolu'ya gitmiş ama Anadolu'da nereye gittiği belirtilmemiştir. 15 kişinin ise nereye gittiği belirtilmemiş sadece "gitmiştir" şeklinde not düşülmüştür. Geriye kalanlar da civar kasaba ve köylere gitmiştir. Nüfus hareketliliği tespit ettiğimiz 30 köyden en az hareketlilik gözlemlenen köy Şahin köydür. Tespit edilen hareketlilik bir kişinin gurbetten köye geri gelmesi şeklindedir.

Nüfus hareketliliği yaşanan köylerde en çok gidiş başkente yapılmıştır. 297 kişi içinden 129 kişi başkente gitmiştir. Başkente yapılan gidişler "Asitanededir", "İstanbuldadır" şeklinde yazılmış ama en çok "İslamboldadır" ifadesi görülmüştür. Başkentten sonra en çok Tekirdağ'a doğru hareketlilik tespit edilmiştir. Tekirdağ'a yapılan gidişler de "Tekfurdağ kasabasındadır" veya "Tekfurdağdadır" şeklinde yazılmıştır. 37 kişi de Anadolu'ya gitmiştir. Anadolu'ya yapılan gidişlerde yer belirtilmemiş sadece "Anadolu'dadır" ifadesine yer verilmiş. Tırnova köyünden 4 kişi de Burgaz kasabasına yerleşmiş. Kavaklı köyünden 1 kişi de İzmir'e gitmiştir. Diğer nüfus hareketlilikleri civar kasaba ve köylere yapılmıştır.

Köylerde yaşayan Gayr-i müslimlerin nüfus hareketliliğini, kasaba merkezinde yaşayan veya köylerde yaşayan Müslümanlar ile karşılaştırıldığımızda çok büyük bir fark olduğu göze çarpmaktadır. Köylerde yaşayan Gayr-i müslimlerin %3,65'i buldukları yaşam yerlerini herhangi bir sebepten dolayı geçi veya kalıcı şekilde terk etmiş ve bunlar deftere titizlik ile işlenmiştir. Nüfus hareketliliğine sebep olan unsurlar defterde belirtilmemiştir. Ancak nüfus hareketlilikleri dikkatle incelendiğinde en yoğun gidişlerin limanların olduğu şehirlere doğru yapıldığı görülmektedir. Bu da bize bölgede yetiştirilen tarım

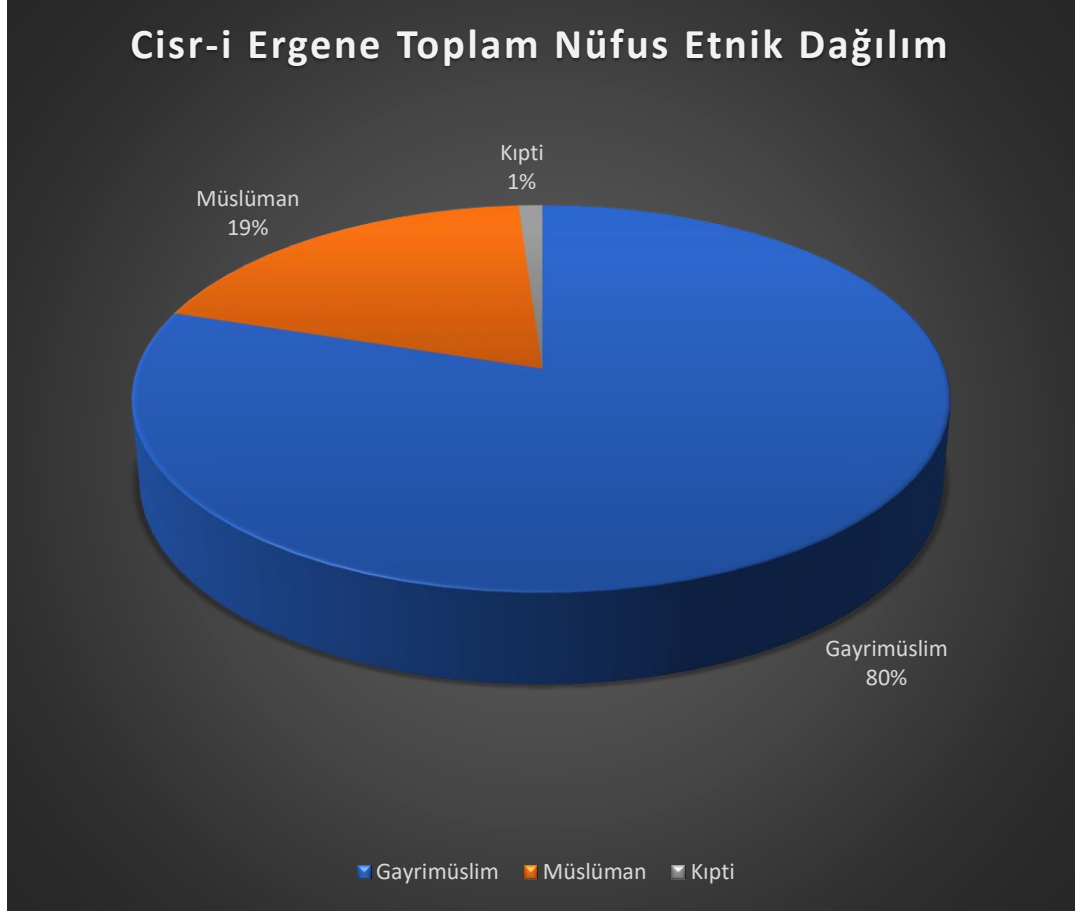
ürünlerinin veya üretilen başka değerli malların yakın limanlara nakledilmek üzere gidildiği fikrini vermektedir. Ayrıca bu bölgeler yapılan gidişler ve köylere doğru yapılan gelişlerin mevsimlik iş için olabileceği fikrini de vermektedir. Taşımacılık, mevsimlik iş, ticaret vb sebepler ile nüfus hareketliliğinin sebebi olarak değerlendirilebilir.

Defter nüfus bakımından sadece erkekleri kapsadığından gerçek nüfusa erişebilmek için çıkan sonucu iki ile çarpma yöntemini uygulamamız gerekmektedir. Bu yöntemin dışında ayrıca dönemin şartları göz önüne alınarak ulaşılması zor bölgelerde yaşayanların ve konargöçerlerin sayılmadığı varsayılarak erkek nüfusu iki ile çarptıktan sonra çıkan sonuca ayrıca %8'lik bir hata payı ilave etmek gerekmektedir.¹¹²

1831 yılında yapılan nüfus sayımında, Edirne sancağına bağlı Cısr-i Ergene kazasına ait 4154 demirbaş numaralı nüfus defterine göre kazada toplam 10.458 kişi bulunmaktadır. Fakat aynı defterden bizim tespit ettiğimiz nüfus 10.550 kişidir. Arada 92 kişilik fark bulunmaktadır. Bu fark daha önce de değindiğimiz gibi nüfus defterinin aynı zamanda yoklama defteri olarak da kullanıldığından sayımdan sonra doğanların deftere dahil edilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. 10.550 kişi içinden 1.999 kişi Müslüman, 8.437 kişi Gayr-i müslim ve 114 kişi de Kıpti olarak tespit edilmiştir. 10.550 kişilik nüfusa kadınları ve %8'lik yanılma payını da ilave ettiğimizde Cısr-i Ergene'nin tahmini toplam nüfusu **22.788** kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplam nüfusun etnik dağılımı Şekil.4.13'te gösterilmiştir.

¹¹² Karpat *a.g.e*, s.47

Şekil.4.13 Cısr-i Ergene’de Nüfusun Etnik Dağılımı

Şekildeki verilere göre toplam nüfusun içinde Gayr-i müslim nüfusun fazlalığı dikkat çekmektedir. Osmanlı Devleti’nde 1831 yılında yapılan nüfus sayımında da Rumeli topraklarındaki nüfusta Gayr-i müslim nüfusun fazla olduğu bilinmektedir. Fakat ortalama Cısr-i Ergene’de 11 puan daha fazladır.¹¹³ Cısr-i Ergene kasaba merkezinde Müslüman nüfus fazla iken köylerle beraber toplam nüfus değerlendirildiğinde Rumeli’de görülmesi muhtemel bir Gayr-i müslim nüfus fazlalığı burada da ortaya çıkmaktadır. Kıpti nüfus ise toplam nüfusun içinde sadece %1’lik bir dilime karşılık gelmektedir. Ayrıca kasaba merkezi dışında Kıpti nüfus bulunmamaktadır. Bunun sebebini de tam olarak bilememekteyiz.

Cısr-i Ergene’nin nüfusunu bölgede komşu diğer sancak ve kasabalar ile karşılaştırdığımızda Cısr-i Ergene’nin hatırı sayılır bir nüfusa sahip olduğu

¹¹³ Bkz. Şekil 3.1

görülmektedir.¹¹⁴ Bu da o dönemde Cısr-i Ergene'nin bölgede nüfus ve iktisadi bakımdan önemli bir yerleşim yeri olduğunun göstergesi olarak kabul edilebilir.

Tablo4.28 Bazı Sancak ve Kasabalarda Nüfus 1831

ŞEHİR	YIL	NÜFUS
Edirne	1831	20.216
Tekfurdağ	1831	11.557
Cısr-i Ergene	1831	10.815
Gelibolu	1831	10.792
Şarköy	1831	8.714
Malkara	1831	5.585
Keşan	1831	4.479
Hayrabolu	1831	3.254
Çorlu	1831	3.027
İpsala	1831	2.467

Kaynak: E.Z. Karal İlk Nüfus Sayımı 1831

¹¹⁴ Karal *a.g.e.*, s.197

1831 yılına ait 4154 demirbaş numaralı nüfus defterindeki veriler ile 1843 yılına ait 4163,4164,4165,4166 numaralı defterlerdeki veriler karşılaştırıldığında on iki yıllık zaman dilimi içinde Cisir-i Ergene kasaba merkezindeki ve köylerindeki nüfus değişimleri tablo.4.29 ve 4.30 da gösterilmiştir. Hem 1831 yılındaki sayım, hem 1843 yılındaki sayım aynı yöntem ve gerekçe ile yapıldığından karşılaştırma yapmanın sağlıklı olmayacağı düşüncesindeyiz

Tablo.4.29 Cisir-i Ergene Kasaba Merkezi 1831/1843 Karşılaştırması

MİLLET	1831 NÜFUS	1843 NÜFUS	FARK	DEĞİŞİM ORANI %
MÜSLÜMAN	734	748	14	1,59
GAYRİMÜSLİM	321	455	134	34,79
KIPTİ	114	77	-37	-27,05
TOPLAM	1.169	1.280	111	7,91

Tablo.4.30 Cisir-i Ergene Köyleri 1831/1843 Karşılaştırması

MİLLET	1831 NÜFUS	1843 NÜFUS	FARK	DEĞİŞİM ORANI %
MÜSLÜMAN	1.265	2.146	881	69,64
GAYRİMÜSLİM	8.116	1.2340	3.524	52,04
KIPTİ	0	0	0	0
TOPLAM	9.381	14.486	5.105	54,41

Tablolardaki verilere göre kasaba merkezinde hem sayısal olarak hem oransal olarak Gayr-i müslim nüfusun sayısında büyük bir artış gözlemlenmiştir. Müslüman nüfusta da küçük bir artış olmasına karşın Kıpti nüfus azalmıştır.

Köylerde ise oransal olarak Müslüman nüfus en çok artışı gösterirken sayısal olarak Gayr-i müslim nüfus artış göstermiştir. Köylerde hem 1831 yılındaki hem de 1843 yılındaki sayımda Kıpti nüfus görülmemiştir. Tablolardaki verileri kısaca değerlendirecek olursak nüfus artış oranları daha önce değindiğimiz doğum hızı oranlarından yüksektir. Bunun sebebinin ise kasaba merkezine ve kasabanın

köylerine dışardan göçün yaşanmış olması olarak yorumlanabilir. Muhtemel göçün hangi bölgeden olduğu tam olarak kestirilememektir.

Karpat'a göre 1830 yılından sonra Gayr-i müslim nüfus yılda %2 oranında artış gösterirken Müslüman nüfus ise ya aynı kalmış ya da azalmıştır. Müslüman nüfusun ise doğurganlık oranınının 1850'li yıllardan sonra arttığını bunun sebebinin de toplumsal koşulların bu yıla kadar Gayr-i müslimlerin lehine Müslümanların aleyhine olmasından kaynaklanmaktadır. Müslümanlar en verimli olduğu yılları askerlik hizmetiyle geçirdiğinden ekonomik fırsatlardan yararlanamamış ve evlenip yerleşik hayata geçememiştir. Bu da nüfus artış oranlarında dengesizlik yaratmıştır.¹¹⁵ Fakat bizim elde ettiğimiz verilerde Müslüman nüfusta az da olsa bir artış görülmektedir.

Nüfus defterindeki bilgiler bize Cisir-i Ergene'nin mahallelerinin ve köylerinin sayısını, buralarda yaşayan kişi sayısını, Kasaba'nın tahmini sınırlarını ve büyüklüğünü, nüfusun yapısını, nüfus hareketliliği gibi çok önemli bilgiler vermektedir. Kısaca nüfusun niceliği bakımından yeterli bilgiler sunarken nüfusun niteliği bakımından ise bilgiler yetersizdir. Defterde Müslüman nüfusun ödediği vergiye dair bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca kişilerin meslek bilgilerine de yeteri kadar yer verilmemiştir. Bu durum da bize kasabada ne gibi bir ekonomik faaliyet yürütüldüğü konusunda çok fazla bilgi edinemememize neden olmaktadır. Ayrıca başka bölgelere ait nüfus defterlerinde söz konusu bölgede yaşayan idarecilerin de adları ayrı bir listede belirtilmişken, Cisir-i Ergene'nin nüfus defterlerinde böyle bir bilgi bulunmamaktadır. Bir başka husus da defterde kayıtlı kişilerin az bir kısmının lakabı belirtilmiştir. Bu lakaplar soy takibi açısından son derece önemli ve belirleyici olabilmektedir. Defterin bir başka olumsuz yönü de hane bazında yazılmamış olmasıdır. Eğer hane bazında yazılmış olsaydı toplam hane sayısını ve hanede yaşayan erkek sayısını çok rahat belirleyebileceğiz ve hane büyüklükleri hakkında fikirler yürütebilecektik.

¹¹⁵ Karpat *a.g.e.*, s.48

SONUÇ

15. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki hızlı ilerleyişi hem Anadolu'da hem Rumeli'de sürekli ve şiddetli bir hareketlilik meydana getirmiştir. O tarihlerde İstanbul'un hala Bizans'ın elinde olması, Anadolu'dan başkent Edirne'ye ulaşımın Gelibolu üzerinden yapılması zorunluluğu doğurmuştur. Bu sebeple Edirne yolu üstündeki Ergene nehrine bir köprü inşa edilmesi mecburiyeti ortaya çıkmış ve 1443 yılında bugün hâlâ faal olan köprü inşa edilmiştir. Köprü inşasının yanında köprünün bakımını ve sürekliliğini sağlamak amacıyla köprünün güney ucuna bir kasaba ve kasabanın içine de vakıf yolu ile imaret yapılmış. Böylece Uzunköprü şehri 15. Yüzyılın ilk yarısında köprü inşasına paralel olarak dönemin padişahı Sultan II. Murad tarafından kurulmuştur.

Osmanlı'nın Rumeli'deki önemli merkezlerinin geçiş yolu üzerinde olan Uzunköprü, Osmanlı döneminde bölgenin önemli tarım ve ticaret merkezlerinden biri konumuna gelmiş, kasabaya da Osmanlı'nın Rumeli'deki iskân politikasına uygun olarak civar köylerden, şehirlerinden ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden Türkmen aileler yerleştirilmiştir. Böylece kasaba merkezi Müslüman nüfusun, Gayr-i müslim nüfustan fazla olduğu bir yerleşim yeri haline gelmiştir. Kasabanın köylerinde ise Gayr-i müslim nüfus daha fazladır. Bu durum 15. ve 16. yüzyıldaki tahrir kayıtlarından ve 19. yüzyıldaki nüfus sayımlarından da anlaşılmaktadır.

19. yüzyıl Osmanlı'nın varlığını tehdit eden büyük savaşlara sahne olmuş, bu yüzyılda devlet siyasal, ekonomik ve toplumsal sıkıntılara düşmüştür. Bu sıkıntıları ortadan kaldırmak, değişen dünya düzenine ayak uydurmak ve devletin varlığının devam ettirilmesini sağlamak amacıyla devletin büyük kurumlarında köklü değişimler yaşanmıştır. Bizzat üst yönetim ve bazen Avrupalı devletler tarafından organize edilen bu değişimler halkın hayatına da doğrudan etki etmiş ekonomik ve demografik açıdan da gözle görülür etkiler bırakmıştır.

Tüm bu yaşananların etkisi Cısr-i Ergene Kasabasında da gözlemlenmektedir. İncelediğimiz defterden elde edilen sonuçlara göre 1828-29 Osmanlı Rus savaşının etkisi ile kasabada Müslüman nüfusun artış oranında düşüş yaşanmış buna karşın Gayr-i müslim nüfusun artış oranında ise belirgin bir yükseliş gözlemlenmiştir.

Kasabanın köylerinde ise Müslüman nüfus artış göstermiş ama bu artışın savaşın neticesi olan göç dalgası ile gerçekleştiği düşünülmektedir. Bizi böyle düşünmeye sevk eden neden ise 1831 yılından 1843 yılına kadar olan sürede bazı Müslüman köylerin nüfusunda olağandışı artışların olmasıdır.¹¹⁶

Gayr-i müslim nüfus bu dönemde genellikle ticaret, zanaat ve tarım ile uğraşmış ve üretimin önemli bir unsuru olmuştur. Müslüman nüfus genellikle kamu hizmetlerinde çalışmış üretimde çok az yer aldığı görülmüştür. Zaten Gayr-i müslim nüfusun sayı bakımından fazla olması onların üretimde daha çok söz sahibi olmasını sağlamıştır. Gayr-i müslim nüfusun ödediği cizye vergisi içinde evsat sınıfı verginin (muaf olanlar da dahil) %50'den büyük olması bize Gayr-i müslimlerin orta sınıf gelir düzeyine sahip olduğu fikrini de vermektedir.

Cisr-i Ergene Kasabası Rumeli'de geçiş bölgesinde kurulu bir kasaba olması nüfusunun bölgedeki diğer yerleşim yerlerine göre yüksek olmasını sağlamıştır. Görece yüksek nüfus, üretimi sürekli kılmış başkentin birtakım ihtiyaçları buradan karşılanmıştır. 1828-29 Rusya ile yapılan savaşın etkileri nüfus üzerinde görülmüş ama dengeleri çok sarsmamıştır. Yüksek sayıda bebek-çocuk veya yetişkin ölümleri tespit edilmediğinden kasabada ve köylerinde bir salgın hastalığın olmadığını göstermiştir. Müslüman nüfus iddia edildiği gibi askerlik için sayılmıştır. Çünkü zaten askerlik hizmetinde bulunanların üzerine "alınmaya" diye notlar düşülmüştür, düşülen bu notlar bu iddiayı desteklemektedir. Gayr-i müslim nüfus da açıkça cizye vergisinin yeniden düzenlenmesi için sayılmıştır. Ticaret yollarına yakın olması, nüfusunun görece yüksek olması ekonomisinin de iyi olduğu izlenimini vermiştir. Ayrıca nüfusun kalıcı veya geçici olarak yer değiştirdiği de tespit edilmiştir. Bu da bize kasabanın dinamik bir nüfusa sahip olduğunu göstermektedir.

Cisr-i Ergene'nin toplam nüfusunu etraftaki diğer şehirler ile karşılaştırdığımızda, sancak merkezleri ile dahi nüfusunun birbirine yakın olduğu görülmüştür. 19. Yüzyıl göz önüne alındığında bir kasaba için yüksek sayılabilecek bir nüfusa sahip olmuştur diyebiliriz. Bu durum ilerleyen yıllarda kasabadan demiryolunun geçmesiyle birlikte kasaba lehine daha da artmış, ticaretin ve ulaşım

¹¹⁶ Bkz. Tablo.4.30

imkânlarının gelişmesiyle kasabının nüfus çektiği görülmüştür. Köylerde üretilen tarımsal ürünlerin demir yoluyla vasıtasıyla İstanbul'a ve bölgedeki liman kentlere taşındığı, buradan da ihraç edildiği ve kentin dış dünyayla bağlantısının kurulduğu görülmüştür. Demiryolunun bölge ekonomisi üzerinde önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir.

Nüfus defterleri titizlikle incelenip, değerlendirildiğinde araştırmacılar için defterlerde çok önemli veriler bulunduğu görülecektir. Araştırması yapılacak bölgenin ve dönemin nüfusunu, sosyal yapısını, ekonomisini ve demografik özelliklerini bize sunmaktadır. Nüfus defterleri araştırması yapılan bölgenin ve dönemin başlı başına tüm bilgilerini içeren tek kaynaklar değildir. Lakin başka kaynaklar ile de desteklendiğinde incelenen bölge ve dönem hakkında çok yerinde bilgiler edinmemizi sağlamaktadır. Tüm bunların geçerli olması ise nüfus sayımlarının titizlikle, eksiksiz yapılmış olması ve yeterli bilgi ile donatılmış olması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

A. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri (BOA):

BOA.NFS.d.4154, H. 1246.

BOA.NFS.d.4157, H.1258.

BOA.NFS.d.4158, H. 1258.

B. Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi:

KK.563 V.42b-44b, H. 976

Basılı Kaynaklar

Akçıl, N. Ç. (2012). “Ergene Nehri Üzerine XV. Yüzyılın Ortalarında İnşa Edilen Köprü”, *TDVİA*, C.46, İstanbul.

Atsız, Ç.N. (1949). *Âşıkpaşaoğlu Ahmed Âşıkî*, “*Tevârih-i Âl-i Osman*”, *Osmanlı Tarihleri*, Türkiye Yayınevi, İstanbul.

Akbal, F. (1969). “1831 Tarihinde Osmanlı İmparatorluğunda İdari Taksim ve Nüfus”, *Belleten*, C.2 TTK Yayınları İstanbul.

Bağman, L. (2005). *Uzunköprü'nün Tarihi ve Belgeleri*. Ulusal Bellek Yayınları, Edirne.

Barkan, Ö.L. (1940). “Türkiye’de İmparatorluk Devirlerinde Nüfus ve Arazi Tahriri”, *İktisat Fakültesi Dergisi* C.II İstanbul.

Barkan, Ö.L. (1969). “Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi”, *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası*, S.10 İstanbul.

Behar, C. (2000). “Osmanlı Nüfus İstatistikleri ve 1831 Sonrası Modernleşmesi”, *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, D.İ.E., Ankara.

Beydilli, K. (2003) . "Mahmud II", *TDVİA*, C.27, Ankara.

Bozkurt N. (1994). “Debbağ”, *TDVİA*, C. 9, İstanbul.

Çadircı, M. (1988). “Tanzimat’ın İlanı Sırasında Türkiye’de Yönetim 1826-1829”, *Belleten*, C.2, Ankara.

Çelik, G. (1999). *Osmanlı Devleti'nin Nüfus ve İskân Politikası*, Bilim ve Sanat Vakfı

Yayınları, İstanbul.

Demirtaş, Ç. N. (2007). *La Motraye Seyahatnamesi*, İstiklal Kitapevi Yayınları,

İstanbul.

Edirne Vilayet Salnamesi, (H. 1288). Edirne Vilayet Matbaası, C1, Edirne.

Edirne Vilayet Salnamesi, (H. 1310). Edirne Vilayet Matbaası, C1, Edirne.

Erkal, M. (1993). “Cizye”, *TDVİA*. C.8 İstanbul.

Eroğlu, H. (2012). *Osmanlı'nın Rumeli'deki Göç Stratejisi ve Jeopolitiği Üzerine*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, C.3, İstanbul.

Eryılmaz B. (2000). *Osmanlı Devleti'nde Farklılıklara ve Hoşgörüye Kavramsal Bir Yaklaşım*, Yeni Türk Yayınları, İstanbul.

Eyice S. (1993). “Bulgaristan'ın Türkiye Sınırı Yakınında XVI. Yüzyıla Ait Eski Bir Türk Köprüsü”, *TDVİA* C.8, İstanbul.

Gençoğlu M. (2011). “1864 ve 1871 Vilayet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi SBE Dergisi*, S.2/1, Çankırı.

Gökçe T. (2005). “Osmanlı Nüfus ve İskân Tarihi Kaynaklarından Mufassal İcmâl Avârız Defterleri ve 1701-1709 Gümölcine Kazası Örnekleri”, *Tarih İnceleme Dergisi*, C.20, S.1, İzmir.

Göktepe K. (2014). “Türkiye Trakya'sında Nüfus ve İskân Politikaları” *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.16, S.2, Edirne.

Gül, A. ve Gökçen, S. (2010). *Son Dönem Osmanlı Nüfusu ve Ecnebler Meselesi*, Cedit Neşriyat, Ankara.

Güler A. (2001). *Rakamlarla Türkiye'de Azınlıklar*, Berikan Yayınları, Ankara.

İnalçık H. (2009). *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, C.1, İstanbul.

Kahraman S.A.(2011). *Günümüz Türkçesi ile Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Yapı Kredi Yayınları, 8. Kitap, İstanbul.

Karal E.Z. (1943). *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831 DİE*, Ankara

Karpat K.H. (2010). *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, Timaş Yayınları İstanbul.

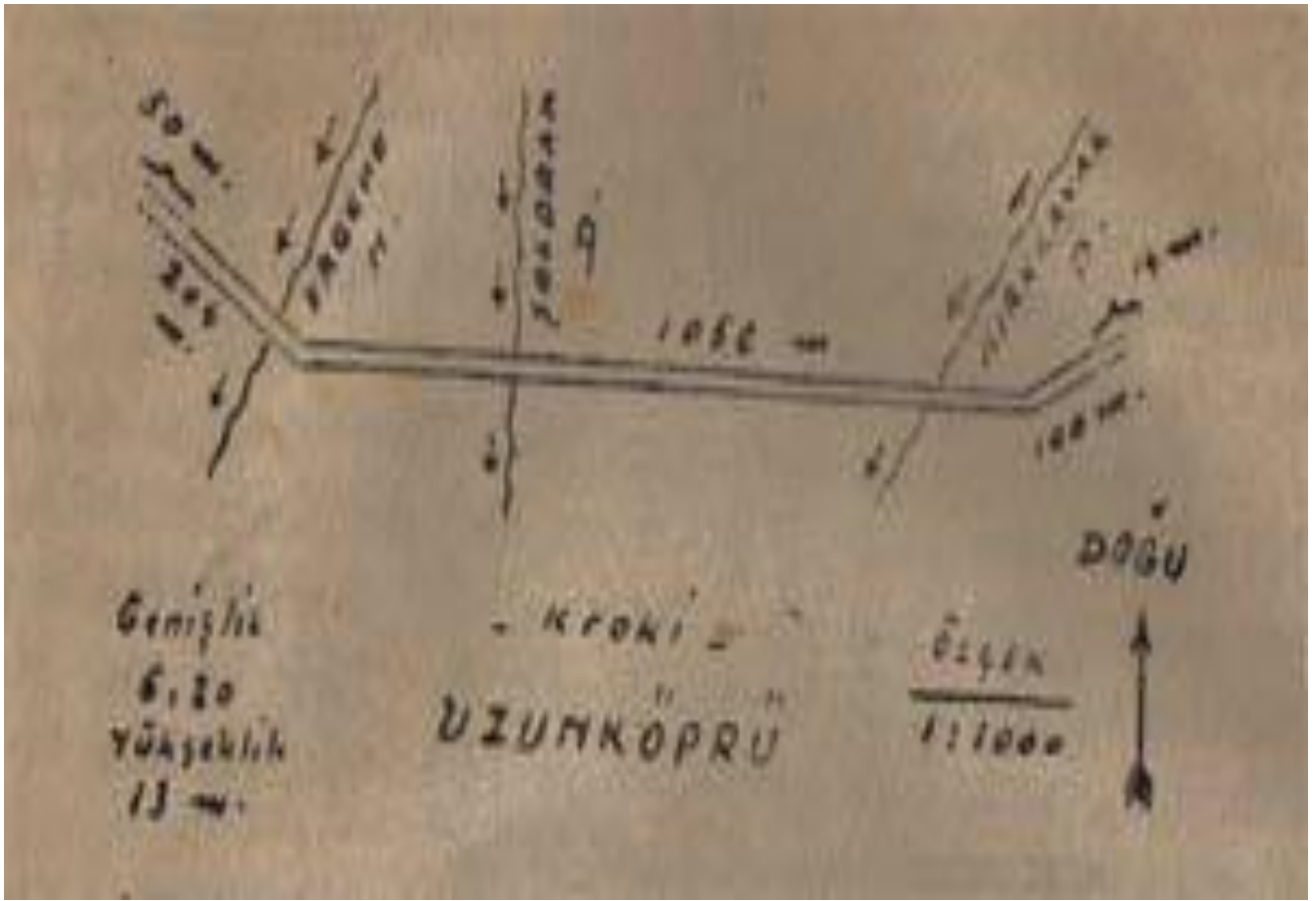
Kayıcı H. (2013). *Salnamelere Göre Edirne Sancağı*, Edirne Valiliği Kültür Yayınları İstanbul.

Kissling, M. A. H. J. (1994). “17. Yüzyılda Trakya'nın Durumu” *TDVİA* C.9, İstanbul.

Kuban D. (1975). *Sanat Tarihimizin Sorunları*, Çağdaş Yayınları İstanbul.

- Küçükkaşçı M.S. (2009). “Seyyid” *TDVİA* C.37, İstanbul.
- Müfit, M.A (1938). *Trakya'nın Kültür ve Tarihi*, Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayınları, İstanbul.
- Özel O. (2001). Demografi Tarihi Açısından Avarız ve Cizye Defterleri. *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, DİE, Ankara.
- Özkök, M. K, Azsöz G. ve Erşan Ş. (2015). *Erken ve Klasik Dönem (14.-17. yy) Osmanlı Köprülerinin Tarihsel Gelişimlerinin ve Yapım Tekniklerinin İncelenmesi Edirne / Uzunköprü Örneği*, TMMOB Bursa Şubesi, Bursa.
- Parmaksızoğlu İ. (1999). *Tacü'üt Tevarih*, Kültür Bakanlığı Yayınları, C.5, İstanbul.
- Aktepe M. (1964). *Lütfi Tarihi*, C.3, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınevi, C.3, İstanbul.
- Tekeli İ. (1990). “Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Nüfusun Zorunlu Yer Değiştirmesi ve İskân Sorunu”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, S.50 İstanbul.
- Uzunçarşılı İ.H. (1998). *Osmanlı Tarihi*, C??, Türk Tarih Kurumu Ankara.
- Ürer L. (2003). “Azınlıklar ve Lozan Tartışmaları” Derin Yayınları, İstanbul.
- Purodan, N. (2010). Temettuât Defterlerine Göre Lüleburgaz'ın Sosyo-Ekonomik ve Demografik Yapısı, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Edirne.
- Yılmaz H. (2014). “XIX. Yüzyıl Ortalarında Uzunköprü Şehri” *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Edirne.

EKLER

اوزونہ کوپری

UZUNKOPRUTARIHI.COM

